

SPOR SOSYOLOJİSİ

Doç. Dr. Suna TEKEL

SPOR SOSYOLOJİSİ

Doç. Dr. Suna TEKEL

Spor Sosyolojisi
Suna TEKEL

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Baskı: Ekim 2023
Yayıncı Sertifika No: 49837
ISBN: 978-625-6585-41-6

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

Babam ve Anneme...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	6
GİRİŞ.....	7
SPOR SOSYOLOJİSİNİN GELİŞMESİ	9
SOSYOLOJİ.....	11
KÜRESELLEŞME-TÜKETİM TOPLUMU VE DİJİTAL DÜNYA.....	13
TÜKETİM TOPLUMU	15
DİJİTAL DÜNYA.....	16
EĞİTİM, SPOR VE KÜLTÜR.....	24
Gelenek ve Efsane.....	35
SPOR SOSYOLOJİSİNDE PARADİGMALAR.....	44
1.Sosyal Bilimlerde Araştırmanın Nihai Amacı.....	45
3.İnsanın Doğası.....	46
4.İnsan Eylemlerinin Doğası.....	46
5.Bilim ve Sağduyu.....	47
6.Gerçekliğin Açıklanması	47
7.Açıklamanın Doğruluğu.....	48
8.Bilginin Gerçekliği	48
9.Sosyal Bilimsel Bilginin Rolü.....	48
10.Sosyo-politik değerler ve bilim	49
YORUMCU PARADİGMA	55
1.Sosyal bilimlerde Araştırmanın Nihai Amacı.....	56
2.Toplumsal Gerçekliğin Doğası.....	57
3. İnsanların Temel Doğası.....	58
4. İnsanın Eylemi Hakkındaki Görüşü.....	58
5.Bilim ve Sağduyu Arasındaki İlişki.....	58
6.Toplumsal Gerçekliğe İlişkin Açıklama	59
7.Bir Açıklamanın Doğruluğunun Belirlenmesi	59
8. Gerçeklere Dayalı Bilginin Doğası	60
9.Sosyal Bilimsel Bilginin Rolü.....	60
10.Sosyo-politik değerler ve bilim	61

ELEŞTİREL PARADİGMA	64
1. Sosyal bilimsel araştırmanın nihai amacı nedir?	66
2.Toplumsal gerçekliğin doğası nedir?	66
3.İnsanların temel doğası nedir?	67
4. İnsanın eylemi nasıldır?	68
5.Bilim ve sağduyu ilişkisi	68
6.Toplumsal gerçeklik açıklaması nasıldır?	68
7.Açıklamaların doğruluğu ya da yanlışlığının belirlenmesi	69
8.Gerçeklere dayalı bilginin doğası	69
9.Bilimsel bilginin rolü	69
10.Sosyo-politik değerler ve bilim	69
BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA BEDENİN İNŞASI.....	73
SOSYALLEŞME VE SPOR	82
MODERN TOPLUM.....	95
KÜRESEL SPOR VE KÜRESEL MEDYA	102
KAYNAKLAR.....	115

ÖNSÖZ

Spor Sosyolojisi hem sosyoloji hem de spor bilimlerini ilgilendiren bir alt uzmanlık alanıdır. Sosyologların yazdığı kitaplarda kuramsal bakış açısının, spor bilimcilerin yazdığı kitaplarda da sporla ilgili teknik bilgilerin daha baskın olduğunu gözlemledim. Ben bu kitapta bir sosyolog olarak her iki bilim dalını kaynaştırmak istedim. Ancak bunun için öncelikle spor alanında sosyolojik araştırmalara ve sonuçlarına ağırlık veren kitapları araştırdım, inceledim. Sonuçta özellikle Anthony Laker'ın editörlüğünü yaptığı "The Sociology of Sport and Physical Education" ve Peter Craig'in "Sport Sociology" başlıklı kitaplarını yazmak istediğim konularla bağlantılı buldum. Bu kitapta her iki kitaptan kimi bölümlerde çeviriler, kimi bölümlerde ise derlemeler yapılmıştır. Konu başlıkları hem konuya ilgi duyan okuyuculara hem de akademik ortamda araştırma yapanlara destek sağlayacak şekilde seçilmiştir. Keyifli okumalar dilerim.

GİRİŞ

Günümüzde bir ülke ulusal kimliğini Birleşmiş Milletler Örgütü (UN)'nün resmi olarak tanınması ile elde ederken, spor yolu ile daha iyi bir dünya inşa etme vizyonu olan Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından da kabul edilmesi ve Olimpiyat oyunları başlarken stadyum yürüyüşünde milli bayrağını taşıyor olması da diğer iki önemli kriter olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde üye ülkeler tarafından kabul edilen ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiş olan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” nin 31. Maddesinde şu ifade yer almaktadır:

1.Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2.Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

1946 yılında kurulmuş olan UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)'in sporla ilgili çalışmaları, her çocuğun güvenli ve sağlıklı bir ortamda oynama ve spor yapma hakkına sahip olmasını sağlama misyonuna dayanmaktadır. UNICEF'in web sitesinde oyunun çocuğun devredilemez hakkı olması yanında fiziksel, sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimini de etkilediği belirtilirken “Neden Spor? “Başlıklı bir makalede ise şu hususlara yer verilmektedir;

- 1.Spor, farklı etnik, kültürel, dini, dilsel ve sosyo-ekonomik kökenlerden insanları bir araya getiren güçlü bir sosyal araçtır.
- 2.Spor, fiziksel ve zihinsel sağlığı iyileştirmede ve aktif vatandaşlığı ve sosyalleşmeyi teşvik etmede önemli bir rol oynar.
- 3.Spor, fiziksel uygunluk değerleri, doğru beslenme ve sağlığı olumlu yönde etkileyen seçimlerin nasıl yapılacağı da dâhil olmak üzere yaşam becerilerine dayalı eğitim ve sağlıklı yaşam tarzlarının tanıtımı için iyi bir başlangıç noktasıdır.
- 4.Spor ve oyun çocuk gelişimini ve öğrenmesini geliştirmekte ve öğrenim hayatında daha iyi akademik performansı teşvik etmektedir.
- 5.Spor, farklı etnik, kültürel, dini, dilsel ve sosyo-ekonomik kökenlerden insanları bir araya getiren güçlü bir sosyal araçtır.
- 6.Spor, fiziksel ve zihinsel sağlığı iyileştirmede ve aktif vatandaşlığı ve sosyalleşmeyi teşvik etmede önemli bir rol oynar.

- 7.Spor, fiziksel uygunluk değerlerinin neler olduğu konusunda, doğru beslenme ve sağlığı olumlu yönde etkileyen seçimlerin nasıl yapılacağı da dâhil olmak üzere yaşam becerilerine dayalı eğitim ve sağlıklı yaşam tarzlarının tanıtımı için iyi bir giriş noktasıdır.
- 9.Spor, fiziksel uygunluğu ve çocukluk ağı obezitesinin azaltılmasını teşvik eder ve geliştirir: Çocukluk ağı obezitesi, 21. yüzyılın en ciddi halk sağlığı sorunlarından biridir.
- 10.Dünya Sağlık rgt'ne (WHO) göre, fiziksel hareketsizlik küresel mortalite için dördüncü önde gelen risk faktörüdür. Kanıtlar, uygun fiziksel aktivite ve spora düzenli katılımın, yeteneği ne olursa olsun tüm insanlara çok çeşitli fiziksel, sosyal ve zihinsel sağlık yararları sağladığını göstermektedir.
- 11.Spor, akran liderlerin gelişimi için fırsatlar sunar.
- 12.Spor, ergen kızlar arasında özgüveni artırmakta ve cinsiyetle ilgili engeller karşısında kızların ilerlemesi için fırsatlar sunmaktadır.
- 13.Spor, topluluk oluşturabilir, çatışma czmne yardımcı olabilir ve geçmiş veya şimdiki çatışmalarda gruplar arasında karşılıklı anlayışı ve akran desteğini teşvik edebilir.
- 14.Spor, ocuklar için güvenli ve koruyucu bir ortamı teşvik etmek ve gençlere çatışmaları şiddet içermeyen bir şekilde nasıl czeceklerini öğretmek için kullanılabilir.
- 15.Spor aktiviteleri düşük maliyetli olabilir ve yerel olarak mevcut kaynakları kullanabilir.

Spor, yaklaşık iki yüz yılı aşan bir süre içerisinde, başlangıçta yerel düzeylerdeki oyunlar ile ortaya çıkmış ve giderek dünya çapında bir olgu olmuştur. Aynı zamanda dünyanın en büyük endüstrilerinden biri haline gelen spor, tüm toplumlarda sosyal ve kültürel bir unsur olarak kabul edilmektedir. Spor, günümüz dünyasında artık bir oyundan öte anlam kazanmıştır; ülke sınırlarını aşarak küresel iletişime olanak sağlamaktadır. Artık lkeler, hkmetler, ulusal ve uluslararası spor örgütleri arasında ve sporu seven, seyreden ya da oynayan milyarlarca insan arasındaki iletişim kanalları spor ile kurulabilmektedir. Yine küresel düzeyde önem kazanmış olimpiyatları ya da FIFA Dünya Kupası gibi etkinlikleri düzenleyen ülke ya da etkinliklerin yapıldığı şehir küresel düzeyde n kazanabilmektedir. Etkinliklere ev sahipliği yapan ülkelerin kültürleri medya şirketlerinin programları ile tüm dünyaya tanıtılmakta etkinlikler nedeniyle turizm yerel ekonomiye de önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu tür küresel düzeydeki etkinliklere katılmak için sporcu yetiştirilmesi, gerekli fiziksel olanakların belirlenen uluslararası standartlara göre düzenlenmesi her ülke için önemli olmaktadır. Bu ise bireyleri, kurumları, örgütleri birbirleri

ile iletişime zorlamaktadır. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü'nün çalışmaları ve elde ettiği veriler doğrultusunda ileri sürülen önerilerle okullarda spor ile ilgili eğitimler de giderek daha fazla yer almaktadır. Görülmektedir ki günümüz dünyasında sporun ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri önem kazanmaktadır. Bu saptama ise sporun anlaşılması ve analiz edilmesinin gerekli olduğunu göstermektedir. Farklı disiplinler örneğin ekonomik, siyasi, hukuk gibi kendi inceleme konuları açısından spor olgusunu incelemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi son iki yüz yıl süresinde spor bir olgu olarak küresel düzeyde önem kazanmıştır. Bu bağlamda acaba modern toplumun özellikleri sporun şekillenmesine nasıl etki etmiştir sporun günümüz toplumlarındaki yeri ile toplum nasıl değişmiştir? Diğer bir deyişle modern toplum yapısı günümüz spor algısının şekillenmesinde etkili olurken, gelişen spor anlayışı da toplumları ve bireyleri etkilemiştir. İşte makro düzeyde spor sosyolojisinin konusunu da bu bakış açısı oluşturmaktadır.

SPOR SOSYOLOJİSİNİN GELİŞMESİ

Spor Sosyolojisi, toplumun değişen koşullarında sporu analiz etme ve anlama çabasında olan sosyolojinin bir alt disiplindir ve yirminci yüzyılın ikinci yarısında sosyolojinin resmi olarak tanınan bir alt disiplini olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Spor alanına sosyolojik ilginin önceki örnekleri de vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Veblen (1899) *The Theory of the Leisure Class* (Aylak Sınıf Teorisi) adlı eserinde spordan "tutuklanmış bir ruhsal gelişimin işaretleri" (1934:253) ve üniversite sporlarından "yırtıcı mizacın tezahürleri" (s. 255) olarak bahsetmiştir. W. I. Thomas (1901) ve G. E. Howard (1912) *American Journal of Sociology*'de yayınlanan makalelerinde sırasıyla "oyun içgüdü" ve "seyircinin sosyal psikolojisi" ile ilgilenmişlerdir. Spencer, Simmel, Weber, Piaget, Hall, Sumner, Huizinga ve Mead çalışmalarında oyun, oyun ve/veya spora atıfta bulunmuşlardır, ancak muhtemelen sporu sosyolojik bir çalışma alanı olarak ilk kez *Soziologie des Sports* adlı kitabında tanımlayan Alman Heinz Risse (1921) olmuştur (Donnelly 2009).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından spora sosyolojik açıdan ilgi artmaya başlamıştır. 1960'lara gelindiğinde, televizyon spora giderek daha fazla zaman ayırmaya başlamış, profesyonel ligler gelişmeye ve genişlemeye başlamış, topluluklarda ve eğitim kurumlarında organize gençlik sporları çoğalmaya başlamış ve Olimpiyatlarda ve diğer uluslararası yarışmalarda mücadele edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Gregory Stone, David Riesman, Erving Goffman, Eric Berne, James Coleman ve Charles Page gibi sosyal bilimciler sporla ilgili eserler vermiştir. Bu bilim insanlarının ilgileri, 1964 yılında bu alandaki ilk akademik derneğin ortaya çıkmasıyla uluslararası alanda

da kendini göstermiştir. Uluslararası Spor Sosyolojisi Komitesi (şimdiki adıyla Uluslararası Spor Sosyolojisi Derneği) Doğu ve Batı Almanya, Fransa, İsviçre, Finlandiya, İngiltere, Sovyetler Birliği, Polonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'dan sosyolog ve beden eğitimcilerinden oluşuyordu. Uluslararası Spor Bilimleri ve Beden Eğitimi Konseyi ve Uluslararası Sosyoloji Derneği aracılığıyla Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne bağlı olan Komite/Dernek, 1966 yılından bu yana yıllık konferanslar düzenlemekte ve aynı yıl bir dergi (şu anda Sage Yayınevi tarafından yayınlanan International Review for the Sociology of Sport) çıkarmaya başlamıştır.

Alandaki ilk İngilizce kitaplar da 1960'larda ortaya çıkmaya başlamıştır (örneğin, McIntosh 1963; Jokl 1964). Kenyon ve Loy'un (1965) spor sosyolojisine yönelik çağrısı ve aynı yazarlar bu alandaki ilk antoloji olan Sport, Culture, and Society'yi hazırlamıştır: A Reader on the Sociology of Sport (Loy ve Kenyon 1969).

Yine 1986 tarihli John Hargreaves'in "Spor, Güç ve Kültür: İngiltere'deki Popüler Sporların Sosyal ve Tarihsel Analizi" (Sport, Power and Culture: A Social and Historical Analyses of Popular Sports in Britain) kitabı örnek olarak verilebilir. Kitabın Stuart Hall tarafından yazılan önsözünde çağdaş İngiliz toplumunda gücün şekillenmesi ve spor arasındaki ilişkinin incelendiği ayrıca spor sosyolojisi alanına da katkı sağladığı ifade edilmektedir.

Spor sosyolojisini geniş bir sosyal bilimsel şemsiye altında düşünebiliriz. Bu bağlamda sosyal bilimler içinde en disiplinler arası veya en azından çok disiplinli alt disiplinlerden biri olarak tanımlayabiliriz. Sosyoloji yanında, çalışmaları daha çok siyaset bilimi, ekonomi, politik ekonomi, sosyal psikoloji, kültürel antropoloji, tarih, insan/kültür coğrafyası ve dini çalışmalar gibi diğer ana akım sosyal bilim disiplinlerine ait olarak kabul edilen araştırmacıların hepsi spor sosyolojisi dergilerinde yayın yapmış ve spor sosyolojisi konferanslarında bildiriler sunmuştur. Dolayısıyla, spor sosyolojisi birçok yönden sporun sosyal bilimi için kısaltılmış bir terimdir.

Spor sosyolojisi de son 30 yılda ana akım sosyolojiyle aynı türden bir parçalanma yaşamıştır. "Politika çalışmaları", "toplumsal cinsiyet çalışmaları", "medya/iletişim çalışmaları" ve "ırk ve etnik çalışmalar" gibi bölümlerin ortaya çıkması ve birçoğunun sosyolog olarak eğitim almış kişileri istihdam etmesi, sosyal bilimlerin bir başka katmanını oluşturmaktadır. Bu bölümlerdeki akademisyenler aynı zamanda sporla ilgili araştırmalar yürütmekte ve spor sosyolojisi alanında çalışmalar sunmakta ve yayınlamaktadır.

Spor sosyolojisinin disiplinler arası olma boyutunu incelerken hem sosyoloji hem de beden eğitimi (şimdi bazen kinesiyoloji veya insan kinetiği olarak adlandırılmaktadır) bağlantısını da görmemiz gerekmektedir. Sosyolojinin birçok

alt disiplini ikili bağlantılara sahiptir- örneğin, din sosyolojisi hem sosyoloji hem de dini çalışmalar bölümlerinde bulunabilir. Ancak, spor sosyolojisi, beden eğitimi ve sosyoloji arasındaki bağlantılar daha çarpıcı ve önemli olabilir. Spor sosyolojisi Kuzey Amerika'da, o zamana kadar öncelikli olarak öğretmen yetiştirmeye odaklanan üniversitelerdeki beden eğitimi bölümlerinin akademik bir bilgi birikimi geliştirme ve araştırma üretkenliğini artırma baskısı altında olduğu bir dönemde (1960'lar) ortaya çıkmaya başlamıştır. Berkeley'deki California Üniversitesi'nden beden eğitimsi Franklin Henry (1964) disiplinlerde meşruiyet arama sorunsalına çözüm önerdi; Henry'ye göre "beden eğitimi için temel olan bilimsel bir bilgi alanı gerçekten de vardır. Bu alan anatomi, fizik ve fizyoloji, kültürel antropoloji, tarih ve sosyoloji ile psikoloji gibi çeşitli alanların belirli bölümlerinden oluşmaktadır". Böylece, bazı sosyologlar sporu meşru bir sosyolojik araştırma alanı olarak görmeye başlarken, beden eğitimcileri de disiplinler bir uzmanlık alanı oluşturmaya teşvik ediliyordu ve beden eğitiminde lisansüstü eğitim kısa süre içinde sosyoloji de dahil olmak üzere bu uzmanlık alanlarını vurgulamaya başladı. Beden eğitiminde disiplinler vurgu uluslararası alanda yaygınlaştı ve çoğu gelişmiş ülkenin üniversite beden eğitimi müfredatında benimsendi.

1988 yılında Jean Harvey ve Hart Cantelon, sporun öncelikle sosyal bir faaliyet olduğunu ve medyanın her gün haber yaptığı spor sorunlarının aslında sosyal sorunlar olduğunu belirtmektedir. Onlara göre spor ne sebepsiz ve sonuçsuz bir şekilde kasların boş yere esnetilmesi ne de sosyal anlamdan yoksun bir dizi motor harekettir. Yönelimleri ve hedefleri en başından beri çeşitli sosyal aktörler tarafından benimsenmiş ya da bunları değiştirmeye/dönüştürmeye yönelik bir dizi sosyal yapı ve uygulamadır. Bu bağlamda Harvey ve Cantelon'un spor sosyolojisi için çağdaş bir sosyolojik gerekçe sunduklarını söyleyebiliriz.

Spor sosyolojisini incelerken sosyoloji bilimini de tanımamız işe yarayacaktır böylelikle çağdaş toplumlarda sporun rolünü anlamada sosyoloji biliminin katkısını daha rahat görebilmemiz mümkün olacaktır.

SOSYOLOJİ

Sosyoloji, insanların içinde buldukları gruplar, örgütler, kültürler, toplumlar ve dünya ile ilişkili sosyal yapılar ile bu sosyal süreçlerden etkilenme ve bunları etkileme biçimlerinin sistematik olarak incelenmesidir (Ritzer 2013:3) İnsan grupları ve toplumlarını inceleyen tek bilim dalı elbette ki sadece sosyoloji değildir; antropoloji (insanlık tarihinin başlangıcından itibaren insanın fiziksel ve kültürel özelliklerini inceleyen bir bilim dalıdır), ekonomi (bireylerin maddi gereksinimlerini sağlayan üretim ve değiş tokuş sistemini inceleyen bir bilim dalıdır), siyaset (toplumda gücün dağılımı ve hükümet etkinliklerini inceleyen bir

dalıdır), psikoloji (bireylerin davranış ve zihinsel süreçlerini kalıtım ve çevresel unsurların etkileşimi bağlamında inceleyen bir dalıdır) gibi bilim dalları da insan ve toplumlarını inceler.

Neden sosyoloji önemlidir? Sosyoloji bilimi, içinde yaşadığımız dünyanın hızlı değişimlerini anlamlandırmamızı sağlar (Fulcher 1999:5). Örneğin ekonomik transformasyon; bazı sektörlerde çalışanların sayısı azalırken, hizmet sektöründe çalışanların sayısının hızla artması, aile yapısının değişmesi; kadınların çalışmaya başlaması, çocuk kreşleri, yaşlı bakımevlerinin sayısının artması, işyerlerinde çalışma sürelerinin değişmesi; part-time ya da evden çalışma alternatiflerinin daha yaygınlaşması, iletişim kanallarının yaygınlaşması ve hızlanması gibi. Bu gibi örnekler insanlara birbirinden bağımsız olgular gibi gelebilir ancak sosyoloji bilimi bizlere bu olguların birbirleri ile bağlantılı olduğunu gösterir.

Diğer taraftan sosyoloji bizlere kendimizi anlayabilmek ve tanıyabilmek imkânı da verir. Düşünüyoruz, davranıyoruz, hissediyoruz, kendi kimliğimizi oluşturuyoruz. Acaba kimliğimizin oluşmasında içinde yaşadığımız toplumsal koşulların, değerlerin, inançların da etkisi olabilir mi? Bu soruya sosyologlar evet cevabı verecektir. Toplumunu anlayıp analiz ettikçe neden kimi durumlarda belirli tepkileri verdiğimizizi de anlayabileceğiz.

Sosyoloji çağdaş olgularla ilgilenir ancak derin tarihsel kökleri nedeniyle uzun vadeli ilgi alanlarına da sahiptir. Örneğin, on dördüncü yüzyılda Müslüman bilgin Abdurrahman İbn-Haldun, siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkiler de dahil olmak üzere çeşitli sosyal ilişkileri inceleyerek sosyolojinin öncülerinden biri olmuştur. Sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkmasında on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Sanayi Devrimi'nin özel bir önemi vardır. Bu nedenle Sanayi Çağı boyunca, ilk sosyologlar fabrikalara, bu ortamlarda gerçekleşen üretime ve buralarda çalışanlara, özellikle de mavi yakalı işçilere odaklanmıştır. Sosyologlar ayrıca endüstrinin gelişmesi ile siyaset ve aile gibi toplumdaki diğer unsurlar arasındaki ilişkilere de odaklanmaya başlamıştır.

Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, ABD gibi gelişmiş ülkelerde imalat sanayii, bugün de devam eden uzun bir düşüşün ilk aşamalarında idi; ancak başta Çin olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde imalat sanayi hızla geliyordu. Bu bağlamda gelişmiş ülkeler sanayi çağından post-endüstriyel çağa geçmişti. ABD'de ve daha genel olarak Batı dünyasında, ekonominin merkezi ve birçok sosyoloğun dikkati fabrikadan ofise -mavi yakalı el işçiliğinden beyaz yakalı ofis işçiliğine- ve birçok insanın çalıştığı bürokrasilere doğru kaymıştır. Doktorlar ve avukatlar gibi yüksek statülü hizmet sağlayıcılardan daha düşük statülü ev temizlikçilerine ve fast food restoranlarında tezgâhın arkasında çalışanlara kadar ekonomide hizmet sektörünün büyümesi de önemli bir gelişme olmuştur. Daha

yakın zamanlarda, bilgi çağının yükselişi post endüstriyel çağın bir parçası ya da uzantısı olarak görülebilir. Bireysel çalışanların üretkenliğini büyük ölçüde artıran ve işlerinin doğasını değiştiren teknolojiler -bilgisayarlar, akıllı telefonlar-gibi bilgi ve enformasyon da çağdaş toplumlarda oldukça önemlidir. Elektrik şebekelerinden desenli kumaşlara kadar her şeyin tasarımını elle çizmek yerine bilgisayar destekli teknolojilerin kullanılması, bu konudaki pek çok örnekten sadece biridir. Aslında bu yeni teknolojilerden etkilenen sadece işle ilgili konular değildir, neredeyse herkes ve her şey bu teknolojilerden etkilenmektedir. Bu yeni teknolojik dünyanın bir unsuru olan, Google, o kadar güçlü bir etki yaratmıştır ki, bir kültür tarihçisi “Her Şeyin Googlizasyonu” (The Googlication of Eveything, Siva Vaidhyathan, 2011) başlıklı bir kitap bile yazmıştır. Bu nedenle de sosyolojik ilginin büyük bir kısmı bilgisayar ve internet ile bunlarla çalışanlara kaymıştır diyebiliriz.

Endüstriyel çağdan post-endüstriyel çağa ve şimdi de bilgi çağına geçişin önemli sonuçları olmuştur. Sanayi çağında insanlar (çoğunlukla erkekler) ihtiyaç duydukları ve istedikleri şeyleri satın alabilmek için ücretli çalışmakta iken, Post-endüstriyel çağda ise erkek ve kadınların, sonunda ekonomik bir getirisi olacağı ve hatta belki de tam zamanlı bir işe yol açacağını umarak örneğin bir blog yazarı ya da YouTube veya Wikipedia'ya katkıda bulunan bir kişi olarak ücretsiz çalışmaya istekli oldukları görülmektedir. Diğer taraftan bu ücretsiz işi bireylerin istedikleri için yapabilmesi de mümkündür. Sonuçta internet ortamında pek çok kaynaktan ücretsiz yararlanılabilmektedir. İnternette Bloglar ücretsizken gazete satın almaya ya da müzik ve filmler internette ücretsiz ya da ucuza indirilebilirken CD ya da DVD satın almaya gerek olmayabilir. Tüm bunlar ve daha pek çok şey ücretsiz olarak temin edilebilirken, sorun şu ki, yaşamın olmazsa olmazları -yiyecek, barınak, giyecek- için hala para gereklidir.

Bu bağlamda 21. yüzyıl sosyolojisinin temel ilgi alanları birbiri ile bağlantılı olan Küreselleşme, Tüketim Toplumu, Dijital Dünya kavramlarıdır. Sosyal dünya son iki yüz yıldır hızla değişmekte ve sosyolojide bu değişimlere uyum sağlıyor olsa da sosyolojinin geleneksel konularına ilgisi devam etmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi değişen koşullar bağlamında ekonomi, sanayi, üretim, çalışma, siyaset, ailenin yanında kent yaşamı, örgütler, din, eğitim, sağlık konularına ilişkin araştırma ve incelemeler de sürmektedir.

KÜRESELLEŞME-TÜKETİM TOPLUMU VE DİJİTAL DÜNYA

Küreselleşme (Globalization) kavramı 1990'larda popülerlik kazanmış ve akademik yazında da yer bulmuştur. Günümüzde küreselleşme, sosyoloji biliminde olduğu kadar insanların günlük yaşantılarını sürdürdükleri sosyal dünyanın genelinde de merkezi bir konudur; diğer bir deyişle küreselleşme ve

onun hakkında konuşmak her yeredir. Hatta küresel çağda yaşadığımızı bile söyleyebiliriz.

Sosyolojinin geçmişte veya günümüzdeki genel bir tanımı; toplum bilimidir. Tanımın önemli unsuru ise toplumdur. Bugün Dünyada yaklaşık 200 toplum vardır. Belirli bir coğrafi mekanla sınırlı ve görelî bir sürekliliği olan ve karmaşık bir sosyal ilişkiler örüntüsü olan toplum, geleneksel olarak sosyolojideki en büyük analiz birimi olmuştur. Ancak küresel çağda toplumların öneminin azaldığı görülmektedir. Bu durum kısmen, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Google ve Exxon Mobil gibi çok uluslu şirketler (ÇUŞ) ve Uluslararası Af Örgütü gibi çok uluslu sivil toplum kuruluşları (STK'lar) gibi daha büyük ulus ötesi ve küresel sosyal yapıların öneminin artmasından kaynaklanmaktadır. En azından bazı durumlarda, bu ulus ötesi yapılar tek tek toplumlardan daha önemli hale gelmektedir.

Günümüzde sosyal yapılar gibi sosyal süreçler de sadece toplumsal düzeyde değil küresel düzeyde mevcuttur ve bu küresel süreçlerin önemi giderek artmaktadır. Göçü ele alalım. İnsanlar toplumlar içinde ve arasında hareket eder veya göç eder. Küresel çağda insanlar dünyanın dört bir yanındaki toplumlar arasında giderek daha fazla hareket etmektedir. Tarihsel süreç içinde bu gibi nüfus hareketleri her zaman olmuştur, ancak küresel çağda insanlar genellikle dünya çapında çok daha özgürce hareket etmekte ve daha önce hiç olmadığı kadar büyük mesafeler kat etmektedir. Bir başka deyişle, insanlar -ve diğer pek çok şey- daha akışkan/hareketlidir. Yani, daha önce hiç olmadığı kadar uzağa, daha kolay ve daha hızlı hareket etme imkânı ortaya çıkmıştır. Devasa konteyner gemilerinin, jet kargo uçaklarının ve kargo hizmetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasının bir sonucu olarak her türden ürünün hareketi de daha akışkan ve hızlıdır. İnternette müzik, film vb. indirdiğinde satın alınan dijital “şeyler” daha da akışkan iken, en büyük akışkanlık ise, internet, e-posta ve Facebook ve Twitter gibi sosyal ağ sitelerinin aracılığı ile göz açıp kapayıncaya kadar tüm dünyada akan bilgide kendini göstermektedir. Tabii küreselleşen dünyada ülkeler arasında göçleri önlemek amaçlı bariyerlerin oluşması gibi, başta ticari engeller ve gümrük tarifeleri olmak üzere, pek çok türde mal ve hizmetin serbest dolaşımını sınırlayan başka yapısal engeller de ortaya çıktığını da belirtmek gerekmektedir.

Sonuçta, küresel ölçekte her şeyin akışkanlığının arttığı ve bu akışları hızlandıran ve engelleyen yapıları tanımlamak için küreselleşme kavramını kullanıyoruz. Küreselleşme kesinlikle artmaktadır ve küreselleşmenin hem pozitif hem de negatif sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bir yandan, dünyanın dört bir yanındaki insanların çoğu küresel düzeydeki mallara, hizmetlere ve bilgiye sanayi çağında olduğundan çok daha fazla erişime sahiptir. Diğer yandan ise

hastalıklar ve küresel ısınmanın olumsuz etkileri gibi son derece istenmeyen çeşitli şeyler de dünya çapında daha kolay akmakta/yayılmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin negatif tarafında terörizm, organ kaçakçılığı ya da uyuşturucu kaçakçılığı gibi olgularda yer almaktadır.

TÜKETİM TOPLUMU

1950'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde bir başka büyük sosyal değişim meydana geldi. Birçok kapitalist ekonominin temel özelliği üretim ve çalışmadan tüketime, insanların mal ve hizmetleri elde etme ve kullanma sürecine yani alışveriş merkezlerine kaymaya başladı. Birçok insan için iş ve üretim, tüketimden daha az önemli hale geldi. Tüketimdeki bu artış, diğer şeylerin yanı sıra, giderek yaygınlaşan ve kullanım kolaylığı sağlayan kredi kartları sayesinde mümkün olmuştur. Alışveriş merkezlerinde, internette ve diğer birçok ortamda kredi kartları ile ödeme yapma kolaylık sağlamaktadır. Diğer taraftan bakıldığında da kredi kartı borçları ekonomide önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Tüketim sadece ekonomik açıdan değil örneğin kültür açısından da önemlidir. Kültür büyük ölçüde tüketim tarafından şekillendirilmekte ve tüketimin çeşitli yönleri kültürel olgular haline gelmektedir. Kültürde sayısız şekilde devrim yaratan akıllı telefonlar buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Milyonlarca insan bu tarz telefonları satın almış ve bunlarla ilişkili uygulamaların sayısı da sürekli artmıştır. Akıllı telefonlar insanların sosyalleşmek için nasıl ve nerede görüştiklerini ve sosyalleşme biçimlerini de değiştirmiştir. Günlük yaşamda ve medyada akıllı telefonların yeni biçimleri ve piyasaya sürüleceği tarihleri yanında pozitif ve negatif etkileri giderek daha çok tartışılmaya başlamıştır.

Tüketim ve küreselleşme iç içe geçmiş iki kavramdır. Gelişmiş dünyada tüketilen şeylerin çoğu diğer ülkelerden gelmektedir. Dahası, internet ticaretinin sağladığı kolaylık, küresel gerçekleri ve mesafeleri tüketiciler için önemsiz hale getirme eğilimindedir. Yine, tüketimin bir biçimi olan dünyanın diğer bölgelerine seyahat etmek giderek daha ekonomik ve yaygın hale gelmektedir ve turistlerin başlıca amaçlarından biri de genellikle yabancı topraklardan hediyelik eşya satın almaktır.

Çağdaş sosyologlar, genel olarak tüketime ve daha spesifik olarak online alışveriş, büyük mağazalar gibi daha maddi yerlerdeki alışverişçilerin davranışları ve fastfood restoranları ve alışveriş merkezleri gibi daha yeni tüketim alanlarının gelişimi gibi olgulara artan bir ilgi göstermektedir.

Tüketim alanlarının sosyolojik olarak incelenmesi, diğer pek çok şeyin yanı sıra, insanları belirli şeyleri tüketmeye ve diğerlerini tüketmemeye, amaçladıklarından daha fazla tüketmeye ve borçlanmaya yönlendiren etki biçimlerine eleştirel bir bakışı da içermektedir. Sosyologlar ayrıca tüketicilerin

alışveriş merkezini tasarımcıları tarafından öngörülmeven şekillerde nasıl kullandıklarıyla da ilgilenmektedir. Örneğin, insanlar genellikle alışveriş merkezlerinde ve tüketimi teşvik etmek için tasarlanmış çok sayıda mağazada hiçbir şey satın almadan dolaşırlar.

Fazla talep görmeyen alışveriş merkezleri gençlere, çocuklara yönelik paten parkları olarak hizmet veriyor. Öğrenciler Amazon.com'u kitap satın almak yerine dönem ödevi kaynakçalarını hazırlamak için kullanıyorlar. Seyahat edenler fiyatları karşılaştırmak için İnternet sitelerini kullanıyor, ancak daha sonra uçak biletlerini geleneksel seyahat acentelerinden veya havayolu şirketinin web sitesinden satın alıyor.

Sonuçta, tüm bunların yanında toplumsal değişme devam etmektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde pek çok şey yanında tüketim toplumu anlayışı da değişmektedir. Özellikle 2020 yılında yaşamaya başladığımız küresel ölçekteki pandeminin etkileri küresel ölçekte ekonomik imkanları zorlamıştır. Pek çok alışveriş merkezi boş kalmış, insanların alışveriş alışkanlıkları değişmeye başlamıştır. Pek çok sosyolog bu dönemi post tüketim çağı olarak değerlendirmektedir. İş imkanlarının azalması, yaşam standartlarının düşmesi bu dönemin özellikleri olarak görülmektedir.

DİJİTAL DÜNYA

Sosyoloji zaten teknolojinin sosyal yönleri ve etkileri ile ilgilenmiştir. Buna bir örnek, yirminci yüzyılın başlarındaki fabrikaların belirleyici özelliği olan montaj hattıdır. Daha sonra sosyologlar, fabrikaları tanımlamaya başlayan otomatik teknolojilerle ilgilenmeye başlamışlardır. Ancak, o zamandan bu yana teknolojiler önemli ölçüde gelişmeye devam etti ve sosyologlar artık bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve internet gibi dijital dünyaya giderek daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır.

İnternette sosyal etkileşim içeren ağ siteleri sosyolojik bir özellik taşımaktadır. Batı ülkelerinde bu tür siteleri kullanma daha fazla olsa da giderek tüm dünyada kullanımı yaygınlaşmaktadır. Bu konuyla ilgili diğer bir sosyolojik ilgi ise, sosyal etkileşim sitelerinde etkileşimin doğasını biçimlendiren kurallardır. Yüz yüze konuşmanın kelime sınırı yoktur ama sosyal etkileşim siteleri kullanılacak karakterlere sınırlama getirebilmektedir. Ama yüz yüze iletişimde fiziksel mekân sınırlaması varken sosyal etkileşim sitelerinde dilediğiniz her yerden (internet bağlantısının olduğu) etkileşim kurabilmek mümkündür. Sosyologlar yüz yüze ve dijital ortamdaki etkileşimin doğası arasındaki benzerlik ve farklılıkları da araştırmaktadırlar.

Yukarıda kısaca 21. Yüzyıl sosyolojisinde diğer araştırma konuları yanında önem kazanan araştırma alanlarını inceledik. Sosyal dünyayı incelerken pek çok

farklı bakış açısı kullanmak mümkündür. Diğer bir deyişle insanlar yaşları, cinsiyetleri, deneyimleri, eğitimleri vb. özellikleri ile aynı sosyal dünyaya farklı bir bakış açısı geliştirebilirler. Sosyal dünyaya farklı perspektiflerden bakabilme olgusu, 1959 yılında "Sosyolojik Hayal Gücü" başlıklı çok önemli bir kitap yazan ünlü sosyolog C. Wright Mills'in de dikkatini çekmiştir. Sosyologların kendilerine özgü bir bakış açısına -sosyolojik hayal gücüne- sahip olduklarını ve bunun da onlara verilere bakmanın ya da çevrelerindeki dünyayı yansıtmının ayırt edici bir yolunu sunduğunu savunmuştur. Aslında her insan dünyaya geldiği andan itibaren konuşmayı öğrenmeye başlayıp diğer insanlarla iletişime geçmeye başlayınca dünyayı kendi yaşamının bilindik özellikleri çerçevesinde anlamaya çabalar. Bu bağlamda sosyoloji, bizim neden olduğumuz gibi olduğumuz ve neden belirli bir tarzda davranıyor olduğumuzu daha geniş bir bakış açısı ile değerlendirmemiz gerektiğini öğretir (Giddens 2008:38). O halde sosyolojik olarak düşünmek; kişisel koşulların ötesinde şeyleri daha geniş bir bağlam içerisinde ele alarak düşünmek ve analiz etmektir.

Sosyolojik hayal gücü, sosyologların özel sorunlar ile kamusal meseleler arasındaki bağlantıyı görmelerine yardımcı olmada en faydalı araç olabilir. Büyük bir ekonomik kriz öncesi sosyolojik hayal gücü, toplumu, o dönemde özel meseleler olarak görülen artan bireysel tüketim ve borç seviyelerinin, kısa süre sonra kamusal bir mesele olan küresel ekonominin neredeyse çöküşüne dönüşeceği konusunda uyarmakta faydalı olabilir. Kredi kartları hem özel sorunlara hem de kamusal sorunlara yol açabilir. İflas ilan etmekten başka çıkış yolu kalmayacak kadar borca batan bir kişi özel bir sorun yaşıyor demektir. Ancak, yüksek düzeydeki kişisel borç ve iflas, banka iflasları ve hatta çeşitli ülkelerin borçlarını ödeyememesi gibi durumlara yol açtığında özel sorunlar kamusal sorunlara dönüşür.

Yine bir başka örnek verelim; insanlar işsiz kalabilir, eşlerinden boşanabilir ya da bir suçun mağduru olabilirler. Genelde bu gibi problemler kişisel ya da bireysel düzlemde ele alınır; sosyolojik hayal gücü bize bu tür problemlerin toplumdaki kurumların işleyişi bağlamında ele almamız gerektiğini öğretir. Örneğin bir bireyin işsiz olması bireysel bir problem iken toplumda çalışabilir durumda işsiz insanların sayısının çok fazla olması artık kamusal bir sorun olmaktadır. Çünkü ekonominin yapısal işleyişinde bir takım sorunların var olduğunu göstermektedir (Fulcher 1999:5).Şimdi “sosyolojik hayal gücü”nü sporu anlamak ve analiz etmek için kullandığımızda neler görebiliriz ona bakalım;

İlk görebildiğimiz günümüz toplumlarında özellikle kentlerde caddelere baktığımızda insanlar yürüyüş yapıyor, bisiklet veya scooter kullanıyor ve de genellikle spor kıyafeti ve ayakkabısı giymeyi tercih ediyorlar. Alışveriş

merkezlerine gittiğimizde çokça spor ürünleri satan mağazaları görebiliyoruz. Spor giyim özellikle spor yaparken fonksiyonel olduğu için tercih edildiğini düşünürüz. Ancak spor giyim sembolik bir değeri de vardır (Craig 15). Kimi zaman spor giyim markası ya da biçimi fonksiyonel olma özelliğinden daha da önemli olabilmektedir. Birçok insan için giysilerin markası, yaşam tarzı ya da bireysel anlayışı yansıtmaktadır. Spor giyim endüstrisi ürün çeşitliliği ve gelişen teknolojinin bir sonucu olarak giderek insanları spor ürünleri konusunda daha çok araştırma yapmaya, ürünlerin marka ve biçim özelliklerini karşılaştırmaya sonuçta seçim yaparken daha çok zaman harcıyıp bilgilenmeye zorunlu kılmaktadır.

Bu konuyla ilgili diğer bir husus da spor kıyafetler konusunda yapılan seçimlerin aslında farklı sosyal grup üyeliklerini de gösteriyor olmasıdır. Örneğin meşhur futbol takımlarının forması veya arkasında ünlü basketbolcunun isminin yer aldığı formanın giyilmesi gibi. Diğer taraftan milli takımın formasını giymek de aynı ülke vatandaşları ile bağı ifade ediyor olabilir. Milli takımların uluslararası spor müsabakalarına katılması ve de başarı elde etmesi o ülkenin vatandaşları için gurur kaynağı olabilmekte ayrıca yapılan kutlamalar birlik ve beraberlik duygusunu oluşturabilmektedir.

Yine farklı ülkelere ya da aynı ülke içinde farklı bölge ya da şehirlere gittiğimiz zaman özellikle gençlerin spor kıyafetleri ile ilgili tercihlerinde bir benzerlik görüyoruz. Bu bağlamda hemen aklımıza şöyle bir soru geliyor? Dünya genelinde ortaya çıkan kültürel gelenekler küresel tüketim kültürü haline mi geliyor? Sosyolojik olarak sporu düşündüğümüzde daha başka hangi soruları sorabiliriz (Craig 2016)?

1. Tüm spor dallarının kendine özgü oyun sahaları ve kuralları vardır. Neden böyledir? Bazı ülkeler neden diğerlerine nazaran sporun gelişmesinde daha etkili olmaktadır?
2. Spor, eğlence amaçlı mı yoksa Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) ya da Uluslararası Futbol Federasyonu gibi önemli örgütlerin belirttiği gibi ekonomik ve sosyal amaçlı mıdır?
3. Biyolojik ya da cinsiyete bağlı olarak bireyler arası farklılıklar spor faaliyetleri üzerinde etkili midir?
4. Günümüzde daha çok gençler çevrimiçi ortamda spor oyunları oynamaktadır bu tarz dijital oyunlar spor faaliyeti olarak tanımlanabilir mi? Online oyun oynamak ile obezite ve hareketsiz yaşamın giderek artması arasında bir bağlantı olabilir mi?

Sonuçta sporu sosyolojik olarak anlamak istediğimizde içinde yaşadığımız dünyada bireylerin ve ülkelerin birbirleri iletişimini sağlayan, değişim ve dönüşüme olanak sağlayan güçlü bir unsur olduğunu söyleyebiliriz.

Şimdi sosyolojik araştırmalarda kullanılan sosyolojik hayal g¼c¼'nden başka diğer bir bakış açısını incelemeye başlayalım; Mikro-Makro bağlantısı. Kişisel sorunlara ve kamusal meselelere duyulan ilgi; bireyler ve onların d¼ř¼nce ve eylemleri gibi mikroskobik (ya mikro d¼zey) sosyal olgular ile gruplar, örg¼tler, k¼lt¼rler, toplum ve d¼nya gibi makroskobik (ya da makro ölçekteki) sosyal olgular arasındaki ilişkinin incelenmesi mikro-makro bağlantısı ile tanımlanmaktadır. Örneğin, genellikle ilk ve en önemli sosyologlardan biri olarak kabul edilen Karl Marx, işçilerin yaptıkları ve d¼ř¼nd¼kleri (mikro bir mesele) ile işçinin içinde bulunduğu kapitalist ekonomik sistem (makro bir mesele) arasındaki ilişkiyle ilgilenmiştir.

Aşlında, sosyal gerçekliklerin en mikroskobik olanından en makroskobik olanına kadar uzanan bir s¼reklilik vardır ve bu s¼reklilięin kabaca orta noktasındaki olgular en iyi mezo gerçeklikler (orta veya ara alan) olarak d¼ř¼n¼lebilir. Yukarıda yapılan sosyoloji tanımı bu s¼reklilięe oldukça iyi uymaktadır. Bireysel eylemler ve davranışlar s¼reklilięin mikro ucunda yer alır; gruplar, örg¼tler, k¼lt¼rler ve toplumlar daha çok makro uca doğru d¼ř¼er ve d¼nya çapındaki yapılar ve s¼reler s¼reklilięin en makro ucundadır. Her ne kadar bireysel sosyologların b¼y¼k çoğunluğu kendi çalışmalarında bu s¼reklilięin yalnızca çok sınırlı b¼l¼mlerine odaklansalar da alan bir b¼t¼n olarak s¼reklilięin tamamıyla ve çeşitli bileşenleri arasındaki karşılıklı ilişkilerle ilgilenmektedir. Amerikan sosyolojisine bakıldığında sosyologların daha çok mikro-makro bağlantısı ile toplumsal analizlerini yaptıkları g¼r¼lmektedir.

Şimdi sosyolojik araştırmalarda yani toplumu hangi bakış açısıyla inceleyeceğimize dair yapılan değerlendirmede bir başka kavramı inceleyelim; Faillik-Yapı B¼t¼nleřmesi. Daha ok Avrupalı sosyologların bakış açılarını yansıtan bir kavramdır. Faillik-yapı s¼reklilięi karmaşıktır, ancak incelememiz doğrultusunda failliği mikro d¼zeye, yapıyı ise makro d¼zeye benzetebiliriz.

Bu bakış açısı, bireye- fail- g¼ ve yaratıcılık kapasitesine sahip olarak b¼y¼k önem vermektedir. Failliğe ilişkin sosyolojik çalışmalarda, bireyin zihinsel yeteneklerine ve bu yeteneklerin belirleyici olmasa da önemli eylemler yaratmak için kullanılma biçimlerine b¼y¼k önem verilmektedir. Ancak bu bakış açısı bireyin ya da failin, akt¼r¼n içinde yaşadıkları makro d¼zeydeki sosyal ve k¼lt¼rel yapılardan etkilendiğini ya da sınırlandığını da kabul etmektedir. Örneğin bir ge, gelecekte belirli bir mesleği yapabilmek için üniversiteye gitmek isteyebilir. Ancak gencin istediği okula gitmesi makro d¼zeyde eğitimle ilgili uygulamalar ile sınırlı olacaktır (başka bir ¼lkeye de eğitim için gidebilir tabi ki). Örneğin merkezi olarak yapılan sınavlara girip belirli bir puanı alması gerekli olabilecektir. Diğer taraftan aynı birey örneğin siyasetle ilgilenerek eğitimdeki bu uygulamanın değişmesi için çaba sarf edebilir ve üniversiteye giriş

sistemini değiştirebilir. Bu bakış açısına göre bireyler toplumsal yaşamı değiştirip dönüştürebilecek kapasiteye sahiptir ama koşulların elverdiği ölçüde bunu gerçekleştirebileceklerdir.

Faillik-yapı bakış açısı bizi sosyolojik araştırmalarda etkili bir bakış açısı olan başka bir konuyla ilgilenmeye sevk etmektedir;

Gerçekliğin Sosyal İnaşası. Bu yaklaşım, perspektifin mikro ucunda yer alan insanların -bireylerin- düşünce ve eylemleriyle sosyal gerçekliği, yani mezo ve makro düzeydeki olguları yarattığını savunmaktadır. Bu bakış açısına göre gerçeklik daha sonra kendine ait bir yaşama sahip olur, yani onu yaratan ve içinde var olan insanlardan kısmen veya tamamen ayrı bir yapı haline gelir. Mikro ve makro olgular kendi yaşamlarına sahip olduklarında, insanların yaptıklarını kısıtlar ve hatta kontrol ederler. Elbette insanlar bu kısıtlamaları ve kontrolleri kabul etmeyebilir ve yeni sosyal gerçeklikler de yaratabilirler. Yapısal gerçekliklerin, kısıtlamaların ve zorlamaların bireysel olarak yaratıldığı bu süreç, devam eden bir döngü içinde yeniden ve yeniden başlar. Mikro-makro ilişkisinin, sosyal dünyanın ve sosyoloji alanının temel odak noktası da işte bu sürekli döngüdür (Ritzer 2013:26).

Örneğin, tüketim alanına baktığımızda, moda dünyasını yaratanlar örneğin tasarımcılar, imalatçılar ve tüketiciler olarak insanlardır. Bununla birlikte, genel olarak moda olan bir kez ortaya çıktığında ya da görünür olduğunda, bu dünya, o dünyanın bir parçası olan bireyler üzerinde büyük bir etkiye sahip olmaya başlar. Dior ve Gucci gibi ünlü moda evleri moda sektörüne hâkim olur ve sürekli moda değişiklikleriyle varlıklarını sürdürmeye devam ederler. Bu moda şirketleri insanların moda zevklerini, tercihlerini ve dolayısıyla giydikleri kıyafetlerin niteliğini kontrol etmektedir. Moda olanların değişmesi de moda evlerinin kar elde etmesini sağlamaktadır. Tüketiciler, önde gelen moda evleri tarafından yaratılan tasarımları, çoğu zaman bunlardan türetilen nispeten ucuz taklitler şeklinde olsa dahi, satın almayı istemektedirler.

Moda endüstrisinin gücü ve ürünlerinin doğası, başta bu alandaki ilk devlerden biri olan Thorstein Veblen olmak üzere birçok sosyolog tarafından analiz edilmiştir. Veblen, “The Theory of the Leisure Class “(Aylak Sınıfın Teorisi) adlı klasik eserinde yüksek topukları ve özellikle de eteği eleştirmiştir. Veblen, pahalı olmasına ve giyeni her fırsatta zorlamasına ve onu her türlü faydalı efordan yoksun bırakmasına rağmen kadınların etek giymekte ısrar ettiğini savunmuştur. Feminist teorisyenler bu eleştiryi genişleterek, yüksek topuklu ayakkabılar gibi güzellik araçlarının kadınları fiziksel olarak sınırlandırmaya hizmet ederek toplumsal cinsiyet eşişsizliğinin sürdürülmesine yardımcı olduğunu savunmuşlardır. Daha incelikli olarak, bu aygıtlar kadınları, aslında

toplum tarafından yaratılan ulaşılmaz bir güzellik idealine ulaşmayı amaçlayan hiç bitmeyen bir bedensel disiplin projesine katılmaya teşvik etmektedir. Moda endüstrisi olmasaydı, bu kadar çok kadın dar etekler ve sivri topuklu ayakkabılar giyer miydi?

Elbette pek çok insan moda endüstrisinin kısıtlamalarına uymamaktadır. Yani endüstrinin giymelerini istediği Şeyleri giymiyor ve moda endüstrisinin neden olduğu moda değişiklikleri nedeniyle kıyafetlerini değiştirmiyorlar. Bazıları ise modayı tamamen görmezden geliyor. Bu bakış açısının en büyük önemi, modanın kaynağının çoğu zaman moda endüstrisinden değil, insanların kendileri tarafından bir araya getirilen giyim tarzlarından kaynaklandığı gerçeğidir. Modayı görmezden gelip kendi giyim tarzlarını oluşturan kesim gerçek anlamda kendi sosyal gerçekliklerini inşa etmektedir. Aslında, moda endüstrisinin gzclerinin yeni ve ilginç giyim tarzları aradığı ve genellikle banliylerdeki ve Şehir merkezindeki gençlerin giydiklerine odaklanarak, bu yenilikçi fikirlerden bazılarını moda endüstrisinde gelecek yılın modasına dönüştürdükleri de bilinen bir süreçtir. Ancak bu gerçekleştiğinde, moda endüstrisinin insanların ne giyeceğini kontrol ettiği ya da en azından kontrol etmeye çalıştığı bir duruma geri dönmüş oluruz. Pek çok kişi yeni modayı kabul edecek, ancak diğerleri kabul etmeyecektir. Onlar ne giymek istediklerine dair tamamen yeni bir anlayış geliştirince moda endüstrisinin gzclerinin dikkatini çekecekler ve süreç yeniden başlayacaktır.

Bir başka on dokuzuncu yüzyıl sosyoloğu olan Auguste Comte, 1839'da sosyoloji terimini icat etmesinin yanı sıra sosyoloji biliminin kurucusu olması bakımından da önem taşımaktadır. Comte'un sosyal statik ve sosyal dinamik olarak adlandırdığı kavramlar incelediğimiz konuya da katkı sağlamaktadır. Comte, sosyal statik kavramı ile, örneğin giyim modalarının imalatçıları ve perakendecileri gibi toplumun çeşitli parçalarına (yapılarına) ve bunların birbirleriyle ve toplumun bütünüyle olan ilişkilerine bakmıştır. Comte, bir bütün olarak toplumda olduğu kadar, toplumun parçaları arasındaki ve parçalar arasındaki sosyal süreçlerle de ilgilenmiştir; sosyal dinamikler başlığı altında temel ilgisi sosyal değişim yani toplumun çeşitli parçalarının nasıl değiştiğidir. Burada sosyal yapıların aile ve devlet gibi kalıcı ve düzenli sosyal düzenlemeler olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Sosyal yapılar değişmekle birlikte, genellikle çok dinamik değildirler yani çok yavaş değişirler. Sosyal süreçler ise sosyal dünyanın dinamik ve sürekli değişen yönleridir. Bir rnek verecek olursak küreselleşen dünyada rneğin Birleşmiş Milletler rgt bir yapıya karşılık gelirken insanların ulusal sınırların ötesine g etmesi sürece karşılık gelmektedir. Bir başka örnekte tüketim açısından, alışveriş merkezini (ya da trendyol.com'u) bir yapı ve içinde gerçekleşen alışverişi (veya tüketimi) bir süreç

olarak düşünebiliriz. Son bir örnek; bir bütün olarak İnternet ve özellikle de sosyal ağ siteleri birer yapıdır; bu sitelerde gerçekleşen iletişim ve sosyal etkileşim ise birer süreç olarak ele alınabilir. Tabi ki bu arada Comte'un zamanında ne alışveriş merkezinin ne de internetin var olmadığını söylemeye gerek yoktur. Burada anlatılmak istenen toplumsal dünyanın sürekli değiştiği ve sosyologların da bu değişimlere karşı sürekli duyarlı olmaları gerektiğidir. Bununla birlikte şunu da belirtmek gereklidir, sosyolojinin en eski kavramlarından bazıları-Comte'un sosyal statik ve dinamik kavramları gibi- hala günümüz sosyal dünyasına uygulanabilmekte ve faydalı bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir.

Comte sadece yapı ve süreç arasındaki ilişkiyi incelemekle değil, aynı zamanda bu tür bir çalışmanın bilimsel olması gerektiğini de savunarak doğa dünyası gibi sosyal dünyanın da yasalar tarafından yönetildiğine ve sosyolojinin görevinin de bu yasaları ortaya çıkarmak olduğuna inanıyordu. Ona göre bu yasalar ortaya çıktıkça sosyoloji bilimi de gelişecekti. Comte aynı zamanda çağının sorunlarıyla da ilgilenmiş ve bunları sosyal reform yoluyla çözme önerileri geliştirmiştir. Aslında Comte'a göre bilim ve reform birbirinden ayrılmamalıdır. Comte gibi sosyolojinin kurucularından Emile Durkheim ve diğerleri de bu görüşü paylaşmıştır.

Günümüz sosyologlarının çoğu, yoksulluk ve suç gibi her türden toplumsal sorun üzerinde çalışmakta ve araştırmaları sonucunda elde ettikleri verileri kullanarak toplumsal sorunlar için reformlar yapılmasını öngören öneriler sunmaktadır. Bu bağlamda sosyolojinin amacının toplumsal sorunlarla ilgili öneriler geliştirmek mi yoksa bilimsel çalışmalar mı yapmak olduğu sorulabilir; sosyolojinin amacı nedir? Yukarıda yazılanlardan da anlaşılacağı üzere her ikisidir diyebiliriz. Bu iki faaliyetin birbirinden farklı olması gerekmediğine ve karşılıklı olarak birbirlerini zenginleştirebileceklerine ve zenginleştirmeleri gerektiğine inanılmaktadır. Ancak birçok çağdaş sosyolog bu görüşü kabul etmekle birlikte, zaman içinde bazı sosyologların daha çok bilimsel araştırmalara odaklandığı, diğerlerinin ise toplumu reforme etmek ve sosyal sorunları ele almak için tasarlanmış faaliyetlerle daha fazla ilgilendiği bir bölünme de gelişmiştir.

Saf bilimle uğraşan sosyologlar, sosyal dünyayı değiştirmeden önce onun nasıl işlediğini daha iyi anlamamız gerektiği düşünürler. Çünkü unlara göre bu bilgi nihayetinde toplumu değiştirmek ya da olduğu gibi tutmak isteyenler tarafından kullanılabilir, ancak bu sosyal araştırmacının öncelikli kaygısı değildir. Örneğin, etnometodolojist olarak bilinen sosyologlar, sosyoloğun görevinin toplumdaki yaygın sosyal davranış biçimlerini daha iyi anlamak olduğunu savunurlar. Örneğin bir konuşmada ne zaman gülmemiz gerektiğini ya da bir konuşma sırasında ne zaman alkışlamamız ya da yuhalamamız gerektiğini

nasıl bildiğimiz gibi günlük yaşamın ayrıntılarını araştırırlar. Onlar için amaç, ön bilgi ve anlayıştır. Bu tarz inceleme yapan sosyologlar, bu bilgiyi toplumu reforme etmek için kullanmanın sosyal davranışları olumsuz etkileyebileceğini veya çarpıtabileceğini savunurlar. Diğer sosyologlar ise tam tersi bir tutum sergilemektedir. Örneğin C.Wright Mills, bilimsel araştırma değil de daha çok ABD'de ordu ve sanayi arasındaki bağların sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması gibi sosyal reformlarla ilgileniyordu. Mills, günümüzün en önde gelen sosyologlarının birçoğunu da saf bilim insanı olmaya yönelmeleri, günün acil sorunlarıyla ilgilenmemeleri ve bu konuda bir şey yapma konusundaki isteksizlikleri nedeniyle de eleştirmiştir. Feminist sosyologlar da nesnel, bilimsel sosyolojinin konu ve yöntemlerinin bazen ırk, cinsiyet ve sınıf çizgileri boyunca toplumsal eşitsizliği yansıttığını ve nihayetinde pekiştirdiğini ileri sürerek bu eleştiriyi genişletmişlerdir.

Sosyoloji sosyal bilimlerden biridir, yani sosyal dünyanın çeşitli yönlerini inceleyen alanlardan bir tanesidir. Diğerleri arasında antropoloji, iletişim, ekonomi, coğrafya, siyaset bilimi ve psikoloji bilimlerini sayabiliriz. Genel olarak bakıldığında, sosyoloji bu alanların en genişidir, diğer sosyal bilimler ise sosyal dünyanın belirli yönlerini daha derinlemesine inceler. Sosyolojik çalışma, antropologları ilgilendiren kültüre, siyaset bilimcileri ilgilendiren ulus devlete ve psikologların odak noktası olan zihinsel süreçlere değinir. Ancak bu, sosyolojinin herhangi bir anlamda diğer sosyal bilimlerden daha iyi olduğu ya da tersine onlar kadar iyi olmadığı anlamına gelmez. Şimdi küresel bağlamda bu bilimlerin temel konularına bakalım:

Antropoloji: İnsanların yedikleri yiyecekler ve bunları nasıl yedikleri gibi dünya genelindeki toplumların kültürel yönleri ve dünya genelindeki kültürler arasındaki farklılıklara odaklanır.

İletişim çalışmaları: günümüz dünyasında internetin odak noktası olmasıyla birlikte, dünya genelinde aracılı ve aracısız iletişim ya da yüz yüze olan ve olmayan iletişim temel inceleme konusudur.

Ekonomi: piyasalar ve dünyanın büyük bir bölümüne yayılan kaynakların, özellikle de paraya dayalı ve parayı içeren diğer yapılar aracılığıyla üretimi, dağıtımını ve tüketimi ile ilgilendirir.

Coğrafya: küresel ölçekte mekânsal ilişkiler ve bu mekanların haritalanması bu bilim dalının temel konusudur.

Siyaset bilimi: ulus-devletler ve özellikle de dünya çapında birbirleriyle ilişki kurma biçimleri, küresel göçmen akışı, virüsler, eğlence amaçlı uyuşturucular, internet dolandırıcılığı ve benzerlerinin giderek daha fazla kontrol edemez hale gelmeleri küresel düzeyde siyaset biliminin konuları içinde yer alır.

Psikoloji: Bireylerin giderek artan şekilde farkındalık geliştirmesi ve küreselleşme ile ilişkili olarak kimlik şekillendirme yolları geliştirmesi ve bunun da depresyon gibi psikolojik sorunlara yol açması küresel dünyada psikoloji biliminin ilgi alanlarından biri olmaktadır.

Görüldüğü gibi sosyoloji ve diğer sosyal bilimlerin önemli farklılıkları olsa da hepsinin ortak özelliği sosyal dünyanın sağduyulu anlayışlarından farklı olmalarıdır. Günümüzde herkes bir şekilde küreselleşme içinde yer alsın da bu deneyimlediği olguları sosyal bilimciler tarafından incelendiği şekilde ve derecede inceleyen çok az insan vardır. Örneğin, bireylerin küreselleşmenin toplumu değiştirdiğine dair bir hissiyatı, hatta belki de kendi hayatını değiştirdiğine dair izlenimleri vardır. Daha detaylı bir çalışma yapmadan küreselleşmenin nedenlerini, etkilerini ve diğer olgularla bilinmeyen bağlantılarını veya küreselleşmenin kişisel, toplumsal ve küresel düzeyde artılarını ve eksilerini bilmeleri ise mümkün değildir. Bu daha ayrıntılı bilgi bireylere, sosyal süreçler ve yapılara eşlik eden değişiklikleri daha başarılı bir şekilde görebilmelerine yardımcı olabilecektir.

EĞİTİM, SPOR VE KÜLTÜR

Bu bölümde sporu sosyal, kültürel ve eğitimsel bir bağlama yerleştirmeye çalışacağız. Herkes kültürün eğitimin ve sporun ne olduğunu bilir. Ancak herkesin kültür, eğitim ve spor tanımları bağlama özgü olmaları ve kullanım bağlamları değişikçe farklılık göstereceklerinden dolayı birbirinden biraz farklı olabilir. Bu nedenle bu terimleri tanımlamamız gerekmektedir.

Eğitim ve spor günümüz toplumlarının en önemli kurumlarından ikisidir. Kurum nedir? Bir toplumsal kurum, eşgüdümlü ve örgütlenmiş görece olarak bir bütün oluşturan düşünceler, inançlar, gelenek-görenek ve davranışlarla maddi unsurlardan (örneğin yapılar, mallar, belgeler, simgeler gibi)kuruludur ve bir sürekliliği vardır. Birkaç örnek verilecek olursa aile, hukuk, eğitim, siyaset, ekonomi, din de birer kurumdur. Örneğin bir ilkokul dar anlamıyla bir kurumdur, benzer şekilde lise ve üniversite gibi. Ama bunların hepsi geniş anlamda eğitim kurumunu oluşturan unsurlardır. Yani eğitim kurumu içindeki öğretim kurumları görece de olsa bir eşgüdüm ve uyum içinde, ortak bir yaklaşım ve eğitim politikasını takip eder.

Yine mahkemeler, ticaret hukuk, medeni hukuk, ceza hukuku dar anlamda birer kurumdur. Ama hepsi birlikte eşgüdümlü ve uyumlu hukuk kurumunu oluşturur.

Dar anlamıyla kurumlar nasıl ki eş güdümlü ve uyumlu ise, geniş anlamıyla kurumlar da birbirleriyle eşgüdümlü ve uyumludur ve böylelikle bir bütünü yani toplum düzenini oluşturur. Yani siyaset, hukuk, devlet biçimi birbiriyle uyumludur.

Her bir kurum davranış kuralları, statü ve roller bütünüdür. Davranış kuralları; resmi buyruklar (yasalar, yönetmelikler gibi) ve resmi olmayan gelenek-görenekler, ahlak ve din kurallarından oluşur. Statüler; her kurumda her üyenin belli bir yeri ya da yerleri olmasıdır. Roller; davranış kurallarıyla belirli bir statü içinde yer alan bireyden beklenen davranışlardır. Örneğin dar anlamda bir eğitim kurumunda uyulması gerekli olan yazılı ve yazısız kurallar vardır, bireylerin görev tanımlarını içeren örneğin öğretmen, müdür gibi statüler vardır ve her bir statüde bulunan bireylerden rol adını verdiğimiz beklenen davranışlar vardır.

Kurumların yapılanmış, örgütlenmiş ve eşgüdümlenmiştir olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bunu biraz daha açacak olursak; kurumu oluşturan unsurlar arasında etkileşim vardır. Yani kurumlar birbirlerini etkiler ve birbirlerinden etkilenirler. Örneğin ekonomi kurumunda ortaya çıkan bir kriz aile, siyaset, eğitim, sağlık kurumlarını da etkiler. Ekonomi kurumunun işleyişini de bu kurumlar etkiler. Kurumlar süreklilik gösterir, değişim vardır ancak yavaştır. Örneğin ekonomi kurumunun işleyişi dijital teknolojinin yaygınlaşması ile geçmiş on yıllardan oldukça farklılaşmıştır. Her kurum diğer kurumlarla etkileşim içindedir. Ama her kurumun kendine özgü bir yapısı ve işleyişi vardır. Kurumlar değer yükliüdür, davranışların tekrarlanması, alışkanlık kazanması ile normatif bir biçim alır, bazıları yazılı hukuk içinde yer alırken bazıları ise bireylerin bilinçaltında varlığını sürdürerek davranışları etkiler/biçimlendirir.

Kurumların fonksiyonu nedir? Kurumlar bireylerin toplum içindeki yaşamlarını kolaylaştırır. Çünkü toplumun düşünce ve davranış tarzları birey dünyaya gelmeden büyük ölçüde belirlenmiştir, bu nedenle bireyler bazı şeyleri nasıl yapacaklarını öğrenmek ya da keşfetmek için zaman ayırmak zorunda kalmaz. Bunları toplumda hazır olarak bulur. Kurumlar bir toplumsal kültürün istikrarı ve eşgüdümü için aracı konumundadır. Kurumsallaşmış davranış ve düşünce tarzları bir taraftan bireylerin davranışlarını kolaylaştırırken diğer taraftan da düzen ve sağlar.

Kurumlar toplumda bireylerin birbirleriyle iletişim içindeki davranışlarında beklentiler oluşturur. Bu beklentilere uygun olmayan davranışlar ise sapma olarak tanımlanır. Bu nedenle kurumların bireyler üzerinde bir toplumsal baskısı olduğunu söyleyebiliriz. Kurumların bireylerin davranışları üzerindeki bu

belirleyici etkisinin olumlu ve olumsuz sonuçları olabilmektedir. Olumlu açıdan kuralların var olması toplumda düzensizliği önler ama olumsuz anlamda zamanla işlevsiz kalan davranış tiplerinin değişmemesi sapma davranışlarını da arttırabilmektedir.

Kurumlar nasıl ortaya çıkar? İnsanlar önce bir gereksinimlerini karşılamak üzere bir eylem/davranışta bulunurlar. Belirli bir amaca ulaşmak için yapılan bu eylem işe yaradığında diğer bireyler tarafından da tekrarlanır, tekrarlanan eylemler giderek alışkanlığa dönüşür, alışkanlıklar da zamanla adet ve geleneklere dönüşür. Gelenekler norm/kurallar haline gelir, normlarda kurumsallaşır.

Kurumlar toplum tipine göre farklı şekillenir; mekanik dayanışmanın (benzer ekonomik faaliyet, yaşam tarzı, düşünce ve inanışların var olması) hâkim olduğu toplumlarda kurumlar inanç ve kültürün etkisiyle kendiliğinden ortaya çıkarken, organik dayanışmanın hâkim olduğu (farklı meslek, yaşam koşulları ve düşünce ve inanışların var olması) günümüz toplumlarında kurumlar toplumu aşan kültür öğelerinin etkisiyle "yapma" olarak şekillenir. Hukuk kuralları gibi. Bireylerin belirli, yerleşmiş/kalıplaşmış davranışları alışkanlıkları ortaya çıkarır. Sosyalleşme süreci içinde bireyler ödüllendirme ve cezalandırmalar yoluyla belirli davranış ve düşünme alışkanlıkları edinirler, böylelikle toplumsal düzen belirgin hale gelir ve sağlamlaşır. Sonuçta kurumlara özelliklerini veren etken toplumun nesnel koşullarıdır. Kurumlar bu nesnel koşulları sağlamlaştırmak ve belirgin kılmak üzere toplumca oluşturulur.

Eğitim ve sporun günümüz toplumlarında önemli birer kurum olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Şimdi kurum kavramına açıklık getirdiğimize göre eğitim ve sporun kurum özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Bu nedenle, birbirleriyle ve elbette diğer kurumlarla etkileşime girerek, genel olarak kültür ve topluma katkıda bulunurlar. Bu bağlamda tıpkı diğer kurumlar gibi eğitim ve spor da hem kültürü hem de toplumu oluşturan örtük değerlere-inançlar, gelenek ve görenekler, nesilden nesile aktarılan değerler gibi- sahiptirler. Spor ve eğitimin-diğer kurumlarda olduğu gibi- toplum ve kültür içine bu şekilde dahil edilmesi onları meşrulaştırır ve onlara hem bir değer hem de bir yer verir. Diğer bir deyişle günlük yaşamlarımız içinde önem taşımaktadırlar ve toplumumuzun dokusunun bir parçasıdırlar. Eğitim kurumlarının özellikle ebeveynler için önemini, yazılı ve görsel medyada spor haberlerine ayrılan yeri düşündüğümüzde bu gerçekliği daha rahat görebiliriz.

Sosyolojik olarak eğitim; eğitim, çocuğu veya ergeni bedensel, ruhsal, zihinsel, toplumsal, ahlaksal yönleri ile oluşturmak ve geliştirmek için onun varlığındaki değer kaynaklarını ortaya çıkarmaya yönelik yöntem ve tekniklerin eyleme dönüştürülmesidir. Kurum olarak eğitim ise, yeni kuşaklara toplumdaki

değerlerin, bilgilerin, becerilerin aktarılması ya da öğretilmesini sağlayan bir süreçtir. Örgün/formel eğitim, ilköğretim, orta öğretim, yüksek öğretim vb. öğretim kurumlarında öğretmek için yetiştirilmiş öğretmenlerin yönetiminde yapılan okulda eğitimidir. Yaygın/informel eğitim, hayatın tüm alanlarında, kendiliğinden, plansız, programsız, beşikten mezara diyebileceğimiz bir süreç karşılık gelmektedir.

Fransız Üniversitesi Sorbonne'da eğitim bilimi ve sosyoloji profesörü olan Emile Durkheim, sosyolojinin görevinin ihtiyaç duyulan teoriyi sağlamak olduğunu, eğitimin ise bu teorinin uygulanacağı önemli bir alan olduğunu düşünüyordu (Ritzer 2013:664). Eğitim, Durkheim tarafından bireyin toplumda işlev görebilmesi için gereken fiziksel, entelektüel ve ahlaki araçları edinme süreci olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla Durkheim ve genel olarak yapısal-ışlevselci bakış açısını benimseyen sosyologlar için eğitimin hem bireyler hem de toplum için önemli bir işlevi vardır. Durkheim, eğitim sisteminin bireylere iki tür eğitim sağlaması gerektiğine inanıyordu. İlk olarak, okullar bireylere daha geniş bir toplumda yaşamaları için eğitim vermelidir. Çünkü her toplum kendine özgüdür, kendi ihtiyaçları vardır ve kendi ahlaki kodları, değerleri ve normları olan bir kültüre sahiptir. Durkheim, okulların bu kılavuz ilkeleri ve son derece farklılaşmış bir toplumun normatif olarak tutarlı kalmasına yardımcı olacak sosyal yapıştırıcıyı sağlayacağını umuyordu.

İkinci olarak Durkheim, bireylerin hayatta yer alacakları özel ortamlar için özel eğitime ihtiyaç duyduklarına inanıyordu. Durkheim özellikle modern toplumlarda ortaya çıkan çok çeşitli mesleklerle ilgilenmiştir. Durkheim, okulların toplumun her üyesine aynı türde eğitim vermemesi gerektiğine inanıyordu. Bireylerin işlerini iyi yapabilmeleri için teknik becerilere ihtiyaçları vardı ve karmaşık iş bölümü, eğitimin kişinin gelecekteki mesleki hedefleriyle uyumlu olması gerektiği anlamına geliyordu. Yine Durkheim'a göre, okullar, tüm çalışanların kendi mesleki bağlamlarında ekonomik üretkenliği artıracak becerileri edinmelerine yardımcı olmalıdır. Durkheim ayrıca mesleklerin toplum içinde giderek daha fazla sosyal faaliyet odağı haline geldiğine inanıyordu. Bu nedenle okulların, işçilerin iş yerindeki insanlarla daha kolay etkileşime girebilmeleri için onları meslekler içindeki sosyal yaşam için sosyalleştirmesi gerekiyordu.

Sonrasında Robert Dreeben, eğitim kurumlarının endüstri toplumlarında gençleri sosyalleştirme sürecinde oynadıkları role ilişkin yapısal-ışlevselci bir açıklama getirmiştir. Okullar öğrencilere bu tür -endüstri-toplumlarında başarı için kritik öneme sahip dört ana değeri öğretir. Birincisi, okullar öğrencilere her zaman yanlarında bir yetişkin olamayacağı için kendi başlarına işlev görmeyi öğretmelidirler. İkinci olarak, okullar çocuklara başarıya değer vermeyi öğretir.

Aileler her çocuğu koşulsuz kabul etme ve değer verme eğilimindeyken, bir öğretilenin bir öğrenciyi kabul etmesi genellikle sınıftaki başarılı performansa bağlıdır. Üçüncüsü, aileler her çocuğa benzersiz bir kişi olarak davranırken, okullar evrenselci olup çocuklara örneğin “üçüncü sınıflar” ve” onur öğrencileri” gibi genel sosyal kategorilerin üyeleri olarak davranır. Son olarak, okullar özğüllük normunu öğretir. Aileler çocuğun bütününe düşünürken, okullar belirli bir öğrencinin sadece belirli bir yönüyle ilgilenir. Matematik öğretmenleri öğrencileri matematik becerilerine göre değerlendirir ve öğrencinin sınıf dışındaki davranışları bir yana, diğer derslerdeki performansıyla bile ilgilenmez. Günlük uygulamalar ve okul eğitiminin temel yapısı birlikte, toplumun düzgün işleme için gerekli olduğu düşünölen değerlere sahip olmalarını sağlayarak öğrencileri daha geniş bir toplumda yaşamaları için sosyalleştirir. Özetle, Durkheim ve daha sonraki yapısal-işlevselciler, okul sistemlerinin en kötü ihtimalle iyi huylu kurumlar ve en iyi ihtimalle toplumun başarılı bir şekilde işleme için gerekli olan son derece olumlu sistemler olduğuna inanmaktadır.

Çatışmacı ve eleştirel yaklaşımı benimseyen ve genelde Karl Marx’ın kapitalizm eleştirisinden esinlenen sosyologlar için eğitim sistemi, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine hizmet eder ve var olan toplumsal tabakalaşma sistemini güçlendirir. Karl Marx, okullar da dahil olmak üzere kapitalist bir toplumun baskın sosyal kurumlarının kapitalist sistemi desteklediğine ve yeniden ürettiğine inanıyordu. Bu perspektiften hareket eden Bowles ve Gintis, kapitalistlerin kârlarını maksimize etmek için, kârdan küçük bir pay alsalar bile işçilerini çok çalışmaya motive etmenin yollarını bulmaları gerektiğini savunmuştur. Okullar bu sorunu, öğrencileri itaatkâr, uysal, dakik ve çalışkan olacak şekilde eğiterek çözmektedir ki bu nitelikler kapitalist sistemde iyi işçiler için gerekli olan tüm özellikleri taşımaktadır. Fabrikada ve ofiste olduğu gibi, öğrencilerden düzenli olarak gelmeleri ve bir programa uymaları; öğretmen gibi bir otorite figürünün emirlerini yerine getirmeleri; çok az anlamı olan sıkıcı işler yapmaları ve çalışmalarındaki veya öğrenmelerindeki içsel anlamdan ziyade dışsal ödüller veya notlar peşinde koşmaları istenir. Bowles ve Gintis bunu okulların gizli müfredatı olarak adlandırmıştır. Dakiklik, güvenilirlik, azim ve tutarlılık özelliklerini sergileyen öğrenciler daha yüksek notlar alıyordu. Bowles ve Gintis ayrıca yöneticiler, profesyoneller ve diğer yüksek vasıflı işçiler gibi bazı çalışanların kapitalist düzende rollerini iyi bir şekilde yerine getirmek için farklı beceri setlerine ihtiyaç duyduklarını kabul etmiştir. Okullarda müfredat takibinin bu sorunla başa çıkmak için ortaya çıktığı söylenebilir. Yaratıcılık, bağımsızlık ve problem çözüme becerileri gerektiren işlere girme olasılığı yüksek olan öğrenciler, bu değerleri aşıl原因 zenginleştirilmiş bir müfredatla ileri sınıflara yerleştirildi.

Willis, kapitalist sistemin ekonomik düzeni nasıl yeniden ürettiğine dair farklı bir yorum getirmiştir. Büyük Britanya'da işçi sınıfı öğrencileri üzerinde çalışmış ve onların okulların normatif iklimine pasif bir şekilde boyun eğmediklerini tespit etmiştir. Aksine, kendilerini uysal ve otoriteye boyun eğen bireyler haline getirme girişimlerine aktif olarak direnmektedirler. Gençler muhalif bir kültür oluşturdular ve okul sistemini benimseyen öğretmen ve öğrencilerle açıkça alay ettiler. Nihayetinde, okulu reddederek işçi sınıfı kültürünü benimsediler ve ebeveynleri gibi fabrika işçisi olarak kapitalist düzeni yeniden ürettiler. Willis'in katkısı, toplumsal yeniden üretim sürecinde aktif aktörler olarak öğrencilerin rolünü vurgulamaktır. Genel olarak, Marx'tan esinlenen çatışma teorisyenleri, eğitim sisteminin bir toplumsal yeniden üretim sistemi olduğu sonucuna varmaktadır-sınıf ilişkileri ve kapitalist düzen, her yeni öğrenci nesliyle birlikte sistematik olarak yeniden üretilmektedir.

Eğitime ilişkin bir diğer çatışmacı/eleştirel bakış açısı, büyük ölçüde Max Weber'in yazılarından esinlenmiştir. Weber, modern sanayileşmiş toplumların rasyonelleşmiş bürokrasilerin yükselişine giderek daha fazla bağımlı hale geldiğini fark etmiştir. Bürokrasilerin çoğalmasıyla birlikte eğitim kurumları ve mesleklerle bağlantılı uzmanlık sertifikaları ortaya çıkmıştır. Ancak Weber, okullaşmanın temel amacının bürokratik sistemlerde çalışanların becerilerini geliştirmek olduğuna inanmıyordu. Bunun yerine Weber'e göre okullaşma, belirli sosyal grupların diğerlerini kendi ticaret veya mesleklerine girmekten alıkoymalarına ve böylece bu ekonomik pozisyonlara erişimi tekelleştirmelerine ve kontrol etmelerine yardımcı olmuştur. Kısacası Weber, eğitimi toplumdaki gruplar arasında bir statü rekabetinin merkezi olarak görmüştür.

Randall Collins bu fikri, toplumda başarılı olmak için gereken her türden üniversite diploması gibi eğitimsel yeterliliklere odaklanarak genişletmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1800'lerin sonlarından 1930'lara kadar eğitim kurumlarının genişlemesini incelemiştir. Collins, iş yerinde artan beceri taleplerine ilişkin işlevselci açıklamaların, bu dönemde orta ve lise sonrası eğitimdeki büyümeyi açıklamadığını, çünkü diplomalardaki artışın karmaşık beceriler gerektiren işlerden çok daha hızlı genişlediğini bulmuştur. Collins'e göre, eğitimin yaygınlaşması, eğitim dereceleri ile yüksek statülü pozisyonlar arasındaki bağlantı olan eğitim diplomalarından kaynaklanıyordu. Düşük ve yüksek statülü grupların her ikisi de yukarı doğru hareketlilik peşindeydi. Collins, yüksek statülü grupların daha fazla eğitim ve daha fazla eğitim diploması alarak sosyal konumlarını koruduklarını savunmuştur. Düşük statülü gruplar, yüksek statülü gruplarla aynı diplomaları elde etmeyi daha zor bulmuş ve bu nedenle sosyal konumlarını iyileştirmekte zorlanmışlardır. Collins'e göre ek eğitim, çalışanları gerçekten daha üretken hale getirmez, daha ziyade, işverenleri bir

başvuru sahibinin iş için doğru kişi olduğuna ikna etmek için yalnızca sosyal bir sinyal görevi görür. Collins, statü rekabetinin yönlendirdiği eğitimsel genişlemenin doğası gereği toplum için israfli ve verimsiz olduğuna inanıyordu.

Eleştirel teorisyenlere göre eğitim sistemleri de bilgi endüstrisinin bir parçasıdır. Burada endüstri teriminin kullanılması, eğitimin otomobil ve bilgisayar endüstrileri gibi geleneksel endüstrilerden çok da farklı olmadığını ima etmek içindir. Bu, örneğin, üniversiteler ve araştırma enstitüleri gibi eğitim sistemlerinin kültürel etkilerini toplum genelinde ve asıl eğitim görevlerinin çok ötesine genişletmeye çalıştıkları anlamına gelir.

Eğitim kurumunu sosyolojik olarak incelediğimizde karşımıza bir de etkileşimci yaklaşım çıkmaktadır. Sembolik etkileşimcilik daha mikroskobik düzeyde okula, sınıfa ve öğretmenler ile öğrenciler arasındaki, öğrencilerin kendi arasındaki etkileşime odaklanma eğilimindedir. Sınıfta öğrenciler iyi ve kötü, akıllı ve yavaş gibi çeşitli etiketler edinirler. Bu tür etiketler, öğrencilerin kendi önceki deneyimlerinin yanı sıra öğretmenlerin onlarla ilgili deneyimlerini veya öğrenciler hakkında duyduklarını pekiştirme eğilimindedir. Bu tür bir pekiştirme, sınıfta hem olumlu hem de olumsuz davranışların yeniden üretilmesine hizmet eder. Öğrenciler kendilerine yapılandırılan etiketlerin farkındadır ve bu etiketlerle ilişkilendirilen beklentileri karşılama için hem kendilerinden hem de başkalarından büyük baskı görürler.

Sınıf bir etkileşim düzenidir ve bu düzeni sağlamak öğretmenin birincil sorumluluğudur. Ancak bu hassas bir dengeyi gerektirmektedir yani çok fazla kontrol eğitim sürecini zorlayabilir ve çok azı ise kaosa yol açabilir ve anlamlı bir öğrenme olasılığı ya çok azdır ya da hiç yoktur. +

Şimdi konu başlığımızdan hareketle spor kurumunu inceleyelim (bu bölüm *The Sociology of Sport and Physical Education*, Anthony Laker'ın kitap bölümünden derlenmiştir); eğitimde olduğu gibi, sporun da paylaşılan ortak bir anlam çekirdeği ve büyük ölçüde bağlama bağlı olan ek anlamları vardır. Başka bir deyişle, çoğumuz sporun ne olduğuna dair ortak bir anlayışa sahip olsak da spor farklı insanlar için farklı anlamlar ifade edebilir. Genel anlamda futbolun spor olduğunu, ancak salon dansının spor olmadığını; motor yarışlarının spor olduğunu, ancak işe arabayla gitmenin spor olmadığını kabul ederiz. Spor kelimesi her kullanıldığında ne demek istediğimizi tanımlamak gerekli değildir. Ancak, aynı spor farklı insan grupları için farklı anlamlar taşıyabilir. Bu farklı anlamları tenis sporunu örnek alarak inceleyelim. Profesyonel bir tenis oyuncusu için tenis bir iştir; bir takımın oyuncusu için, ne kadar rekabetçi olursa olsun, tenis esasen bir eğlencedir; Wimbledon'daki bir seyirci için tenis geçici bir oyalanma ya da bir tutku olabilir. Kısacası, sporun ve sporun ne olduğuna dair genel bir algı olsa da spor ve spor farklı insanlar için farklı anlamlar ifade eder.

Spor deneyiminin bir dizi anlamına daha yakından bakarsak, sporun işlevine daha yakından yaklaşabiliriz. Bir grup dağ yürüyüşçüsü için spor, günlük endişelerden kurtulma, muhtemelen huşu ve merak duygusu ve doğal ve yaşadığı çevreden uzak bir ortamda bulunmanın verdiği heyecan gibi anlamlara gelecektir. Aerobik sınıftaki bir grup için spor, sağlıklı olmak ve sağlıklı kalmak, sosyalleşmek ve stresi azaltmak anlamına gelebilir. Burada bahsedilen gruplar sporu olumlu yorumlamaktadır. Ne yazık ki bazı çocuklar için spor deneyimi her zaman olumlu olmayabilir; ıslanmak, üşümek ve başarısızlığa maruz kalmak anlamına gelebilir ve giderek heves ve gayret eksikliğine yol açabilir. Sporun ve aktif bir yaşam tarzının faydalarının teşvik edilmesinde okul sporlarının ve beden eğitiminin önemli bir katkısı olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla, spor farklı bağlamlarda farklı gruplar için farklı çağrışımlara sahiptir.

Okul dışında sporun bir dizi farklı işlevi vardır. Bunlardan en belirgin olanı bir boş zamanı değerlendirme /rekreasyon biçimidir. Eğitim ortamı dışında spora katılanların büyük çoğunluğu bunu bir eğlence biçimi olarak yapar. Amatör futbolcular, bowling oyuncularını ve dağ yürüyüşçüleri faaliyetlerini eğlence için sürdürmektedir. Bu eğlence amaçlı spor yapanların bir alt kategorisi daha vardır; fiziksel aktivitenin sadece vücut bakımı, sağlıklarını korumak veya geliştirmek için formda kalmanın bir yolu olduğu kişiler. Bu grup katılımlarından keyif alabilir ya da almayabilir. Ancak, eğer keyif almak deneyimlerinin bir parçası değilse, uzun süre katılımcı olarak kalmaları pek olası değildir. Vücut bakım grubunun keyfi genellikle formda ve sağlıklı oldukları bilgisinden ve muhtemelen fiziksel performans ve zindelik seviyelerindeki gelişmelerden gelir.

Bu tür katılımcıları motive eden şey spordan keyif alma duygusudur. Hareketten alınan keyif, çevreden alınan keyif ve diğer insanlarla bir arada olmadan duyulan keyif, spora katılımı teşvik eden ve sürdüren güçlü motivasyon unsurlarıdır. Bu durum, rekreasyon ve spor hizmetleriyle ilgilenenlerin yanı sıra beden eğitimi ve okul sporları gibi eğitimde sporla ilgilenenler için de güçlü bir mesaj taşımaktadır. Yani, katılımın devam ettirilmesi gerçekçi bir amaç oluyorsa, sürecin merkezinde keyif olmalıdır.

Sporda yer almanın temeli, bu katılımdan bir tür fayda elde etme kavramıyla bağlantılıdır. Tartışıldığı üzere, rekreasyonel katılımcılar için fayda, en önemlisi, keyif almaktır. Profesyonel sporcular ise katılımlarından farklı türde bir fayda elde ederler; parasal kazanç için katılırlar. Sporla ilgilenecek elde ettikleri fayda bir gelir sağlamaktır. Elbette bu, spor etrafında dönen çeşitli meslekler için de geçerlidir ve aktif, profesyonel sporcular ve spor kadınlarıyla sınırlı değildir. Yani spor koçları, rekreasyon yöneticileri, beden eğitimi öğretmenleri, menajerler, organizatörler ve bunlarla bağlantılı çok çeşitli meslekler spor ve fiziksel aktiviteyi bir gelir kaynağı olarak kullanmaktadır. Elbette bu gruplar için

spora katılımın birtakım dezavantajları ya da maliyetleri de vardır. Rekreatif spor yapan kişiler, aldıkları keyfin bedelini hem maddi olarak hem de zamanlarını kullanarak öderler; katılımlarının maliyet dengesine değđđini kabul etmişlerdir.

Profesyoneller bunun bedelini başka şekillerde öderler. Diğerlerinin zamanlarını işlerine ayırdıkları gibi onlar da zamanlarını spora ayırmaktadırlar, ancak birçok spor dalında uzun süreli sakatlık ve olası gecikmiş sakatlık riski vardır. Her ne kadar profesyoneller kendileri ya da bir takım için bir işverene bağılı olarak çalışsalar da kaçınılmaz olarak medyaya maruz kalma, halkla ilişkiler çalışmaları ve hayranları tarafından takip edilmek gibi yollarla kamu malı haline gelirler. Bu, spor yıldızlarının yüksek maaşları tartışılırken genellikle unutulmuş bir maliyettir. Dolayısıyla, katılımcı gruplar spordan bir fayda sağlasa da hesaba katılması gereken maliyetler de vardır.

Eğitimde spor; okul sporları ve beden eğitimi hakkında yaygın bir algı vardır. Beden eğitimi oyun oynamak demektir. Bu, ne yazık ki, okul dersinin en yaygın yorumudur. Ancak, bir okuldaki müfredata bakıldığında bu görüşün çok net bir şekilde ortadan kalktığı ve beden eğitiminin aslında insan hareketini araç olarak kullanan bir eğitim süreci olduğu görülebilir. Öğrenciler fiziksel becerileri öğreneceklerdir; insan hareketi hakkında ve insan hareketi aracılığıyla öğreneceklerdir. Beden eğitimi oluşturan faaliyetler bağlama göre-okulun imkanları gibi- değişecektir. Beden eğitimi, eğitim aracı olarak sadece oyunları değil, yaygın olarak oyunları kullanır. Jimnastik, dans, atletizm, yüzme ve açık hava etkinlikleri de birçok okulda beden eğitimi programlarının bir parçası olarak şu ya da bu ölçüde kullanılmaktadır.

Spor, beden eğitimi ve okul sporu gibi eğitsel kısımlar altında, gençlerin eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Beden eğitimi ve onun eğitsel tezahürünü oluşturan sporun sosyal olarak kabul edilebilir biçimleri kısıtlı olarak uygulanmasına-haftalık ders saati gibi- rağmen, okulda spor deneyiminden elde edecek bir dizi önemli kültürel fayda vardır. Şimdi bunlara bir göz atalım;

Toplum, kendi içinde yaşayabilecek, düzenleyici davranış, uyum ve üretkenlik kurallarına uyabilecek genç insanlarla varlığını sürdürür. Toplum, bu toplumun doğasını benimsemiş ve tarih, yer ve bağlam kavramlarını içeren daha geniş bir kültür içinde sorumlu bir şekilde hareket edebilen güvenilebilecek insanlar ister. Spor, toplumun bir mikro kozmosu olarak bu amaçlara katkıda bulunur.

Okul sporları ve beden eğitimi sadece fiziksel aktiviteleri, becerileri vb. öğretmeye çalışmakla kalmaz; aynı zamanda adalet, iş birliği, bağımsızlık ve takım çalışması gibi kişisel ve sosyal özelliklerin geliştirilmesinde de etkili olur. Oyunu kurallarına göre oynamak, oyunun herkesin yararına gerçekleşmesini sağlar. Daha geniş bir bağlamda, nüfusun çoğunluğunun ülke yasalarına uyması

toplumun işlemlerini sağlar. Kültürel aidiyet duygusuna sahip sosyal varlıklara dönüşme sadece eğitim sporuna atfedilemez, ancak eğitim sporunun (beden eğitimi ve okul sporu) tüm eğitim paketinin bir parçası olarak sunabileceği çok şey vardır.

Bununla birlikte, eğitimde spor yoluyla teşvik edilebilecek olan sadece kişisel özellikler değildir. Fiziksel yetenekler ve bireysel becerilerden daha önce bahsedilmişti, eğitim bağlamında sporla ilgili oldukça geniş bir bilgi dünyası da vardır. Bu en az psikomotor beceriler, kişisel ve sosyal beceriler kadar önemlidir; bu husus gençlerin sporun kültürdeki yerini ve kültürel bir olgu olarak spora verilen gerçek önemi takdir etmelerini sağlar.

Sporla ilgili sadece çıplak gerçekler değil, aynı zamanda sporun değişen kültürel koşulları dikkate alarak nasıl değiştiği ve geliştiği konusunda da zengin bir tarih vardır. Örneğin, kriket oyuncularını neden bazı maçlarda beyaz, bazılarında ise renkli giyerler, neden bazı futbol maçları geleneksel olarak cumartesi öğleden sonra saat 15.00'te değil de Pazar sabahı saat 11.30'da başlar ve neden Rugby Ligi takımlarında her bir taraf için 13 oyuncu, Rugby Birliği takımlarında ise her bir taraf için 15 oyuncu vardır?

Bu tür bilgilerin çoğu ancak kişi spor dünyasının içine girdiğinde elde edilebilir. Kişi bir sporu öğrenmeye, o spora katılmaya ve o alt kültürün bir parçası olmaya başladığında, o sporun mirasını da öğrenmiş olur. Dilini, tarihini, görgü kurallarını, kurallarını ve geleneklerini öğrenir; kısacası kültürünü özümsemeye başlar. Okullarda bunun bir kısmı başarıyor ama sadece küçük bir kısmı. Baskın müfredat modeli, yani çoklu etkinlik, bu tür bir beden eğitimine pek uygun değildir. Takım üyeliğine, sezonlara, kayıtlara, katılımcılar için değişen rollere ve sporun sonuç festivalleri yoluyla kutlanmasına dikkat eden spor eğitimi, bu şekilde sporu teşvik etmede çok daha iyidir. Okullar, beden eğitimi ve okul sporlarını kullanarak bu çok yönlü sportif gelişimi aşılama rol oynayabilir; böylece sadece psikomotor beceriler ve yetenekler geliştirilmekle kalmaz, aynı zamanda sporun toplumdaki yeri ve sporun kültürel mirasımızın önemli bir parçası olduğu fikirleri de geliştirilir.

Spor ve Kültür; Şimdi de sporun toplum içindeki işlevlerini gözden geçirelim:
Duygu deneyimi

Spor faaliyetlerini takip etmek ve katılmak sanki kutsal bir rutin gibidir. Futbol takımlarının hararetle takip edilmesi, stadyuma gidilip bir maçın izlenmesi gibi. Bu yanlış bir yorumdur çünkü spor şimdi ve buradadır ve anlıktır. Her ne kadar geçmiş yıllardaki spor deneyimlerini hatırlasak da bunların örneğin öbür dünyada bize fayda sağlayacağı gibi bir iddia söz konusu olamaz.

Bununla birlikte spor, mutlak sevinç ve mutlak umutsuzluk duygularını çağırıştırır ve bu duygular nispeten güvenli bir spor ortamında yaşanabilir. Gerçek

hayatta bu duygular doğum ve ölüm gibi olaylar tarafından uyandırılır. Ancak tırmanma ya da motor yarışları gibi birkaç istisna dışında, hiç kimse sportif başarı ya da başarısızlık nedeniyle ölmez. Bu nedenle spor, bu duyguları dolaylı bir şekilde deneyimlememizi sağlar. Duyguları yaşarız ama gerçek sonuçlarından hiçbirini yaşamayız. Gerçek dünyadan kaçır ve yaşamın, ölümün ve varoluşun maneviyatına dokunabileceğimiz spor dünyamızda yaşarız.

Spor, meydan okumasını kabul edenlere neşe getirir. Aynı zamanda üzüntü ve hayal kırıklığı da getirir. Tersine, bu aşırı duygular birbirlerine bağımlıdır. Hayal kırıklığı bu kadar acı olmasaydı, sevinç bu kadar tatlı olmazdı. Biri diğerine karşıtlık oluşturur ve deneyimine bir değer yükler. Spor, kültürel yaşamda insan çabasının kutlanması için kabul edilebilir bir yol sağlar. Eğer din, insanın bir inanç ifadesine ihtiyacı olduğu için varsa, spor da insan bedeninin ve ruhunun ihtiyacını karşılamak için var olabilir. Bu mantık "dağcılar neden zorlu zirvelerde hayatlarını riske atarlar?", "ekstrem sporların popüleritesi neden büyük bir artış gösterdi?" gibi sorulara cevap vermese de bu tür riskli davranışların neden benimsendiğine dair bir ipucu sağlamaktadır.

Maraton ve triatlon gibi dayanıklılık etkinliklerinde yarışanların çoğu, etkinliğin sonunda çok güçlü duygular yaşar. Konumları ne olursa olsun, memnuniyet ve zafer duyguları yüzeye çıkar. Bu duygular günlük hayatta nadiren hissedilir ve çoğu zaman kelimeler bu duyguları ifade etmekte yetersiz kalır. Etkinlik önemli hale gelir. Bir spor festivalinde, büyük bir şampiyonada veya finalde yer alma ayrıcalığına sahip olanlar, özel olma ve spordan veya oyundan daha büyük bir şeyin parçası olma duygularını hatırlayabilirler.

Sosyal etkileşim ve dil

Sporun dili gündelik yaşantımıza nüfuz eder. Spor, çok çeşitli sosyal ortamlarda bireylerin birbirleri ile etkileşimini sağlayan ortak bir zemin, güvenli bir arena sağlar çünkü spor, kültürel ortamın değişmez bir parçasıdır. Spor, yalnızca medya içeriği ve kapsamı açısından değil, aynı zamanda konuşulan dil açısından da kültüre nüfuz eder.

Bir sosyal etkileşim aracı olarak spor güvenli bir konu sağlar. Çoğu insan yerel profesyonel futbol takımının, televizyonda yayınlanan Olimpiyatların ya da arkadaşlarının birlikte katıldığı aerobik dersinin kaderi hakkında bir görüşe sahiptir. En üst düzey sosyal ortam olan yerel bir çay bahçesinde, ev sahipleri din ve politika hakkında konuşmaktan kaçınmaya çalışır, ancak spor tartışmalarını aktif olarak teşvik eder. Gerçekten de birçoğu müşterilerine dart, bilardo gibi spor olanakları sunmaktan mutluluk duymaktadır. Diğer sosyal ortamlarda, "dün geceki maçı izledin mi?" sorusu gündelik bir sohbette tarafsız ve güvenli bir açılış ya da diğer insanlarla konuşma girişimidir.

Gelenek ve Efsane

Spor aynı zamanda anlatılan ve yeniden anlatılan, dolayısıyla bir efsanenin parçası haline gelen kültürel tarihlerin ve hikayelerin bir kısmını da sağlar. Bu hikayelerin genellikle aynı seyirci kitlesine tekrarlanması, onlara bir yumuşaklık katar ve bir geleneğin parçası haline gelirler. Ortak bir kültürün parçası olarak gelenek fikrimizi şekillendirir ve bu geleneğin özünü sağlar, olay gerçekleşikten ve 'aktörler' sahneyi yeniden canlandıracak fiziksel yeteneklerini kaybettikten çok sonra bile bizi heyecanlandırabilecek, canlandırabilecek ve ilham verebilecek bir memnuniyet duygusunun parçası haline gelir. Efsane, eylem kadar önemli hale gelir. Böylece sportif başarılar ve hikayeler kültürel dokunun bir parçası haline gelir.

Ebeveynlerin ve büyükanne ve büyükbabaların çocuklarıyla uzun zaman önce gerçekleşen bir spor başarısı hakkında konuşurken 'ben de oradaydım' deme eğilimleri, hikâyenin anlatımına duygusal bir seviye katarak anlatımı süsler ve daha anlamlı ve kişisel hale getirir.

Geleneklere, mitlere ve efsanelere dönüşen olaylar her zaman Olimpiyat başarıları ya da dünya şampiyonaları olmak zorunda değildir. Bunlar iki yerel futbol kulübü arasındaki dostluk maçları ya da pazar akşamları en yakın ortak alanda yapılan yürüyüşler de olabilir. Onları gelenek olarak ayıran şey, anlatılmalarını ve yeniden anlatılmalarını haklı çıkaracak benzersiz bir yanlarının olması gerektiğidir. Dolayısıyla, yerel bir futbol maçında hiç beklenmedik bir anda atılan harika bir gol kolay efsaneleşebilir.

Görüldüğü gibi artık toplum içinde spor ne derecede etkilidir gibi bir soru sormamız anlamsızlaşmaktadır. Çünkü etkili bir vatandaş olmak, kişinin içinde bulunduğu ve faaliyet gösterdiği kültürü anlamasını gerektirir ve spor da bu kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla kişinin kendi kültürüne ilişkin bilgisi, spor bilgisiyle büyük ölçüde zenginleşir. Spor hakkındaki bu bilgi aynı zamanda bir tür spora katılma becerisine kadar uzanır ve böylece bireylerin fiziksel ve kinestetik gelişimine katkı sağlar.

Spor sadece belirli bir kültüre nüfuz etmekle kalmaz, aynı zamanda çok sayıda başka kültürde de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle spor, küresel ölçekte ortak bir deneyim sağlar. Spor, kültürler içinde ve arasında iletişim kurmak için kullanılacak ortak bir dil sağlar. Dolayısıyla bu ortak deneyim, yerel ve topluluk ortamlarında küçük ölçekte önemlidir; ulusal, kültürel ölçekte önemlidir ve uluslararası, küresel ölçekte önemlidir. Batı kültürlerinde giderek artan etnik çeşitlilik bu deneyimi zenginleştirmekte ve kültürel çeşitliliğin takdir edilmesini sağlamaktadır. Sportif kültürleşme bu çeşitlilikle zenginleşir ve kişisel gelişim ile kültürel farkındalığın sınırlarını genişletir.

Gençlerin, hatta bilgili, rasyonel ve eğitilmiş her insanın, parçası oldukları toplum ve kültür hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Bu 'gerekli bilgi', daha tanınabilir bilgi alanlarının yanı sıra gelenek, görenek ve tarih gibi geniş alanları da kapsar. Dolayısıyla, akademik konular hakkında bilgi sahibi olmak, demokratik süreçte etkin bir şekilde yer almak, güncel olaylar hakkında bilgi sahibi olmak ve sporun kültürdeki yeri hakkında bilgi sahibi olmak, bilgili, rasyonel ve eğitilmiş kişinin farklı unsurlarından bazılarıdır. Çoğu zaman bu bilgi müfredata dayalı okul bilgisiyse sınırlı kalmaktadır. Oysaki gençlerin çeşitli yetenekleri, becerileri ve zekâları vardır ve daha önce bahsedildiği gibi okul bunların sadece sınırlı bir kısmına hizmet edebilir.

Gençlerde ve aslında her yaşta insanda çeşitli potansiyeller olduğunu Howard Gardner'in çoklu zekâ kuramı ile ilişkilendirebiliriz. Gardner "zekâyı şöyle tanımlar; belirli enformasyon biçimlerinin çeşitli yollarla işlenmesini sağlayan biyopsikolojik bir potansiyel. Buna göre insanlar çeşitli enformasyon işleme yetenekleri geliştirmiştir. Bunlar bireylere problem çözme ya da bir ürünü imal etme imkânı sağlamaktadır. Ancak zeki sayılabilmek için üretilmiş olan bu ürün ve çözümlere en azından bir kültür ya da topluluk tarafından değer veriliyor olması gerekmektedir. Bu bağlamda insanların farklı beceri ve yetenekleri farklı dönem ve koşullarda farklı değerlendirilmektedir. Gardner'in zekâ çeşitleri şunlardır;

1. Dil Zekâsı: Bu yetenek ile konuşulan ve yazılan dilin kullanımı kolaylaşmaktadır. Birkaç alt türü vardır; yabancı dilleri kolayca öğrenebilme, karmaşık fikirleri düzgün ve usta bir biçimde düz yazıya aktarabilme ya da sözel olarak ifade edebilme, ustaca sorular sorabilme, öyküler anlatabilme, konuşmaları ile diğer insanları ikna edebilme gibi.
2. Mantık-Matematik Zekâsı: Geçmişte nelerin olduğunu bilmek suretiyle gelecekte çeşitli senaryolarla nelerin olabileceğini tespit etme yeteneği mantık zekasına, sayılar dünyasında rahatça işlemler yapabilme ise matematik zekasına örnek verilebilir.
3. Müzik Zekâsı: Müziği algılama ve üretme kolaylığı sağlamaktadır. Örneğin melodinin ve harmoninin fark edilebilmesi, ritim duyarlılığı, tını ve ton değişikliklerini fark edebilme, caz, klasik müzik gibi müzik yapıtlarının yapısını kavrama.
4. Mekân Zekâsı: Zihinde mekân kavrayışları oluşturma ve onlarla çeşitli işlemler yapabilme kapasitesi sağlar. Uçak bilimci, roket bilimci, denizci gibi mesleklerde geniş mekân zamanı etkin olurken, satranç, heykeltıraş, ressam, alet veya oyuncak gibi şeyleri tasarımılayanlar için de dar mekân zekası etkilidir.

5. Doğa Zekâsı: Doğada var olanlara yönelik önemli ayrımları yapabilme imkânı sağlar. Örneğin bitkiler, hayvanlar, kaya toprak oluşumları, bulutlar gibi. Yine bu potansiyele sahip olan bireyler, otomobil, uçak, bisiklet, motosiklet gibi araçların çeşitlerini ayırt edebilirler. Duyuları ile algılar doğa zekâları ile ayrımlar yaparlar.
6. Beden-Hareket Zekâsı: Zanaatkarlar, el sanatçıları, sanatçılar, cerrahlar, dansçılar ve sporcular örnek olarak verilebilir. Ayrıca insanların beden dillerini çok iyi yorumlayabilen bireylerin de beden hareket zekâsı gelişmiştir.
7. Kişilerarası Zekâ: Kişilerin farklılıklarını kavrayabilen, onları eyleme sevk eden motivasyonları kolayca anlayabilen, bireyleri kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirebilen kişilerdir. Bireylerin mizaçları ya da kişiliklerini belirleyebilme duyarlılığına sahiptirler, başkalarının tepkilerini önceden kestirebilirler, önderlik becerileri gelişmiştir.
8. Benlik Zekâsı: Bu potansiyele sahip bireyler genelde içe dönük bir kişilik özelliği gösterir. Birey kendi kişisel duygularını, hedeflerini, korkularını ve zayıflıklarını teşhis edebilir ve kendi yaşamı ile ilgili kararları bu bilgiler doğrultusunda alabilir. Aslında bu zekâ türü kişiler arası zekânın tamamlayıcısıdır. Çünkü başkalarını tanıırken yaptığımız ayrımlardan hareketle kendimizi tanırız, aynı şekilde kendimiz hakkında düşünürken yaptığımız ayrımlarda başkalarını tanımamıza yardım eder.
9. Varoluş Zekâsı: Biz kimiz, niye buradayız, sonumuz ne olacak, niye ölüyoruz, sonuçta bu olanlar niye böyle oluyor gibi soruların cevaplarını bulmak isterler. Aslında dünyada pek çok insan bu soruların cevaplarını öğrenmek istiyor ve bu bağlamda dinsel, sanatsal, felsefî, mitsel simgeler sistemi de bu bağlamda şekilleniyor ama bu zekâ türüne sahip bireyler genelde var olan bu açıklamalarla yetinmeme eğilimi gösteriyor.

Çoklu zekâ kuramı, son yıllarda üzerinde en çok tartışılan ve önemli bir etki yaratan zekâ kuramıdır. Bunun nedenlerinden birisi Gardner'in kuramının ismidir. İnsanların farklı alanlarda zeki olabileceklerini ileri sürmek hümanistçe bir yaklaşımdır. Yirminci yüzyılın eşitlikçi anlayışına uygun düşmektedir. Kuram özellikle medyada ve eğitimciler arasında popüler olmuştur. Ancak Çoklu Zekâ Kuramının da diğer zekâ kuramları gibi sadece bir kuram olduğu ve zekâ konusunda mutlak doğru olmadığı hatırd tutulmalıdır. Sonuçta farklı insanlar farklı güçlü yönlere sahiptir ve güçlü yönlerini geliştirmeleri ve zayıf yönleri üzerine inşa etmeleri için teşvik edilmelidirler. Bu nedenle, öğretmenlerin ve okulda, toplumda ve çeşitli ortamlarda öğrenme sürecine dahil olan herkesin bu çoklu zekâ kavramı hakkında en azından işe yarar bir bilgiye sahip olması hayati önem taşımaktadır.

Ne yazık ki, okul eğitiminin büyük çoğunluğu yedi zekâdan sadece ikisiyle sınırlıdır; dilsel-sözel ve matematiksel-mantıksal. Bununla birlikte, okullarda müzik, sanat ve tasarım, tasarım ve teknoloji ve beden eğitimi öğretilmektedir ki bunlar yaklaşık olarak müziksel zekâ, görsel-uzamsal zekâ ve kinestetik zekâyâ karşılık gelmektedir. Okullar ayrıca kişisel, sosyal ve sağlık eğitimi ve vatandaşlık eğitimi yolu ile bireysel yetenekleri geliştirmektedir. Bununla birlikte, okuryazarlık ve aritmetik müfredatta baskın bir yere sahiptir ve diğer birçok konu; örneğin bilim, tarih, coğrafya ve bilgi ve iletişim teknolojisi, dilsel-sözel ve matematiksel-mantıksal becerilerde ustalaşmayı gerektirecek şekilde öğretilmektedir. Bu bir dereceye kadar kaçınılmaz olabilir; okuryazarlık ve aritmetik, eğitimsel aktarımın kanallarıdır.

Tüm bu zekâ çeşitleri bireylerin çok yönlü gelişimlerine katkıda bulunur. Bir kişinin gelişiminde bir ya da daha fazlasını ihmal etmek, o kişinin gelişimini kısıtlamak anlamına gelecektir. Benzer bir şekilde, bu zekâ çeşitleri kişinin kendi kültürünü anlaması için gerekli niteliklere yaklaşır. Edebiyat bilgisine sahip olmak gereklidir; müzik bir kültürde önemli bir yere sahiptir; sanat kültürel zenginliği artırmada önemlidir, spor ve sporun tarihi ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olmak da önemli bir yere sahiptir. Bu şekilde, Gardner'in zekâ alanlarından herhangi birinin kişinin kendi kültürü hakkındaki bilgisine önemli ölçüde katkıda bulunma potansiyeli olduğu iddia edilebilir.

Şimdi konu başlığımızdan hareketle **kültür** konusunu incelemeye başlayabiliriz. Kültür, bir grup insanın, hatta bütün bir toplumun, kolektif yaşamlarını göreceli bir düzen ve uyum içinde sürdürmelerini sağlayan fikirleri, değerleri, uygulamaları ve maddi nesnelere kapsar (Ritzler 2013: 116). Çoğu kültürle ilişkilendirilen o kadar çok fikir, değer, uygulama ve maddi nesne vardır ki, tek bir kişinin bunların hepsini ya da hepsinin ne anlama geldiğini bilmesi mümkün değildir. Ancak toplumun her bir üyesinin kültürün en azından en temel ve önemli unsurlarını bilmesi gerekir. Ortak bir kültürün bilgisi, insanların benzer şekillerde davranmasına ve dünyaya benzer bir bakış açısını benimsemesine yol açar.

Bir kültürün varlığı ve ortak bilgisi o kadar önemlidir ki, gruba yeni katılanlara, özellikle de çocuklara, kültürün temel unsurları erkenden öğretilme imkânı sağlar. Daha sonra olgunlaştıkça ve grubun daha ayrılmaz üyeleri haline geldikçe bu bilgiyi genişletirler. Aynı zamanda kültür, grubun hem içindeki hem de dışındaki değişimlerden sürekli olarak etkilenmektedir. İçsel değişimler arasında grup içindeki nüfusun ortalama yaşı yer alır; bunun sonucunda kültür giderek daha genç ya da yaşlı insanların ihtiyaç ve çıkarlarını yansıtır hale gelir. Örneğin, yaşlanan toplumlarda, televizyon programları ve bunlarla ilişkili

reklamlar, genç nüfusun çoğunlukta olduğu toplumlara kıyasla daha yaşlı insanlara yöneliktir.

Teknolojik yenilikler, diğer birçok unsurun yanı sıra, bir grubun kültürünü önemli ölçüde değiştirmesi muhtemel dış değişikliklerdir. Örneğin, akıllı telefonların kullanımının yayınlaşmasının sonucu olarak bir iletişim yöntemi olarak kısa mesajlar özellikle gençler arasında giderek daha popüler hale gelmiş ve telefon görüşmeleri azalmaya başlamıştır. Bu nedenle, sadece gruba yeni katılanlar değil, aynı zamanda yıllardır katılanlar da sürekli olarak kültürün yeni yönlerini öğrenme konusunda bir baskı hissederler ve değişen koşullara uyum sağlamaya çalışırlar.

Kültürün bir unsuru olarak değerler, bir grubun ya da toplumun bir bütün olarak neyin iyi, arzu edilir, doğru ya da önemli bulduğunu tanımlayan genel ve soyut standartlardır. Değerler, bir grupta olduğu gibi bütün bir toplumda da idealleri temsil eder.

Normlar, insanların ne yaptıklarına ve nasıl yaşadıklarına rehberlik eden, değerlere dayalı gayri resmi kurallardır. Normlar bize belirli bir durumda ne yapmamız ve ne yapmamamız gerektiğini söyler. Birçok norm gayri resmidir; yani resmi olarak kodlanmamıştır, herhangi bir yerde yazılı değildir. Yazılı hale getirilen ve devlet aracılığıyla resmi olarak uygulanan normlar kanunlardır. Bireylerden normlara uyması ve yasalara itaat etmesi beklenir, ancak bunu yapmamanın sonuçları genellikle iki durumda farklılık gösterebilir. Cinayet işleyerek yasa ihlal edildiğinde, tutuklanmayı ve hapsedilmeyi gerektiren ceza alınması söz konusudur. Ancak örneğin restoran da arkadaşları ile akşam yemeğinde parmaklarıyla yemek yiyen kişiye verilen tepki muhtemelen yemek arkadaşlarından bir iki cık cık sesi olacaktır. Normlar yaptırımlar yoluyla pekiştirilir. Cezalar (olumsuz yaptırımlar) kullanılabilceği gibi ödüller (olumlu yaptırımlar) de kullanılabilir. Bireyler davranışlarının ardından bekledikleri tepkiyi aldıklarında benzer durumlarda aynı davranışı yapmayı, davranışlarının ardından beklemedikleri ya da istemedikleri bir tepki ile karşılaşınca da benzer durumda aynı davranışı yapmamayı öğrenirler. Böylelikle de normlara uyma eğilimi toplumda yaygınlaşır.

Tüm normlar aynı değildir, eşit derecede önemli değildir ya da ihlal edildiklerinde aynı cezaları taşımazlar. William Graham Sumner tarafından bir asır önce yapılan bir ayırım bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bir yanda halk yordamları (folkways) ya da nispeten önemsiz olan normlar vardır. Bunlara uyulsa da uyulmasa da yaptırımları çok azdır. Örneğin, birçok üniversitede ders sırasında mesajlaşmaya karşı bir norm vardır, ancak bu norm sıklıkla ihlal edilir. İhlaller tespit edildiğinde uyarı yapılarak, öğrenciden durmasını istemek gibi

olumsuz yaptırımlar genellikle hafiftir. Buna karşılık örf-adetler (mores) ise, ihlal edildiğinde ciddi olumsuz yaptırımlarla karşılaşılana daha önemli normlardır. Örneğin üniversitede akıllı telefonlarını sınavda kopya çekmek için kullanan öğrenciler, örf-adetleri (üniversite disiplin yönetmeliğinin yanı sıra) ihlal etmektedir. Bu eylemleri sınav görevlileri tarafından fark edildiğinde ise, sınıfta kalma ve hatta okuldan atılma gibi ciddi olumsuz yaptırımlara maruz kalabilirler. Sumner, halk yordamları ve örf-adetler arasında net bir ayırım yapsa da aslında bunlar bir süreklilik içinde var olurlar, öyle ki bir halk yordamının nerede bitip daha fazlasının nerede başladığını kesin olarak ayırt etmek çoğu zaman zordur.

Yasalar ve çeşitli norm türleri arasındaki farklara iyi bir örnek için, uçakla seyahat ederken karşılaşılabileceğimiz durumları düşünelim. Öncelikle, havaalanı güvenliğinden zahmetsizce geçmek istenildiğinde, uçakta taşıyabilecek eşyalar ve yapılmaması gereken şeylerle ilgili yasalara uymak gerekir. Kontrol noktalarının hemen yakınında bu kurallarla ilgili uyarı levhaları asılıdır. Uçağa binildiğinde ise, sigara içmek veya uçakta silah taşımakla ilgili kurallara uyulması beklenir. Bunlara ek olarak, herhangi bir liste veya açıklayıcı herhangi bir işaret veya uçakta nasıl davranılacağına dair bir yönlendirme olmamasına rağmen, uzun bir halk yordamları listesi de vardır. Örneğin yan koltukta oturan yolcunun alanına çok fazla müdahale etmemek, uçakta zorunlu olmadıkça diğer yolcuları rahatsız etmemek için dolaşmamak gibi. Bu yazılı olmayan normlar ve daha pek çoğu, uçak yolculuğu kültürünün bir parçasıdır. Yolcular bunların hepsini olmasa da çoğunu biliyor olsa da normlar yine de sıklıkla ihlal edilmektedir. Bununla birlikte, halk yordamları veya örf-adetlerinin ne zaman ihlal edildiğini ve başkalarının bunu ne zaman yaptığını bilmek aslında kültürün gücünün bir yansımasıdır.

Maddi Kültür; değerler ve normlar fikirler dünyasında var olur. Ancak kültür aynı zamanda maddi biçimler de alır. Maddi kültür, kültürün yansımaları veya tezahürleri olan tüm eserleri, eşyaları kapsar. Giyilen kıyafetler, yaşanan evler, bilgisayarlar ve telefonlar, çocukların oynadığı oyuncaklar ve hatta ordu tarafından kullanılan silahlar da dahil olmak üzere çok çeşitli şeyler maddi kültür başlığı altında yer alır ve bu nesnelere kültür tarafından şekillenir. Maddi kültür aynı zamanda daha geniş kültürü de çeşitli biçimlerde şekillendirir.

Sembolik Kültür ve Dil; aslında, sembolik kültürün iki temel biçimini daha önce tartışmıştık; değerler ve normlar. Ancak, maddi ve maddi olmayan kültür arasında net bir çizgi yoktur. Maddi olguların hepsi olmasa da çoğunun sembolik yönleri de vardır ve sembolik kültürün çeşitli yönleri maddi nesnelere tezahür eder. Örnek olarak, vatanseverliğin bir sembolü olarak kendi ülkesinin ürettiği

otomobili ya da beyaz eşyaları satın almak, teknolojik gelişmişliğin bir örneği olarak bir markanın ürününü satın almak ve doğayı tahrip etmeyi önlemek düşüncesi ile alışverişte plastik değil de bez torba kullanmak gibi. Sembolik kültürün önemli bir yönü, iletişimi mümkün kılan bir dizi anlamlı sembol olan dildir. Dil, özellikle de yazılı haliyle, kültürün depolanmasına/arşivlenmesine ve geliştirilmesine olanak tanır.

Büyük ölçüde sözlü geleneklere sahip kültürler, kültürü biriktirmeyi ve bir nesilden veya gruptan diğerine aktarmayı başarır, ancak yazılı dil, bir kültürü korumanın ve genişletmenin çok daha etkili bir yoludur. Belki de daha önemlisi, dil bir kültür içindeki iletişimi kolaylaştırır. Kelimeler, nasıl düşündüğümüzü ve dünyayı nasıl gördüğümüzü yansıtır. Çağdaş dünya bize çok sayıda yeni sözcük kazandırmıştır. Örneğin, dijital ortamda istenmeyen e-postaları ifade eden spam kelimesi, sosyal ağ dünyasında, Twitter'ın kısa mesajları tanımlamak için kullandığı tweet kelimesi gibi.

Günümüzün tüketim odaklı toplumlarında, büyük bir kısmı marka adı olmak üzere birçok yeni kelime ortaya çıkmıştır. Örneğin iPod, taşınabilir müzik cihazlarının başında gelmektedir; iTunes satışlarının gelişmesine yol açmıştır. iPhone, önde gelen akıllı telefon (bir başka yeni kelime) olarak her türden uygulamada (aplikasyon) patlama yaratan bir endüstriye yol açmıştır. Benzer şekilde küreselleşme, 1990'dan önce neredeyse hiç kullanılmayan küreselleşmenin kendisi de dahil olmak üzere yeni kelimelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşlerin başka bir ülkeye ya da ülkelere gönderilmesindeki patlama sözcük dağarcığımıza “dış kaynak (outsourcing) kullanma” terimini kazandırmıştır. Bu gibi kelimeler dünyanın her yerindeki insanlar tarafından paylaşılır ve birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlar.

Farklı kültürlerden gelen insanlar arasında paylaşılan bir anadil varsa iletişim daha kolay olur. Çünkü kültürler arasındaki iletişim hiçbir zaman belirli bir kültür içindeki iletişim kadar kolay veya net değildir. Ama İnsanlar bir dili paylaşırsalar bile, geçmişleri ve değerleri çok farklıysa iletişim zor olabilir.

Kültürel Farklılıklar; Genelde kültür, bir bütün olarak toplumun kültürü olarak ele alınır. Ancak kültür olgusunu daha kolay anlayabilmemiz için ideal ve gerçek kültür, ideoloji, alt kültür, karşı kültür ve küresel (global) kültür kavramları da incelememiz gerekmektedir. Şimdi bu kavramları kısaca gözden geçirelim.

İdeal ve gerçek kültür; İdeal kültür ya da insanların inanması ve yapması gerektiğini düşündüğümüz norm ve değerler ile gerçek kültür ya da insanların günlük yaşamlarında gerçekte ne düşündükleri ve yaptıkları arasında genellikle

bir uçurum olmasa bile yine de büyük bir fark vardır. Örneğin demokrasi toplumda değer olarak kabul edilir ama seçimlerde oy vermeye giden seçmenlerin sayısı az olabilir.

İdeoloji; Bir ideoloji, sosyal dünyayı açıklayan ve insanların eylemlerine rehberlik eden paylaşılan inançlar bütünüdür. Her toplumda birçok ideoloji vardır ve bunlardan bazıları diğerlerinden daha baskın hale gelebilir.

Alt kültürler; Herhangi bir kültür içinde, baskın kültürün büyük bir kısmını kabul eden ancak kültürel açıdan önemli bir veya daha fazla özellik ile ondan ayrılan insan gruplarını içeren alt kültürler vardır. Örneğin belirli bir marka araba ya da motosiklet kullanıcıları, belirli bir spor takımını tutan taraftarlar, doğa kampçuları gibi. İnsanları belli alt kültür kategorilerine yerleştirmek oldukça kolay olmakla beraber doğru değildir. Çünkü neredeyse herkes çok bağlanmaksızın pek çok alt kültürde yer almaktadır. Alt kültür kavramı bir toplumda sadece kültürel çeşitliliği ifade etmez çünkü alt kültürler arasında bir hiyerarşi vardır. Baskın ya da hâkim kültür yanında alt kültür tanımı bu bağlamda kullanılır.

Karşı kültür; bilinçli ve açık bir şekilde egemen kültüre karşı hareket edebilmektedir. Sadece baskın kültürden farklı olmakla kalmayıp, normları ve değerleri baskın kültürün normları ve değerleriyle uyumsuz olabilen gruplara karşı kültürler denir. Karşı kültür terimi 1960'ların sonlarında Theodore Roszak tarafından ABD'deki hippiler, savaş karşıtı aktivistler ve radikal öğrencilere atfen ortaya atılmıştır. Günümüzde bilgisayar korsanları karşı kültürün çağdaş bir örneğidir. Birçok bilgisayar korsanı, ücretsiz bilgisayar yazılımı yazmak gibi nispeten iyi huylu eylemler yoluyla bilgisayarlar üzerindeki teknik ustalıklarını göstermeyi amaçlarken ancak azınlıkta bir grup ise kendini otoriteyi yıkmaya ve interneti olumsuz etkilemeye adanmış olabilmektedir. Bilgisayarların normal işleyişini bozmak ve hatta kapatmak için kötü niyetli kodlar yazarak bu amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar. Küreselleşme, özellikle de ekonomik küreselleşme, çok sayıda aktif karşı kültür grubunu da ortaya çıkarmıştır. Bu gruplar ille de küreselleşme karşıtı değillerdir, ancak küreselleşmenin alternatif biçimlerini desteklemektedirler. Aslında bunların birçoğu küreselleşme sürecinin bir parçasıdır. Dünya Sosyal Forumu (WSF), özellikle 1999 yılında Seattle'da düzenlenen bir dizi küreselleşme karşıtı protestonun ardından 2001 yılında kuruldu. Üyeleri dünyanın dört bir yanından gelmektedir. WSF'nin sloganı "Başka bir dünya mümkün"dir. Bu başka dünya daha az kapitalisttir ve dünya nüfusunun büyük bir bölümünü etkileyen konularda daha demokratik kararlar

alınmasına olanak tanır. Bu tür bir bakış açısı karşı kültüre bir örnek olarak verilebilir.

Küresel Kültür; değerlerin bir toplumdan diğerine bazen büyük farklılıklar gösterdiğinden daha önce bahsetmiştik. O halde küresel değerler, yani tüm dünyada paylaşılan değerler de var mıdır? Bazı akademisyenler küresel değerlerin var olduğunu çünkü tüm insanların ortak değerler de dahil olmak üzere evrensel eğilimler üreten biyolojik bir yapıyı paylaştığını savunmaktadır. Bazıları ise, belirli değerlerin ülkeden ülkeye farklılık göstermesine rağmen, değerlerin temel yapısının toplumlar arasında büyük ölçüde aynı olduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte, küresel değerlerin varlığına dair en ikna edici argüman, küreselleşme süreciyle ilişkilendirilebilir. Her türlü şeyin -bilgi, fikir, ürün ve insan- küresel akışı, dünyanın birçok yerinde tarihte hiç olmadığı kadar birbirine benzeyen gerçeklikler üretmektedir. Eğer bu gerçekler giderek birbirine benziyorsa, o zaman insanların değer verdiği şeylerin de dünya genelinde giderek birbirine benzemesi muhtemel görünmektedir. Çünkü bilgi, ürünler ve insanların dolaşımı ile, bugün toplumların birbirleriyle iletişimleri önceki tüm dönemlerden daha fazladır. Kısacası, küreselleşme ile bazı değerlerin dünyanın daha büyük bir bölümünde daha fazla kabul gördüğü fikrini kabul edebiliriz, ancak bu küresel bir değer sistemine sahip olduğumuzu söylemekten çok uzaktır. Küreselleşme ile ortaya çıkan ürünlerin, bilginin ve insanların dolaşımı ile ilgili temel olguları şöyle sıralayabiliriz;

1. Küresel Ekonomi; Günümüzde uluslararası ticaret ileri bir düzeydedir, küresel ekonomi içinde otomobiller, TV programları, müzikten moda kadar aynı tüketim ürünleri tüm dünyaya yayılmaktadır.
2. Küresel İletişim; İnternet ve uydu destekli iletişim araçlarının yaygınlaşması ve ucuzlaması ile birbirlerinden binlerce kilometre uzakta bulunan insanlar bir olayı aynı anda görebilmekte ve duyabilmektedir.
3. Küresel Göç; İnsanların bireysel düzlemde hayatlarını daha iyi koşullarda sürdürebilecekleri yerlere gitme eğilimi ulaşım olanaklarının yaygınlaşması ile giderek artmaktadır.

Siber Kültür; Günümüzde İnternet, tüketim kültürünün ve belki de tüketim sonrası kültürün yaygınlaştığı bir alandır. Aynı zamanda tamamen yeni bir kültürün, siber kültürün de alanıdır. Yani, bir bütün olarak internet (ve içerdiği tek tek web siteleri), kendine özgü değerler ve normlar da dahil olmak üzere tüm kültürlerin karakteristik özelliklerine sahiptir. Siber kültürün ayırt edici değerlerinden bazıları açıklık, bilgi paylaşımı ve erişimdir. Bu değerlerin kökleri, bilgisayar cazip bir ticari fırsat haline gelmeden önce ortaya çıkan açık kaynak

kodlu yazılımlara dayanmaktadır. Giderek çeşitli normların da siber kültürün bir parçası haline geldiği görülmektedir. İnternet kullanıcılarının web sitelerini hacklememesi, spam oluşturmaması ve yaymaması, yıkıcı solucanlar ve virüsler salmaması, Wikipedia gibi kullanıcı tarafından oluşturulan siteleri kötü niyetle ve hatalı bir şekilde düzenlememesi gerektiği gibi. Elbette internet kültürüne dair çok daha fazla özellikler söylenebilir. Ancak önemli olan nokta, tüm kültürler gibi siber kültürün de içinde ve çevresinde başka değişimler meydana geldikçe ortaya çıkmakta ve gelişmekte olduğudur. Diğer kültürlerden en büyük farkı, internetin çok yeni olması ve içindeki değişimlerin çok hızlı olması nedeniyle, siber kültürün genel kültürden çok daha akışkan olmasıdır.

SPOR SOSYOLOJİSİNDE PARADİGMALAR

Bu bölümde spor sosyolojisinde yapılan araştırmalarda kullanılan üç paradigmayı inceleyeceğiz; pozitivist, yorumcu ve eleştirel paradigmlar. Ama önce paradigma kavramıyla ne anlatılmak istenilmektedir sorusuna cevap verilmesi gerekmektedir. Thomas Kuhn tarafından ün kazandırılmış bir fikir olan paradigma, kuram/teori ve araştırmaya temel bir yönelim anlamına gelir. Paradigmanın pek çok tanımı vardır. Genel olarak bakıldığında paradigma bir düşünme sistemi bütünüdür. Temel varsayımları, yanıtlaması gereken önemli soruları ya da çözülmesi gereken bilmeceleleri ile bunlara uygun teknikleri içerir. Bir tanım vermek istersek paradigma; Temel varsayımları, anahtar konuları, araştırma modellerini ve yanıt arama yöntemlerini kapsayan, kuram ve araştırma için genel bir düzenleyici çerçevedir. Sosyoloji bilimi çok paradigmatlı bir bilim olarak adlandırılır. İnceleme nesnesinin ve inceleyenin insan olması, insanın karmaşık bir varlık olması ve toplumsal yaşamdaki olayların koşullar çerçevesinde şekillenmesi çok paradigmanın varlığını gerektirmiştir. Sosyal bilimlerde paradigma çeşitliliğinin olması kimi yorumlara göre bir zayıflık iken kimi yorumlara göre de bir zenginliktir. Çünkü hiçbir paradigma mutlak bir açıklama gücüne sahip değildir, aksine pek çok paradigma birbiri ile rekabet eder ve paradigmlar birbirini tamamlar.

Pozitivizm; araştırmalarda yaygın olarak kullanılır ve genel anlamıyla pozitivism doğa bilimlerinin yaklaşımıdır. Pozitivist sosyal bilim, toplumsal araştırmalarda 3 ana unsuru vurgular; nedensel yasalar keşfetmek, dikkatli ampirik gözlemler yapmak ve değerden bağımsız araştırma. Pozitivizm, 19. yüzyılda sosyolojiyi kuran Fransız Auguste Comte'un düşünce ekolünden doğmuştur. Comte'un 6 ciltlik büyük eseri, "Pozitif Felsefe Kursları", pozitivism bugün hala kullanılan pek çok ilkesinin ana hatlarını çizmiştir. Britanyalı filozof John Stuart Mill, "Bir Mantık Sistemi" adlı eserinde pozitivismin ilkelerini ayrıntılandırmış ve değiştirmiştir. Fransız sosyolog, Emile

Durkheim ise pozitivist paradigmayı toplumsal araştırmacılar için çok önemli bir metin haline gelen "Sosyolojik Metodun Kuralları" adlı çalışmasında pozitivistizmin bir versiyonunun ana hatlarını oluşturmuştur.

Pozitivist araştırmacılar, kesin nicel verileri tercih ederler. Çoğunlukla deneyler, taramalar ve istatistikler kullanırlar. Araştırma yaparken hipotezler oluşturup sonra bunları kesin ölçümler ve nesnel araştırmalar ile test ederler. Pek çok uygulamacı araştırmacı örn. yöneticiler, suç bilimciler, piyasa araştırmacıları, politika analistleri, planlamacılar vb. gibi pozitivistizmi kabul eder.

Eleştirmenler ise, pozitivist sosyal bilimi insanları sayılara indirgemekle suçlar ve bu yöntemle soyut formüllerle uğraşmanın insanların gerçek yaşamlarıyla hiçbir ilgisinin bulunmadığı suçlamalarını getirirler.

Pozitivist sosyal bilim, 1960'lar ve 1970'lerde hâkim bir paradigma iken 1980 ve 1990'larda etkisi azalmışsa da azalmışsa da günümüzde varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Pozitivistizme göre, bilimin ya da bilim unvanına sahip olmak isteyen her türlü entelektüel etkinliğin uyması gereken tek bir mantığı vardır. Dolayısıyla sosyal bilimler ve doğa bilimleri aynı yöntemi kullanmalıdır. Bu görüşe göre, sosyal bilimler ve doğa bilimleri arasındaki farklar, sosyal bilimlerin ve inceleme konusunun gençliğine veya olgunlaşmamışlığına bağlıdır. Sonuçta sosyal bilimler de dahil olmak üzere tüm bilimler, en gelişmiş bilim olan fizik gibi olacaktır.

Bilimler arasında konularına bağlı olarak farklılıklar olabilir; örn. jeoloji, incelenen nesnelere nedeniyle astrofizik ya da mikrobiyolojiden farklı teknikleri gerektirir, ama bütün bilimler olarak bir ilkeler kümesi ve mantığı paylaşır. Şimdi pozitivist paradigmanın temel kabullerini gözden geçirelim (Neumann 2008).

1.Sosyal Bilimlerde Araştırmanın Nihai Amacı

Araştırmanın nihai amacı, bilimsel açıklamadır. Yani insan davranışının evrensel nedensel yasalarını keşfetmek ve belgelemektir. Daha fazla bilgi öğrenildikçe yeni karmaşıklıklar keşfedilir ve hala öğrenilmesi gerekenler vardır.

2.Toplumsal Gerçekliğin Doğası

Modern pozitivistler, gerçekliğe özcü /nesnelci bir yönelim benimser. Yani, gerçeklik gerçektir ve "orada" mevcuttur ve keşfedilmeyi beklemektedir. İnsan algısı ve zekâsı kusurlu olduğundan gerçekliği tespit etmek zor da olsa gerçeklik mevcuttur.

Toplumsal gerçeklik rastlantısal değildir; kalıbı ve düzeni vardır. Bu varsayım olmasaydı yani eğer dünya kaotik ve düzensiz olsaydı mantık ve kestirim

olanaksız olurdu. Bilimsel çalışma ile insanlar bu düzeni ve doğanın yasalarını keşfedebilir.

Bilimin gözleme dayalı temel yasaları doğru, birincil ve kesin kabul edilir. Çünkü doğal dünyanın dokusuna işlemlerdir. Bir yasa keşfetmek, Amerika'yı keşfetmek gibidir. Çünkü zaten her ikisi de açığa çıkarılmayı beklemektedir.

Dolayısıyla ırk, cinsiyet, zaman ve mekân ölçümleri vardır. Zaman doğrusal ya da düz bir şekilde akar böylelikle geçmişte olan bugün doğrudan tekrarlanmaz çünkü zaman bir yönde geleceğe doğru ilerler. Gerçekliğin birçok parçası tek tek incelenebilir ve sonra parçalar birleştirilerek bütünü bir resmi elde edilebilir.

3.İnsanın Doğası

İnsanlar kendi çıkarlarının peşinde koşan, rasyonel varlıklar olarak varsayılır. İnsanlar hakkında, onların davranışlarını, dış gerçeklikte gördüğümüzü gözlemleyerek bilgi edinebiliriz. Bu gözlem bireyin içsel dünyasında olandan daha önemlidir. Bazen buna mekanik insan modeli ya da davranışçı yaklaşım adı verilir. İnsanlar çevresel uyarıcılara tepki verirler ve bunlar gözlemlenebilir ve ölçülebilir.

Bu konuda Durkheim şöyle demiştir; "Toplumsal olgular tıpkı nesnel gibidir ve nesne gibi de incelenmeleri gerekir". Gözlemlenebilir dış gerçeklik üzerindeki bu vurgu, araştırmacıların bireylerin görünmeyen içsel motivasyonları incelemesinin gerekli olmadığını öne sürmektedir.

4.İnsan Eylemlerinin Doğası

Pozitivist sosyal bilim, determinist ilişkilere vurgu yapar ve etkiyi oluşturan belirleyici nedenler ya da mekanizmalar arar. Diğer bir deyişle bireyler, gruplar, örgütlenmeler ya da toplumlar üzerinde işleyen dış güçlerin, baskıların ve yapıların nasıl sonuçlar ürettiğine bakar. Ör. bireylerin davranışlarını ve tavırlarını biçimlendiren olarak. Bir bireyin öznel ya da içsel sebeplerini ve her türden özgür seçim ya da iradeyi hafife alır/önemsemez.

Zihinsel süreçler, seçimler ve davranışlara etki eden bireysel denetimin dışındaki yapısal güçler ya da koşullardan daha az merkezidir.

Bireyler özgürce hareket edebileceklerini ve her türlü kararı alabileceklerini hissedebilir, oysa pozitivistler tüm eylemlerini değilse bile çoğunu biçimlendirmek üzere insanlar üzerinde işleyen güçlü toplumsal baskılar ve durumlara vurgu yapar.

Rasyonel seçim açıklamalarını kullanan pozitivistler, bireylerin nasıl uslamama ve seçimler yaptığından çok, onların insanların neyi seçeceğine kestirmesine olanak veren koşul kümelerini belirlemeye odaklanır.

Dışsal nedenleri belirledikleri takdirde, bireysel usamlamanın karar alma sürecinin makine benzeri rasyonel mantığını büyük oranda izleyeceğini ileri sürerler.

Ama çok az pozitivist insanların daima aynı şekilde tepki veren robotlar ya da kuklalardan ibaret olduğu mutlak determinizme inanır. Bunun yerine nedensel yasaların olasılığa dayalı olduğunu ileri sürerler. Yasalar, büyük insan grupları için geçerlidir. Araştırmacılar kestirilen bir davranışın gerçekleşme olasılığını tahmin edebilir.

Yani, yasalar bir toplumsal davranışın büyük bir grup içinde ne sıklıkta gerçekleşeceğine dair doğru kestirimlerde bulunmamıza izin verir. Ancak, X, Y,Z koşulları altında insanların yarısının belirli bir davranışı gerçekleştirmesi olasılığının %95 olduğunu söyleyebilirler.

5.Bilim ve Sağduyu

Pozitivist sosyal bilim, bilim ve bilim dışı arasında net bir ayırım yapar. Doğruyu aramanın pek çok yolu arasında bilime özel bir yer verir, bilim doğruyu aramada en iyi yoldur.

Bilimsel bilgi, bilgi edinmenin daha aşağı yollarından (örn. büyü, din, astroloji, kişisel deneyim ve gelenek) daha iyidir ve sonunda onların yerini alacaktır.

Bilim sağduyudan bazı fikirler ödünç alır; ama sağduyunun kaygan, mantıksal olarak tutarsız, sistematik olmayan ve önyargıyla dolu kısımlarını yenileri ile değiştirir.

Bilimsel topluluk kendi özel normları, bilimsel tavırları ve tekniklerini kullanarak sürekli olarak gerçeği üretebilir, oysa sağduyu bunu arada sırada ve tutarsız biçimde yapar.

6.Gerçekliğin Açıklanması

Pozitivist sosyal bilimin açıklaması nomotektiktir; bir genel yasalar sistemine dayanır. Bilim toplumsal yaşamın neden böyle olduğunu nedensel yasaları keşfederek açıklar. Açıklama şöyledir; Y'ye X neden olmaktadır, çünkü Y ve X bir nedensel yasanın belirli örnekleridir. Pozitivist sosyal bilim açıklaması toplumsal yaşam hakkında belirli gözlemleri kapsayan genel nedensel yasayı belirtir.

Kapsayıcı yasa modeli; üst düzeydeki çok soyut birkaç kuramın pek çok düşük düzeydeki daha somut durumu kapsadığına ve tümünden gelime olanak verdiğine dair bir pozitivist sosyal bilim ilkesidir.

7.Açıklamanın Doğruluğu

Pozitivizm, Batı düşüncesinin Aydınlanma döneminde gelişti. Bu nedenle önemli bir Aydınlanma düşüncesini içerir; insanlar mantık uygulayarak doğruyu tanıyabilir ve yanlıştan ayırt edebilir ve uzun vadede mantığın kullanımı ve doğrunun takip edilmesiyle insanlığın durumu ilerleyebilir.

Bilgi büyüdükçe ve cehalet azaldıkça, koşullarda gelişecektir. Bu bağlamda açıklamanın doğruluğu iki şarta dayalıdır; Birincisi, açıklama hiçbir mantıksal çelişki içermemelidir. İkincisi ise açıklama gözlemlenen olgularla tutarlı olmalıdır. Ancak bunlar yeterli değildir, yineleme gereklidir. Her araştırmacı ötekilerin sonucunu yineleyebilir ya da yeniden üretebilir. Bu ise bilginin üretilmesinde tüm sistemi kontrol eder. Dürüstlüğü garanti altına alır, çünkü açıklamaları tekrar tekrar katı nesnel olgular karşısında test eder.

8.Bilginin Gerçekliği

Pozitivist sosyal bilim düalisttir; nesnel, gözlemlenebilir olguların fikirler, değerler ya da kuramlardan temelde ayrı olduğunu varsayar. Ampirist olgular, kişisel fikirler ya da düşüncelerden ayrı var olur. Onları duyu organlarımızı (görme, koklama, duyma ve dokunma) veya duylara yardımcı özel araçları (ör. teleskoplar, mikroskoplar gibi) kullanarak gözlemleyebiliriz.

Pozitivistler, ampirik gözleme ayrıcalıklı bir statü atfeder ve ampirik dünyanın öznel anlayışının paylaşıldığını varsayar. Bu ise gerçeklere dayalı bilginin yalnızca bir kişinin gözlemleri ve uslamasına dayanmadığı anlamına gelir. İletilebilmesi ve başkaları tarafından paylaşılabilmesi gereklidir. Bağımsız olarak olguları gözlemleyen rasyonel kişiler bunlar üzerinde uzlaşmaya varacaktır. Buna özneler arasılık denir. Eğer insanlar olgularla ilgili uzlaşmazlığa düşerse, bunun nedeni ölçüm araçlarının yanlış kullanımı ya da yetersiz gözlemdir.

9.Sosyal Bilimsel Bilginin Rolü

Pozitivistler, insanların denetim uygulayabilmesine olanak vermek ve hakkında doğru kestirimlerde bulunmak için toplumsal dünyanın nasıl işlediğini öğrenmeye çalışır. Yani insan davranışlarının yasalarını keşfederken bu bilgiler toplumsal koşulları değiştirmek ve geliştirmek için kullanılmalıdır. Bilginin bu araçsal biçimi araştırma sonuçlarını insanların kendi arzularını gerçekleştirmek ve toplumsal çevreyi denetlemek için bir araç olarak görür. Bu nedenle sosyal bilimin araçsal bir rolü olduğunu kabul eder.

Pozitivist sosyal bilimin bilgi uygulamaya dönük teknokratik bir perspektifi vardır. Teknokratik kelimesi, teknoloji ile bürokrasiyi birleştirir. Bir uzman olarak araştırmacı, büyük ölçekli bürokratik kurumların örn. hastane, büyük şirketler, hükümet daireleri gibi, bilgi gereksinimlerini karşılamaya çalışır.

Bu gibi kuruluşların sorduğu sorular, genellikle işlemlerin verimliliği ve kurumsal hedef ya da amaçlara ulaşmadaki etkinliği arttırmaya yöneliktir.

10.Sosyo-politik değerler ve bilim

Pozitivist sosyal bilim, değerden bağımsız bilimi savunur. Objektif teriminin iki anlamı vardır; Gözlemcilerin gördükleri üzerinde uzlaşmaları ve bilimsel bilginin, değerler, görüşler, tavırlar ya da inançlara dayalı olmaması.

Pozitivistler bilimi, toplumun kişisel, politik ya da dini değerlerinden bağımsız özel ayrıksı bir bölümü olarak görür. Bilimsel topluluğun değer ön yargısına karşı ayrıntılı bir kontrol ve denge sistemi vardır.

Pozitivist paradigma dahilinde araştırma yapan araştırmacıların, sosyal dünyayı doğa bilimcilerin fiziksel dünyayı araştırdığı şekilde incelemeye çalıştıklarını belirtmiştik. Bu bağlamda insan faaliyetlerinin örneğin beden eğitimi öğretimi ve koçluk faaliyetlerinin birbirlerinden ayrı ve ölçülebilir bileşenlere ayrılabilceğini düşünürler. Araştırmada temel amaçları bu bileşenleri tanımlamak, tahmin etmek, kontrol etmek ve değiştirmektir. Bu hedeflere ulaşmak için araştırmacılar, öğretim veya koçluğun belirli yönlerine odaklanır ve bunları mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde analiz etmeye çalışır. Bir grup öğretmen, koç, öğrenci ya da oyuncu arasında eylem ya da düşünce kalıpları keşfedildiğinde, diğer grupların da aynı şekilde davranacağı ve düşüneceği inancı hakimdir. Dahası, eğer araştırmacılar bir grup öğretmen, antrenör, öğrenci ya da oyuncunun eylem ya da düşüncelerini değiştirme girişimlerinde başarılı olurlarsa, aynı tür müdahaleleri diğer benzer gruplarda da denediklerinde başarılı olacakları varsayılır.

Pozitivist spor sosyolojisi araştırmacıları, doğa bilimcileri tarafından kullanılan yöntemlerin çoğunu kullanır. Bu, sayısal veri toplamak için nicel yöntemler kullanma eğiliminde oldukları anlamına gelir. Çalışmaları, öğretimin/koçluğun sayısal gösterimlerini sağlamayı (betimleyici çalışmalar), öğretimin/koçluğun bileşenleri arasındaki ilişkileri keşfetmeyi (korelasyonel çalışmalar) veya öğretimin/koçluğun bazı yönlerini değiştirmeye çalışmayı (deneysel çalışmalar) amaçlar.

Nicel araştırma, genellikle anketlerden ve deneylerden elde edilen sayısal verilerin analizini içerir. İnsan gruplarına ilişkin nicel verilerin analizi, önemli gözlemlenebilir sosyal gerçeklikleri tanımlamamıza ve daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir (Ritzler 2013). Sayısal verileri analiz etmek için kullanılan matematiksel yöntem istatistiktir. Bu güçlü bir araçtır ve çoğu sosyolojik araştırmacı en azından bazı istatistiksel yöntemleri öğrenir. İstatistikler araştırmacılara iki şekilde yardımcı olabilir: Araştırmacılar zaman içindeki

eğilimleri görmek veya gruplar arasındaki farklılıkları karşılaştırmak istediklerinde tanımlayıcı istatistikleri kullanırlar. Amaçları, gerçek dünyadaki bir olguya dayanan belirli bir veri bütünü tanımlamaktır. Örneğin, araştırmacılar zaman içinde eğitim kazanımındaki eğilimleri izlemek için anket verilerini kullanır daha sonra eğitim kazanımının ırk, cinsiyet ve yaşa göre nasıl değiştiğini tanımlamak için de istatistiksel analizleri kullanır. İkincisi, hipotezleri test etmek için araştırmacılar, nispeten küçük bir gruptan elde edilen verileri kullanarak daha büyük bir grup hakkında belirli bir kesinlik düzeyinde tahminde bulunmalarına/çıkarım yapmalarına yardımcı olan istatistikleri kullanırlar.

Sosyologlar nicel ve nitel yöntemlerin göreceli değerlerini tartışır, ancak genellikle her yöntemin bir değeri olduğunu kabul ederler. Çünkü her yöntemin, bir araştırmacının belirli bir soruyu yanıtlamasına yardımcı olmak için yapabilecekleri açısından kendine özgü güçlü yönleri ve sınırlamaları vardır. Ayrıca, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birbirini tamamlayabileceği konusunda geniş bir fikir birliği vardır. Uygulamada, sosyologlar tek bir çalışmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerini birleştirebilmektedir.

Pozitivist spor sosyolojisi araştırmacıları, veri toplama ve analiz sırasında herhangi bir insan önyargısını ortadan kaldırmaya çalışarak mümkün olduğunca objektif olmayı amaçlar (Smith 2005: 35-57). Veri toplama teknikleri arasında anketler, envanterler ve çeşitli sorulara veya maddelere sayısal puanlar veren testlerin kullanımı yer alır. Ayrıca, sistematik gözlem adı verilen bir teknik öğretmenlerin, antrenörlerin, öğrencilerin ve oyuncuların davranışlarını ölçmek için sıklıkla kullanılır. Örneğin, birçok araştırmacı öğretmenlerin/antrenörlerin ve öğrencilerin/oyuncuların çeşitli davranışlarda (ör. gösteri ve beceri uygulaması) harcadıkları süreyi kaydederken, diğerleri öğretmenlerin/antrenörlerin ve öğrencilerin/oyuncuların çeşitli davranışları (ör. geri bildirim ifadeleri ve uygulama denemeleri) kaç kez kullandıklarını veya bu davranışlarda bulduklarını kaydetmiştir. Veri analizi genellikle üzerinde çalışılan grubun (ya da grup içindeki çeşitli alt grupların) eylem, düşünce ya da davranışlarının istatistiksel bir tanımının yapılmasını içerir. Ayrıca çeşitli eylemler, düşünceler veya davranışlar arasındaki ilişkileri veya çeşitli alt grupların eylemleri, düşünceleri veya davranışları arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak için tasarlanmış istatistiksel testlerin kullanımını da içerebilir. Pozitivizm, spor sosyolojisi araştırmaları için baskın paradigma olmuştur. Gerçekten de yakın zamana kadar spor sosyolojisi araştırmacılarının içinde çalıştığı tek paradigma bu olmuştur.

Bilimsel çalışmalarda pozitivist paradigmayı incelerken kavram, değişken ve ölçme terimlerini de açıklamamız gerekmektedir. Kavram; dünyanın bazı kısımlarını basitleştirilmiş bir biçimde temsil eden zihinsel yapıdır. Sosyologlar

sosyal hayatın farklı yönlerini etiketlemek için kavramları kullanır. Örneğin sosyalleşme, toplumsal tabaka, toplumsal yapı, statü gibi. Değişken; durumdan duruma değeri değişen kavramdır. Örneğin satın aldığımız ürünün fiyatı bir değişkendir. Meslek, cinsiyet, sosyal sınıf gibi. Değişkenlerin kullanımı ölçmeye bağlıdır ve ölçüm; belirli bir durumda değişkenin değerini belirleme işlemi olarak tanımlanabilir. Boy ölçüsü, kılunun ölçümü, bir sınıftaki öğrencilerin cinsiyet ya da yaş dağılımı gibi. Burada bir sorunla karşılaşyoruz. Genelde sosyolojik olarak değişkenlerin ölçülmesi zordur. Örneğin cinsiyet, yaş, meslek, boy uzunluğu gibi değişkenleri standart ölçüm araçları geliştirilmiş olduğu için ölçüm elde etmek kolaydır. Örneğin sosyal sınıf değişkeni ile ilgili ölçümleri nasıl elde edebiliriz? Sosyologlar değişkenin ölçümünde hangi faktörlerin göz önüne alınacağını belirler. Bu nedenle de araştırmalarda kullanılacak kavramların tanımlanması önem kazanmaktadır. Sosyolog tarafından iyi bir araştırma bir değişkene değer atfetmeden ölçülecek değişkeni tam olarak belirlenerek değişkenin işlemlenmesini gerektirmektedir. Örneğin sosyal sınıf kavramı, gelir düzeyi, eğitim süresi, meslek, yaşam koşulları, tüketim tercihleri gibi ölçümleri de kapsamaktadır. Bir diğer önemli nokta, bir ölçümün işe yarar olması için hem geçerli hem de güvenilir olması gereklidir. Güvenilirlik, ölçüme tutarlılık anlamına gelmektedir. Yani ölçme her tekrar edildiğinde aynı sonucu veriyorsa güvenilirlerdir. Kilonuzu ölçmek için peş peşe tartıya çıktığımızda aynı sonucu almak gibi. Geçerlilik, ölçülmek istenen şeyin tam olarak ölçülebilmesi anlamına gelmektedir. Geçerlilik hangi kavram araştırılıyorsa sadece onunla ilgili sorular sorulması yani kavram tanımı içinde yer alan unsurlarla ilgili soru sorulmasını gerektirmektedir.

Araştırmalarda ölçümler yapıldıktan sonra değişkenler arası bağlar incelenecektir. Bilimsel olarak değişkenler arası ideal ilişki değişkenlerden birinin değişiminin diğer değişkenden de değişime yol açtığı neden-sonuç ilişkisidir. Değişime neden olan değişkene bağımsız değişken, değişen değişkene ise bağımlı değişken adı verilir. Değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmak önemlidir çünkü gelecekteki olayların sonuçlarını tahmin etmemizi sağlar. Yani bir şeyi bilirsek diğerini de tahmin edebiliriz. Çok çalışmanın sınavda başarı getireceğinin bilinmesi gibi. Korelasyon iki ya da daha fazla değişkenin birlikte değişim gösterip göstermediğini ölçen istatistiksel bir işlemdir. Neden-sonuç ilişkisi kurmak için 3 şartın var olması gerekir; görünen bir korelasyon (ilişki) olmalı, bağımlı değişkenden önce ortaya çıkan bir bağımsız değişken olmalı ve iki değişken arasında sahte ilişkiye neden olacak üçüncü bir değişken olmamalıdır. Diğer bilim dallarında araştırmacılar neden-sonuç ilişkisini belirlemede daha şanslı sayılabilir çünkü laboratuvar şartlarında diğer değişkenleri kontrol edebilmek yani etkide bulunmalarını önlemek mümkündür.

Oysaki iş yerlerinde ya da sokaklarda bir araştırma yaparken değişkenleri kontrol edebilmek zorlaşır. Bu nedenle sosyologlar araştırmalarında neden-sonuçtan ziyade korelasyon ya da değişkenler arasında kuvvetli bir bağ olduğunu göstermeyi tercih ederler. Korelasyon katsayısı -1 ila 1 arasında değerleri kapsar.” -1” korelasyon katsayısı negatif korelasyonu gösterir; yani aralarında ilişki bulunan değişkenlerden biri artma eğiliminde iken diğeri azalır. “1” korelasyon katsayısı pozitif korelasyonu gösterir. Yani değişkenler birlikte değişim gösterirler. “0” korelasyon katsayısı ise negatif korelasyonu gösterir yani değişkenler arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Korelasyon katsayısı -1 veya 1’e yaklaştıkça değişkenler arasında kuvvetli korelasyon ya da ilişki olduğu anlaşılır.

Deney, yüksek seviyede kontrol edilen şartlarda neden-sonuç ilişkisini ortaya çıkarmak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Çoğu zaman araştırmacılar bir hipotezi test etmek için deney oluştururlar. Hipotez, iki ya da daha fazla değişken arasındaki olası/muhtemel bir ilişki önermesidir. Bir hipotez genelde eğer (şartlar bu şekilde olduğunda)-o zaman (sonuç bu olur) cümlesinden oluşur. Doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir ama her iki sonuç da gelecekteki bilimsel çalışmalar için anlamlıdır. Bir deney sonucunda hipotezin doğrulanması ya da kabul edilmesi veya yanlışlanması ya da reddedilmesi durumunda bazı şartları da yerine getirmesi beklenir. Deneyin şu aşamaları izlemesi gerekir; birincisi, hangi değişken bağımsız değişken ya da değişimin nedeni, hangi değişken bağımlı değişken ya da değişen değişken belirtilmeli. İkincisi, bağımlı değişkenin başlangıç değeri ölçülür. Üçüncüsü, bağımlı değişkene bağımsız değişken uygulanır. Değişiklik olup olmadığı gözlenir olduysa tekrar ölçüm yapılır. Eğer beklenen değişim gerçekleşirse deney hipotezi desteklemiş ya da doğrulamış olur. Ancak deneyin sonucunda bağımlı değişkende görülen değişimin başka nedenlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı d denetlenmelidir. Böyle bir kontrol dış etmenlerin etkisiz kılınması için özellikle yapılandırılmış bir laboratuvar da daha kolay gerçekleştirilebilir. Örnek olarak Western Elektrik Şirketi’nin Şikago yakınlarındaki Hawthorne fabrikasında çalışanların üretkenlik düzeylerini inceleyen klasikleşmiş deney ve Zimbardo’nun Stanford Eyalet Hapishanesi deneyi verilebilir.

Bu bağlamda sınıf ortamında yapılan araştırmalar 1940'larda başlamıştır. Bu aşamada araştırmacılar, yöneticilerden (örneğin öğretmenler ya da eşdeğerleri) ve öğrencilerden en iyi öğretmenlerini belirlemelerini istemiş ve ardından yüksek puan alan öğretmenlerin ortak kişisel özelliklere (örneğin cinsiyet, yaş, IQ, dış görünüş) sahip olup olmadıklarını keşfetmeye çalışmışlardır. Bu 'en iyi öğretmenlerin' sıcak, ilgili ve düzenli oldukları görülmüş, ancak öğrencilerin öğrenmelerini ölçmek veya onları ders anlatırken gözlemlemek için herhangi bir girişimde bulunulmadığından, etkinlikleri hakkında hiçbir şey öğrenilememiştir.

1970'lerin ortalarına gelindiğinde, spor pedagojisi araştırmacıları spor salonunda ve oyun sahasında eğitimi doğrudan gözlemlmeye başlamıştır (Smith 2005). Bu aşamada öğretmenlerin, antrenörlerin, öğrencilerin ve oyuncuların davranışlarını kodlamak, kategorize etmek ve ölçmek için sistematik gözlem araçlarının geliştirilmesi devrim niteliğinde olmuş ve birçoğları için verimli spor pedagojisi araştırmalarının başlangıcı olmuştur.

Sistematik gözlem araçlarıyla donatılmış araştırmacıların ilk amacı, öğretmenlerin ve öğrencilerin beden eğitimi derslerinde zamanlarını nasıl geçirdiklerini niceliksel olarak ortaya koymaktı. Bu ilk betimsel çalışma sırasında üretilen veriler, araştırmacıların dersler sırasında öğretmenlerin ve öğrencilerin eylemleri ile öğrencilerin motor beceri öğrenimi arasındaki bağlantıları keşfetmeye çalıştıkları çalışmaların temelini oluşturmuştur. Bu süreç-ürün çalışmaları da öğrencilerin öğrenmelerini artırmak için öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının ders sırasındaki davranışlarını ve öğrencilerinin davranışlarını değiştirmeye yönelik girişimlerde bulunulan müdahale çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

Antrenman ve oyun sırasında antrenörlerin ve oyuncuların davranışlarını tanımlayan makul miktarda çalışma artık mevcuttur (örneğin bkz. Aicinena, Steffen ve Smith, 1992; Curtner-Smith, Wallace ve Wang, 1998; Lacy ve Martin, 1994). Ancak bu alanda korelasyonel ve deneysel çalışmalar yapmak için henüz sadece birkaç girişimde bulunulmuştur (ör. Curtner-Smith, Wallace ve Wang, 1999).

Beden eğitimi öğretmenleri ve antrenörlerin etkililiği üzerine yapılan araştırmalar, Sharpe tarafından geliştirilen nispeten yeni bir sistematik gözlem biçimi sayesinde yakın gelecekte büyük bir ivme kazanabilir (bkz. Sharpe, 1997'a, 1997b; Sharpe ve Hawkins, 1992). Saha sistemleri analizi olarak bilinen bu bilgisayarlı prosedür, geleneksel sistematik gözlem biçimlerinden daha esnek ve teknolojik olarak daha üstündür. Örneğin, araştırmacının kodlanan davranışlarının sıklığını, oranını ve süresini ölçmesine ve grafiklendirmesine olanak tanır ve davranış dizilerini tahmin edebilir (örneğin bkz. Fabian Lounsbery ve Sharpe, 1999).

Bazı spor pedagojisi araştırmacıları sistematik gözlem araçları geliştirip veri toplarken, diğerleri de öğretimin farklı yönlerini incelemek için daha sofistike anketler, envanterler ve anketler tasarlamaya başlamıştır (Schempp ve Choi, 1994). Örneğin, birçoğ araştırmacı Değer Yönelim Envanterini (Ennis ve Chen, 1993; Ennis ve Hooper, 1988) beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının müfredat hedeflerine ilişkin inançlarını incelemek için kullanmıştır (örn. Curtner-Smith ve Meek, 2000; Ennis ve Chen, 1995). Diğerleri ise beden eğitimi öğretmenlerinin gelişimini Öğretmen Endişeleri Anketi (George, 1978)

ve Öğrenci Öğretmen Kaygı Ölçeği (Hart, 1987) ile incelemeye çalışmıştır (örn. Capel, 1998; Meek, 1996). Son olarak, bir dizi araştırmacı, çocukları ve gençleri fiziksel aktivite ve spora katılmaya motive eden faktörleri araştırmak için Sporda Görev ve Ego Yönelimi Anketi'nin (Duda, 1993) varyasyonlarını kullanmıştır (örn. Carpenter ve Morgan, 1999).

Betimleyici araştırmanın bir başka iyi örneği de Cale (2000) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma sırasında, İngiltere'nin merkezindeki kırk iki beden eğitimi bölüm başkanı, fiziksel aktiviteyi teşvik etme kapasiteleri hakkında bilgi toplamak için tasarlanmış bir anket doldürmüştür. Bu çalışma sırasında elde edilen veriler arasında öğrencilerin zorunlu beden eğitimine katılmaları için ayrılan ortalama süre ve belirli sağlıkla ilgili ve müfredat dışı etkinlikler sunan okulların yüzdesi yer almıştır.

Silverman ve meslektaşları son on beş yılda bir dizi süreç-ürün çalışması gerçekleştirmiştir (örneğin Silverman, 1985; Silverman, Kulinna ve Crull, 1995). Sıklıkla atıfta bulunulan 1985 tarihli çalışmasında, bir grup üniversite öğrencisine hayatta kalma yüzüşünü (bir yüzme becerisi) gerçekleştirme becerileri konusunda ön test yapılmış, bu beceri konusunda eğitim verilmiş ve ardından son test yapılmıştır. Eğitim dönemleri videoya kaydedilmiş ve sistematik olarak kodlanmıştır. İstatistiksel analizler, öğrenciler öğretim dönemleri boyunca beceriyi ne kadar çok başarılı bir şekilde uygularlarsa, ön testten son teste kadar performanslarının o kadar arttığını ortaya koymuştur.

1980'lerin başından bu yana, bir dizi spor pedagojisi araştırmacısı, bireysel olarak uygulama yapan veya öğretmen adaylarının davranışlarını değiştirme girişimlerinde başarılı olmuştur (örneğin, Meek ve Smith, 1998; Smith, Kerr ve Meek, 1993). Örneğin, Smith, Kerr ve Meek (1993), deneyimli bir İngiliz beden eğitimi öğretmenin 5 ila 8. sınıf öğrencilerine yüzme, atletizm ve rounders öğretirken yaptığı geri bildirim ifadelerinin sayısını artırmayı amaçlayan on derslik bir deney yürütmüştür. Çalışmanın ilk derslerinde, öğretmen tarafından verilen, öğrencilerin performanslarını geliştirmeye yönelik ve öğrencileri motive etmeyi amaçlayan geribildirim ifadelerinin sayısı sayılmış ve dakika başına düşen geribildirim ifadesi oranları hesaplanmıştır. Dördüncü ve yedinci derslerin ardından, bu veriler otuz dakikalık toplantılar sırasında öğretmene grafik ve yazılı olarak sunulmuştur. İlk müdahale toplantıları yapıldıktan sonra her dersin bitiminde, öğretmenin bu geri bildirim türlerinin her birini kullandığı dakika başına oranlar da kendisine sözlü ve yazılı olarak aktarılmıştır. Çalışmanın sonuçları, toplu olarak, bu müdahalelerin öğretmenin derslerinin uygulama aşamalarında öğrencilerine verdiği geribildirim miktarında önemli bir artış sağladığını göstermiştir.

Son on yılda spor pedagojisi araştırmacıları tarafından öğretmen veya öğrenci gruplarını içeren nispeten az sayıda deneysel çalışma yapılmıştır. Ancak böyle bir deney yakın zamanda Todorovich (1999) tarafından tamamlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, öğrencilerin hedef yönelimlerinin (yani öğrencilerin başarılı olup olmadıklarını nasıl belirledikleri) beden eğitimi derslerinin yönelim iklimini manipüle ederek etkilenip etkilenemeyeceğini bulmaktır. Çalışmaya katılan ilköğretim çağındaki genç öğrenciler rastgele üç gruptan birine atanmıştır. Görev yönelimli gruba, görev yönelimini teşvik üzere tasarlanmış bir iklim içinde on derslik modifiye hokey ünitesi öğretilmiştir (yani başarı, kişinin kendi performansını geliştirip geliştiremeyeceğine ve ne kadar geliştirebileceğine göre belirlenir). Ego yönelimli bir gruba, ego yönelimini geliştirmek üzere tasarlanmış bir iklim içerisinde on derslik değiştirilmiş bir hokey ünitesi öğretilmiştir (yani başarı, kişinin performansını başkalarıyla kıyaslamasıyla belirlenir). Buna ek olarak, bir kontrol grubuna, öğretim iklimini değiştirmek için hiçbir çaba sarf edilmeyen on derslik değiştirilmiş bir softbol ünitesi öğretilmiştir. Otuz dersin tamamı videoya kaydedilmiş ve görev, ego ve karma öğretim iklimlerinin oluşturulduğunu doğrulayan sistematik bir gözlem aracı ile kodlanmıştır. Öğrenciler, on derslik ünitelerden önce ve sonra Sporda Görev ve Ego Yönelimi Anketini doldurmuşlardır.

Bu kalem ve kâğıt envanteri, görev ve ego yönelimlerine yönelik eğilimlerini ölçmüştür. İstatistiksel testler, görev-içeren iklimde eğitim alan öğrencilerin görev yönelimlerinin güçlendiğini, ego-içeren iklimde eğitim alan öğrencilerin ise ego yönelimlerinin güçlendiğini göstermiştir. Todorovich, bu nedenle, beden eğitimi öğretmenlerinin farklı öğretim iklimleri yaratarak öğrencilerin hedef yönelimlerini değiştirmelerinin mümkün olduğu sonucuna varmıştır.

YORUMCU PARADİGMA

Yorumlayıcı paradigma çerçevesinde araştırma yapanlar, sosyal dünyanın fiziksel dünya ile aynı şekilde incelenebileceğine inanmazlar. İnsan faaliyetleri kültürden kültüre, kişiden kişiye veya bir zaman diliminden diğerine farklılık gösterebilen niyet ve inançlara dayandığından, insanların neden belirli şekillerde hareket ettiğini, düşündüğünü ve davrandığını açıklayan bir dizi evrensel kural geliştirmenin imkânsız olduğunu kabul ederler. Bunun yerine, insan faaliyetlerinin 'çoklu yorumlarının' mümkün olduğuna inanırlar. Toplumsal olarak inşa edilen anlam ve değer göreceliğini vurgulayan bir paradigmadır. Kökenleri, Alman sosyolog, Max Weber ve Alman filozof Wilhem Dilthey'e dayanır.

Dilthey "İnsan Bilimlerine Giriş" başlıklı eserinde temelde birbirinden farklı iki bilim türü olduğunu ileri sürmüştür. Birincisi soyut açıklamaya dayanırken

(doğa bilimleri) ikincisi belirli tarihsel ortamlardaki insanların gündelik yaşam deneyimlerinin empati ile anlaşılmasına dayanır (sosyal bilim).

Weber ise, sosyal bilimin bir amacı bulunan toplumsal eylemi incelemesi gerektiğini ileri sürerek Dilthey'in ikinci bilim türünü kabul ediyordu. Weber'e göre sosyal bilim, kişinin hislerini, düşüncelerini biçimlendiren, belirli biçimde hareket etme kararlarını yönlendiren kişisel gerekçeler ya da güdüleri araştırmalı idi.

Yorumlayıcı sosyal bilim diğer taraftan 19. yüzyılda ortaya çıkan ve bir anlam kuramı olan hermenötik (yorumbilgisi) ile ilişkilidir. Hermenötik terimi, Yunan mitolojisinde tanrıların arzularını ölümlülere iletmekle görevli bir tanrı olan Hermes'ten gelmektedir. Sözlük anlamı; anlaşılması zor olanı basit hale getirmektir. Yorumbilgisi; felsefe, sanat tarihi, din çalışmaları, dilbilim ve edebiyat eleştirisi gibi alanlarda geniş yer tutar.

Bir konuşma, yazılı kelimeler ya da resimlerden oluşan metnin ayrıntılı bir okuması ya da incelemesine vurgu yapar. Bir araştırmacı, metin içindeki yerleşik anlamı keşfetmek için bir "okuma" yürütür. Bir metne her okuyucu kendi özel deneyimini getirir. Yani, gerçek anlamın yüzeyde açıkça bulunmasına çok seyrek rastlanır; kişi onu ancak metnin ayrıntılı bir incelemesini yaparak, birçok mesajın üzerinde düşünerek ve parçaları arasındaki bağlantıları arayarak ulaşır.

Yorumlayıcı sosyal bilimin pek çok çeşidi vardır; yorum bilgisi, inşaacılık, etnometodoloji, fenomenolojik, öznelci, nitel sosyoloji gibi. Yorumlayıcı yaklaşım sosyolojide sembolik etkileşimci ekolle ya da 1920'ler 1930'larda hâkim olan Chicago ekolüyle ilintilidir. Çoğunlukla da nitel araştırma yöntemini kullanır.

Yorumlayıcı araştırmacılar genellikle katılımlı gözlem ve saha araştırması kullanır. Bu teknikler, araştırmacıların incelenen kişilerle saatlerce birlikte doğrudan iletişim içinde olmasını gerektirir.

Yorumlayıcı sosyal bilim, insanların birbiriyle nasıl etkileşime girdiği ve sürdürdüğü ile ilgilenir. Bunun için de insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yolu ile sistematik analizini yapar. Yorumcu paradigmanın temel özelliklerini görelim (Neumann 2008).

1.Sosyal bilimlerde Araştırmanın Nihai Amacı

Yorumlayıcı araştırmacılar için toplumsal araştırmanın hedefi, toplumsal yaşama dair bir anlayış geliştirmek ve insanların kendi doğal ortamlarında nasıl anlam oluşturduğunu keşfetmektir. Bunun için de bireylerin gündelik yaşamlarını incelemek ister. Bunu yaparken de belirli bir toplumsal ortam içindeki bireylerin bakış açısından görmeyi ister. Araştırmacı incelediği kişilerin duygularını yorumlarını paylaşır, olayları onların gözünden görmeyi amaçlar.

Yorumlayıcı araştırmacılar yalnızca insanların dış ya da gözlemlenebilir davranışlarını değil anlamlı toplumsal eylemi de inceler. Toplumsal eylem, insanların öznel anlam yükledikleri eylem tipidir. Yani bir amacı ya da niyeti olan bir etkinliktir. İnsan dışındaki varlıkların planlama ve davranışlarına anlam yükleme ve dolayısıyla kültürü oluşturma yetileri olmadığı için sosyal bilimcilerin yorumcu bilim anlayışına göre insanların toplumsal davranışlarını incelemesi gerekir.

Araştırmacı toplumsal öznenin eylemi yaparken ki nedenlerini ve eylemin toplumsal bağlamını hesaba katması gereklidir. Örneğin bir göz kırpmaya hareketi fiziksel bir refleks gibi de görülürken bir toplumsal eylem değildir ama bazı durumlarda birine göz kırpmaya gibi bir eylem toplumsal eylem olabilir.

Bir eylemin toplumsal olabilmesi için bir amacının bulunması dışında bir öznel anlam yüklenmesi ve diğer insanların etkinliklerine yöneltilmiş olması gereklidir.

İnsan eylemleri bir anlam sistemini paylaşan insanlar arasında bir anlam kazanır. Örneğin başka insanların olduğu bir ortamda bir bireyin parmağını kaldırması toplumsal bir anlam ifade edebilir; ör. bir yön gösteriyor olabilir, bir arkadaşlık ifadesi olabilir ya da kaba bir anlam ifade ediyor olabilir. Bu özel anlam toplumsal öznelere paylaştığı kültürel anlam sistemi içinde farklı anlamlar içerir.

2.Toplumsal Gerçekliğin Doğası

Yorumlayıcı yaklaşım insanın toplumsal yaşamını bir başarı olarak görür. Birbiriyle etkileşim içindeki toplumsal varlıkların anlamlı eylemlerinden kasıtlı bir biçimde oluşturulmuştur. Toplumsal yaşamın orada keşfedilmeyi beklediği şeklindeki pozitivist görüşün aksine toplumsal dünyanın, insanların onu algıladığı ne ise o olduğunu kabul eder. Toplumsal yaşam insanlar onu deneyimledikçe ve ona anlam verdikçe var olur. Akıcı ve kırılığandır. İnsanlar iletişim ve uzlaşma şeklinde seyreden süreç içerisinde etkileşim içinde toplumsal yaşamı inşa eder.

Pozitivist bilim anlayışı, herkesin dünyayı aynı şekilde deneyimlediğini varsayar. Yorumlayıcı yaklaşım ise, insanların toplumsal ya da fiziksel gerçekliği aynı şekilde yaşayıp yaşamadığını sorgular. Temel soruları şöyledir;

İnsanlar dünyayı nasıl deneyimler, Anlam yaratır ve paylaşır?

İnsan deneyiminin birden çok yorumunun ya da birden çok gerçekliğin mümkün olduğunu var sayar. Toplumsal gerçeklik insanlar tarafından günlük toplumsal etkileşimler aracılığı ile inşa edilir ve yorumlanır.

3. İnsanların Temel Doğası

Tüm insanlar, devam eden bir anlam sistemlerini yaratma sürecine dahildir. Sonra böyle anlamları toplumsal dünyalarını yorumlamak ve yaşamlarından anlam çıkarmak için kullanırlar. İnsan davranışları kalıplı ve düzenli olabilir, ama bu keşfedilmeyi bekleyen önceden var olan yasalar yüzünden değildir. Kalıplar, evrilen anlam sistemlerinin ya da insanların toplumsal etkileşimdeyken ürettiği toplumsal adetlerin sonucunda ortaya çıkar. Yorumlayıcı yaklaşım için önemli sorular şunlardır: İnsanlar neyin doğru olduğuna inanır? Neyin yararlı olduğuna inanır? Yaptıklarını nasıl tanımlar?

Yorumlayıcı araştırmacılar, eylemlerin onlarla uğraşan insanlara ne anlam ifade ettiğini bilmek ister. Toplumsal yaşama sıradan insanların hisleri ve deneyimleri ile ilişkili olamayabilecek soyut mantıksal kuramlardan tündengelimle ulaşmak pek anlamlı değildir. İnsanların kendi eylemleri için kendi gerekçeleri vardır ve araştırmacıların insanların kullandığı gerekçeleri öğrenmesi gerekir. Bireysel itkiler ne kadar mantıksız da olsalar, derin duyguları taşısa da yanlış olgular ve önyargılar içerseler de hesaba katılmaları önemlidir.

4. İnsanın Eylemi Hakkındaki Görüşü

Pozitivist Sosyal Bilim, determinist ilişkilere ve dış güçlere vurgu yaparken, Yorumlayıcı Sosyal Bilim insan eyleminin iradeye bağlı bireysel özgür seçimi üzerine vurgu yapar. İradeciliği benimser, insanların iradesinin olduğunu ve bilinçli seçimler yapabildiğini kabul eder.

Toplumsal ortamlar ve öznel bakış açıları bir kişinin yaptığı seçimlerin biçimlendirilmesine yardımcı olur. Ama insanlar da bu ortamları oluşturur ve değiştirir. Araştırmacılar bireysel karar alma süreçlerini, öznel hisleri ve olayları anlama biçimlerini hesaba katmanın önemine vurgu yapar.

5. Bilim ve Sağduyu Arasındaki İlişki

Pozitivistlerin, sağduyuyu bilimden aşağı gördüklerini daha önceden görmüştük. Buna karşın yorumlayıcı araştırmacılar, sıradan insanların sağduyuyu gündelik yaşamda kendilerine yol göstermesi için kullandığını öne sürer yani insanlar sağ duyuyu her zaman kullanır. Sağduyu, insanların dünyadaki olayları düzenlemek ve açıklamak için kullandığı gündelik kuramların istiflenmiş halidir. Araştırmacıların sağ duyuyu anlaması önemlidir, çünkü sağduyu insanların rutin toplumsal etkileşimlerde bulunurken kullandığı anlamları içerir.

Bir yorumcu yaklaşım, sağduyunun ve pozitivistlerin yasalarının dünyayı yorumlamasının dışında alternatif yolları olduğunu kabul eder. Çünkü her birinin kendi başına ayrı bir anlam sistemi vardır. Ne sağduyu ne de bilimsel yasa tüm

yanıtları içerir. Bunun yerine yorumlayıcı araştırmacılar her birini kendi alanında önemli olarak görür.

Sıradan insanlar eylemlerini yalnızca bilime dayandırsaydı, günlük yaşamda iş göremezlerdi. Örneğin bir yumurta kaynatmak için insanlar sistematik olmayan deneyimleri, alışkanlıkları ve tahminleri kullanır. Doğa biliminin katı bir uygulaması, kişinin suyun ısınmasını belirleyen fizik yasalarını ve bir yumurtanın iç bileşimindeki değişiklikleri yöneten kimya yasalarını bilmesi gerekirdi. Doğa bilimcileri bile kendi uzmanlık alanlarında “bilim yapmadıklarında” sağduyuyu kullanır.

İnsanlar sağduyunun doğru olup olmadığını bilemezler ama herhangi bir şeyi başarabilmeleri için doğru olduğunu varsaymaları gerekir. Yorumlayıcı filozof Alfred Schutz buna “doğal tavır” adını vermiştir. Bu dünyanın siz gelmeden önce de var olduğu ve siz gittikten sonra davar olmaya devam edeceği varsayımdır.

6.Toplumsal Gerçekliğe İlişkin Açıklama

Pozitivist Sosyal Bilim kuramı doğa biliminin yöntemini kullanır.Yorumlayıcı Sosyal Bilim ise, birbiri ile bağlantılı yasalar ve önermelerden oluşan bir labirent yerine bir hikâye anlatır. Yorumlayıcı sosyal bilim kuramı, insanların günlük yaşamlarını nasıl yürüttüğünü tanımlar ve yorumlar. Kavramlar ve sınırlı genellemeler içerir, ama incelenen insanların deneyiminden ve iç gerçekliğinden kopmaz.

Yorumlayıcı yaklaşım idiyografik ve tümevarımsaldır. İdiyografik; yorumlayıcı sosyal bilimde kullanılan, açıklamanın, bir toplumsal durum ya da ortam hakkındaki belirli ayrıntılarla birlikte sınırlı soyutlama içeren derinlemesine bir betimlemesi ya da resmini ifade eder.

Bir yorumlayıcı araştırma raporu bir roman ya da biyografi gibi okunabilir. Ayrıntılı betimlemelerden yana zengindir ve soyutlamalar azdır. Bir edebiyat yapıtının yorumu gibi iç tutarlılığı vardır ve metne bağlıdır; metin burada incelenen insanların anlamlı günlük deneyimlerini kapsar.

Böylelikle yorumcu sosyal bilim bir haritaya benzer. Toplumsal dünyanın ana hatlarını çizer, yerel adetleri ve gayri resmi normları tanımlar. Örneğin herhangi bir meslekteki kişilerle ilgili olarak okura bu kişilerin kariyerleri ve mesleki kaygılarını anlatır. Okur, söz konusu meslekteki insanların nasıl konuştuğu, başkalarını nasıl gördüğünü veya korkularının ya da hırslarının neler olduğunu öğrenir. Söz konusu meslekle ilgili olarak ayrıntılı bir betimleme yapar.

7.Bir Açıklamanın Doğruluğunun Belirlenmesi

Pozitivist Sosyal Bilim, mantıksal olarak kuramdan tümdengelim uygular, verileri toplar ve olguları yinelemeye izin veren biçimde analiz eder. Yorumlayıcı

sosyal bilim için bir kuram, incelenenlere bir anlam ifade ediyorsa ve ötekilerin de incelenenlerin gerçekliğine girmesine izin veriyorsa doğrudur. Eğer araştırmacı ötekilerin uslamlama, hissetme ve görme biçimlerine dair derinlikli bir anlayış iletiyorsa kuram ya da betimleme doğrudur. Böylelikle kestirim mümkün olur. Bir yorumlayıcı açıklama, öznenin bakış açısını belgeler ve onu okurlar için anlaşılabilir bir biçime çevirir. Buna Yeterlilik koyutu denir. Yeterlilik Koyutu; açıklamaların incelenen insanlar tarafından sağduyu ile anlaşılabilir olması gerektiği şeklindeki yorumlayıcı sosyal bilim ilkesidir. Diğer bir deyişle bir gezginin yabancı bir ülkeyi anlatması gibi araştırmacı da bir yerli değildir. Böyle dışarıdan bir görüş asla incelenenlerin kendi içeriden anlatımına denk olamaz ama yerlinin anlatımına ne kadar yakınsa o kadar iyidir

8. Gerçeklere Dayalı Bilginin Doğası

Pozitivizmde iyi kanıtların özellikleri; gözlemlenebilir, kesin olma ve değerlerden bağımsızlıktır. Buna karşın Yorumlayıcı sosyal bilim, belirli değerleri toplumsal anlamı kavramak için gerekli bulur. Çünkü toplumsal eylemle ilgili kanıtlar, onun gerçekleştiği bağlamdan ya da toplumsal özneler tarafından ona atfedilen anlamlardan yalıtılamaz.

Yorumlayıcı sosyal bilim için olgular akıcıdır ve bir anlam sistemi içine gömülüdür; yani tarafsız, objektif ve nötr değildir. Olgular olumsal ve bağlama özgüdür; toplumsal bir ortamdaki belirli insanlarla belirli olayların kombinasyonuna bağlıdır. Yorumlayıcı araştırmacılar, toplumsal durumların belirsizliklerle dolu olduğunu söyler. Çoğu davranışlar ya da ifadelerin pek çok anlamı olabilir ve birden fazla biçimde yorumlanabilir. Toplumsal yaşamın akışı içinde insanlar “neler olup bittiğini” kavrayana dek sürekli durumun sunduğu ipuçlarını yeniden değerlendirerek ve anlamlar atfederek anlamlandırmaya devam ederler.

Yorumlayıcı sosyal bilim araştırmacıları, anket soruları sormak suretiyle bir anlam bulduklarını iddia etmez. Onlara göre, her bir kişinin anket sorusu ile ilgili yorumu bir bağlama oturtulmalıdır ve bir kişinin yanıtının gerçek anlamı, görüşme ya da soru sorma bağlamına göre değişecektir. Ayrıca, her kişinin soruya atfettiği anlam farklı olacağı için yanıtların birleştirilmesinden ortaya çıkan sonuç anlamlı kabul edilmez.

9.Sosyal Bilimsel Bilginin Rolü

Yorumcu sosyal bilimciler, bilgiyi bir araç olarak görmek yerine, insanların iç yaşamlarını ve öznel deneyimlerini anlamaya ve kavramaya çalışır. Bu hümanist yaklaşım, insanların günlük yaşamda pratik ilişkilerini nasıl yürüttüğüne odaklanır ve toplumsal bilgiyi pragmatik açıdan değerlendirir.

10.Sosyo-politik değerler ve bilim

Pozitivist sosyal bilim araştırmacısı, değerleri ortadan kaldırarak apolitik bir ortamda çalışmak ister. Yorumlayıcı sosyal bilim araştırmacısı ise aksine araştırmacıların ötekileri inceleme sürecinin bir parçası olarak kişisel bakış açıları ve hisler, duygular üzerine düşünmesi, onları yeniden incelemesi ve analiz etmesi gerektiğini ileri sürer. Yorumlayıcı sosyal bilim araştırmacısının en azından geçici olarak incelediklerinin toplumsal ve politik değerlerini paylaşması ve onlarla empati kurması gereklidir. İşte bu nedenle yorumlayıcı sosyal bilim anlayışı değerle konusunda görecilik (rölativizm) konumunu benimser. Değerlerden bağımsız olma olasılığını sorgular. Çünkü değerler ve anlam, her şeyin içine her yere yayılmıştır. Herhangi bir değerler kümesi daha iyi ya da daha değildir. Değerlerin tanınması ve açık hale getirilmesi gerekir.

Bu nedenle, yorumlayıcı spor sosyolojisi ve pedagojisi araştırmacıları, belirli ortamlarda ve belirli zamanlarda beden eğitimi ve antrenörlüğü öğretmenlerin, antrenörlerin, öğretmen eğitimcilerinin, öğrencilerin ve oyuncuların bakış açılarından anlamaya çalışırlar. Bu amacı gerçekleştirmek için pozitivistlerden daha 'geniş açılı bir mercek' kullanırlar ve tarihsel, politik, sosyal ve kültürel etkiler de dahil olmak üzere tüm ortamın dikkate alınması gerektiğini vurgularlar.

Yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmacıları, antropoloji ve sosyoloji alanlarında çalışan sosyal bilimciler tarafından kullanılan yöntemlerin çoğunu kullanmaktadır. Bu, metin biçiminde (yani yazılı veya sözlü kelime) veri toplamak için nitel teknikler kullanma eğiliminde oldukları anlamına gelir. Pozitivistlerin aksine yorumlayıcı araştırmacılar, insan dışı araçların karmaşık sosyal ortamlara uyum sağlayacak kadar sofistike veya esnek olmadığına inandıklarından, veri toplamak ve analiz etmek için genellikle kendi becerilerine ve zekâlarına güvenirlir. "Yorumlayıcı araştırma, araştırmacının sosyal becerilerine ve yaratıcı kapasitelerine büyük ölçüde dayanan yoğun etkileşimli ve kişisel bir katılım sürecidir".

Ayrıca pozitivistlerin aksine, yorumlayıcı araştırmacılar araştırma sürecinde önyargılı olmamanın imkânsız olduğunu savunurlar; bunun başarılması neredeyse imkânsız bir hedef olduğunun farkındadırlar. Bu nedenle, araştırmalarının raporlarını yazarken, genellikle kendi geçmişlerinin ilgili yönlerini (örneğin inançlar, değerler, ırk, sosyo-ekonomik durum, politika, katılımcılarla ilişkiler) açıklama yoluna giderler, böylece okuyucular önyargıları ve bunların veri toplama ve analizini nasıl etkilemiş olabileceği hakkında bir fikir sahibi olurlar.

Bugüne kadar yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmacıları tarafından kullanılan birincil veri toplama yöntemleri, çalışılan ortamın (örneğin belirli bir beden eğitimi dersi) gözlemlenmesi ve bu sırada bolca not alınması, kilit

katılımcılarla (ör. Öğretmenler, antrenörler gibi) genellikle teybe kaydedilen ve yazıya dökülen resmi görüşmeler ve genellikle gerçekleşikten hemen sonra yazılı olarak kaydedilen resmi olmayan görüşmeler (örn. öğretmen veya antrenör eğitimcileriyle yapılan sohbetler). Buna ek olarak, bazı yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmacıları katılımcıların düşüncelerini, eğilimlerini ve eylemlerini açıklamaya yardımcı olabilecek belgeler (örneğin ders planları, sınavlar, öğrenci öğretmen değerlendirmeleri, bir okul hakkındaki gazete makaleleri) toplarken, diğerleri katılımcılardan açık uçlu anketler doldurmalarını veya günlük tutmalarını istemiştir (Smith 2005).

Yorumlayıcı paradigma içinde çalışan birkaç spor pedagojisi araştırmacısı da az sayıda katılımcıyla (örneğin üç veya dört öğrenci veya oyuncu) bir seferde resmi olarak görüşülen odak grupları kullanmıştır. Daha azı, bir grup öğretmen adayının beden eğitimi öğretimi ya da koçluk hakkında kurgusal ama gerçek bir hikâyeyi ya da 'vakayı' tartıştığı vaka tartışmalarını kullanmıştır.

Bazı araştırmacılar veri elde etmek için uyarılmış hatırlama görüşmelerini kullanmıştır. Bu teknik, bir öğretmen adayının videoya kaydedilmiş derslerinden birini gözlemlemesini ve görüşmeciyeye dersin belirli aşamalarında neden belirli hareket tarzlarının benimsendiğini açıklamaya çalışmasını içerebilir. Bazen uyarılmış hatırlama ile kullanılan bir veri toplama tekniği de bir koç ya da öğretmenin bir dersi, uygulamayı ya da tek bir görevi planlarken 'sesli düşünürken' sesli olarak kaydedilmesini içerir.

Uyarılmış hatırlamaya benzer nitelikte olan iki teknik video yorumları ve projektif slayt izlemedir. Teknik video yorumları, bir öğretmenin ya da öğretmen adayının, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş bir dizi soruyu yazılı olarak yanıtlamadan önce, derslerinden birinin video kasetini bütünüyle izlemesini içerir. Projektif slayt izleme tekniğini kullanan araştırmacılar ise katılımcılardan bir dizi slaytı ya da öğretim veya koçluk etkinliklerini gösteren tek bir slaytı izlerken yazılı veya sözlü ifadelerde bulunmalarını ister.

Spor pedagojisi araştırmacıları tarafından bazı başarılarla kullanılan bir diğer nitel veri toplama tekniği de eleştirel olay yazımıdır. Flanagan (1954) tarafından geliştirilen bu teknik, katılımcıların belirli bir zaman diliminde (örneğin bir beden eğitimi dersi, ders dışı spor uygulaması, okul günü) özellikle önemli buldukları olayları yazılı olarak rapor etmelerini içerir.

Son olarak, anlatı analizi ya da hikâye yazımının spor ve beden eğitimi kültürlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olabileceği ileri sürülmüştür. Bu tekniği kullanmak, bir araştırmacının nitel verilerden yararlanarak öğretmenlerin, antrenörlerin, öğrencilerin, oyuncuların, öğretmen eğitimcilerinin ya da antrenör eğitimcilerinin hayatlarına dair karakterler ve olay

örgüsüyle tamamlanmış gerçek ama kurgusal bir anlatım oluşturmaya çalışmasını içerir.

Yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmacıları genellikle birden fazla veri toplama tekniği kullanır. Örneğin, gözlemler, resmi ve gayri resmi görüşmeler ve belge analizinin bir kombinasyonunu kullanabilirler. Birden fazla veri toplama tekniği kullanmak, araştırmacıların verilere ilişkin yorumlarının doğru veya 'güvenilir' olduğundan daha emin olmalarını sağlar. Analiz genellikle araştırmacıların verilerini kodlamasını, kategorize etmesini ve temaları aramasını içerir. Bazıları bu görevi tamamlamak için bilgisayar programları kullanırken diğerleri renk kodlaması veya veri parçalarını kesip yapıştırma gibi daha basit yöntemler kullanır. O halde nitel verilerin analizi, pek çok kişinin bilimden ziyade bir sanat olduğunu savunduğu bir iştir diyebiliriz.

Yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmacıları birkaç farklı tasarım kullanmıştır. Açıkçası, katılımcılardan kritik olayları rapor etmelerini isteyenler kritik olay tasarımını kullanmış ve kurgusal hikâye yazımı ile uğraşanlar 'etnografik kurgu' üretmişlerdir. Bazı araştırmacılar da katılımcıların (örneğin öğretmenler, öğretmen eğitimcileri, koçlar) bakış açılarının ve uygulamalarının politik, sosyal ve tarihsel etkiler açısından 'yaşam öyküleri' incelenerek açıklandığı yaşam öyküsü tasarımını kullanmıştır.

Daha sık kullanılan bir nitel tasarım olan etnografi, 'bozulmamış bir kültürel ortamın derinlemesine analitik betimlemesi' olarak tanımlanmıştır (örneğin bir okulun beden eğitimi bölümü veya bir beden eğitimi sınıfı). Tipik olarak, bu tür bir çalışma uzun süreli gözlem ya da 'saha çalışmasının yanı sıra çok sayıda gayri resmi ve bazı resmi görüşmeleri ve belge analizini içerir.

Bazıları için, vaka çalışması olarak bilinen başka bir tasarım, etnografi ile neredeyse eş anlamlıdır. Bazılarına göre ise bu iki tasarım arasındaki fark, araştırmacının anlamaya çalıştığı kültürel ortamın karmaşıklığı, büyüklüğü ve katılımcı sayısı ile açıklanmaktadır. Örneğin, vaka çalışmaları daha çok bireysel ya da küçük beden eğitimi öğretmeni gruplarının incelenmesini içerirken, etnografiler bir topluluktaki tüm beden eğitimi öğretmenlerini kapsayabilir.

Yorumlayıcı araştırma yöntemleri ilk olarak 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında beden eğitimi öğretmenlerinin sosyalleşmesiyle ilgilenen birkaç spor pedagojisi araştırmacısı (örneğin Templin, 1981) tarafından ciddi bir şekilde kullanılmıştır. Yani, beden eğitimi öğretmenlerinin neden böyle davrandıklarını, hareket ettiklerini ve düşündüklerini açıklamaya çalışmışlardır.

Öğretmenlerin (örn. Sparkes ve Mackay, 1996; Templin, Sparkes ve Schempp, 1991) ve daha az ölçüde antrenörlerin (örn. Sage, 1989) ve öğretmen eğitimcilerinin (örn. Dodds ve ark., 1999) nasıl sosyalleştiğiyle ilgilenen spor pedagojisi araştırmacılarının sayısı son on beş yılda önemli ölçüde artmıştır. Sınıf

öğretmenleri üzerine çalışanlar tarafından geliştirilen teoriyi kullanan ve çeşitli yorumlayıcı yöntemler kullanan bu araştırmacılar, biyografinin, öğretmen eğitimi programlarının ve okul kültürünün çalışmalarındaki katılımcıların bakış açıları ve uygulamaları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Beden eğitimi öğretmenlerinin, öğretmen eğitimcilerinin ve antrenörlerin sosyalleşmesi hakkında bilinenleri sentezleyen oldukça fazla miktarda veri ve iyi yazılmış birkaç açıklama üretilmesine rağmen (örn. Stroot, 1993), bazı akademisyenler bu tür araştırmaların çok daha fazlasına ihtiyaç olduğuna inanmaktadır (örn. Evans, Davies ve Penney, 1996).

1980'lerin başından bu yana, spor pedagojisi araştırmalarının odak noktası önemli ölçüde genişlemiş ve beden eğitimi/koçluğun birçok farklı yönü yorumlayıcı yöntemler kullanılarak incelenmiştir. Örneğin, araştırmacılar öğretmen planlamasında yer alan düşünce süreçlerini (örn. Barrett, Sebren ve Sheehan, 1991); müfredat değişikliğini (örn. Evans ve Penney, 1993); öğrencilerin beden eğitimi hakkındaki görüşlerini (örn. Pugsley, Coffey ve Delamont, 1996), öğrencilerin katılım stillerini (örn. Bennett, 2000); spor salonunda var olan yönetsel, öğretimsel ve sosyal sistemleri (örn. Carlson ve Hastie, 1997); öğretmenlerin değerleri ve inançları (örn. Ennis, 1994); öğrencilerin öğretim sırasındaki duygu ve düşünceleri (örn. Hare ve Graber, 2000); genç oyuncuların rekabet kaygıları (örn. Peach ve Thomas, 1999); ve öğretmenlerin belirli bir içeriği öğretmek için nasıl bilgi edindikleri (örn. Rovegno, 1994).

Son on yılda yorumlayıcı spor pedagojisi araştırmalarındaki çarpıcı artışın birkaç faktörün sonucu olduğunu öne sürülmüştür. İlk olarak, 1980'lerin ortalarında, çok sayıda eğitim araştırmacısı, öğretimi tek bir perspektiften (yani pozitivizmden) incelemenin sınırlayıcı olduğunu savunmuştur (Evertson ve Smylie, 1987; Shulman, 1986). İkinci olarak, aynı zamanda, bazı önde gelen spor pedagojisi dergilerinin yayın kurulları yorumlayıcı yöntemlerin kullanımını teşvik etmiştir (örn. Templin ve Griffey, 1987). Son olarak, bir dizi tanınmış spor pedagojisi ve spor sosyolojisi araştırmacısı, yorumlayıcı paradigma hakkında geniş çapta okunan yorumlar yayınlamıştır (örn. Earls, 1986).

ELEŞTİREL PARADİGMA

Eleştirel paradigma içinde araştırma yapanlar da veri toplamak ve analiz etmek için nitel yöntemler kullanma eğilimindedir. Ancak temel amaçları, toplumdaki gücü anlamak ve ezilen birey ve grupların özgürleşmelerini kolaylaştırarak ve kendi hayatlarının sorumluluğunu almalarını sağlayarak onların durumunu iyileştirmektir. O halde eleştirel araştırmacılar ayrıcalık, baskı ve bir grubun diğerleri üzerindeki hakimiyetini belgelemekle ilgilenirler. Buna

ek olarak, daha fazla sosyal adalete yol açacak bir değişim yaratmaya çalışırlar. Çoğu kişiye normal görünen ancak yakından incelendiğinde eşitsizliği teşvik ettiği ve adil olmadığı açıkça görülen bakış açılarını ve uygulamaları ortaya çıkarmayı amaçlarlar. Eleştirel araştırmacılar genellikle çalışmalarındaki katılımcıları güçlendirmeyi amaçlayan açık bir sosyal ve siyasi gündeme sahiptir.

Eleştirel Sosyal bilim anlayışı Yorumlayıcı yaklaşımın pozitivist sosyal bilim anlayışına yönelttiği eleştirilerin çoğuna katılır ama kendi anlayışı çerçevesinde de eleştiri yapar kimi durumlarda da yorumlayıcı sosyal bilim anlayışıyla anlaşmazlığa düşer. Bu yaklaşım Karl Marx ve Sigmund Freud'a kadar uzanır. Yine Theodor Adorno, Erich Fromm, Herbert Marcuse'da bu yaklaşım içinde değerlendirilir. İlk kez Almanya'da Frankfurt Okulu tarafından geliştirilen eleştirel kuramla da bağlantılıdır. Ayrıca çatışma kuramı, Feminist analiz ve radikal psikoterapi ile de ilgilidir.

Eleştirel sosyal bilim, pozitivist bilimi dar görüşlü, anti-demokratik olmakla ve hümanist olmamakla eleştirir. Bu görüşün ana hatları Adorno'nun 1976 yılında yayımladığı "Sosyoloji ve Ampirik Araştırma" ve "Sosyal bilimlerin Mantığı" başlıklı makalelerde çizilmiştir. Frankfurt Okulu'nu ikinci dönem sosyologlarından Jürgen Habermas eleştirel sosyal bilimi "Bilgi ve İnsan Çıkarları" başlıklı çalışmasında işlemiştir.

Bir diğer örnek de Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'dür. Bourdieu hem pozitivistlerin objektif, yasaya benzer nicel ampirik yaklaşımını hem de yorumcu yaklaşımın öznel iradeci yaklaşımını reddetmiştir. Bourdieu toplumsal araştırmanın düşünömsel olması yani konusu kadar kendisini de incelemesi ve eleştirmesi gerektiğini ileri sürerek toplumsal araştırmanın zorunlu olarak politik temeli olduğunu vurgulamıştır. Yine araştırmanın doğasının aslında sıradan olayları açığa çıkarmak ve anlaşılmasını kolaylaştırmak olduğunu savunmuştur.

Daha önce gördüğümüz gibi yorumcu sosyal bilim, pozitivist sosyal bilimi insanların anlamlarını, hissetme ve düşünme kapasitelerini ele almada başarısız bulmuş, toplumsal bağlamı görmezden gelmekle suçlamış ve anti hümanist olmakla eleştirmişti. Bu görüşlere eleştirel sosyal bilim anlayışı da katılır. Ayrıca pozitivist bilim anlayışını şu anki toplumu devam eden bir süreçte belirli bir aşama görmek yerine değişmeyen bir toplumsal düzen saydığı için statükoyu savunmakla suçlar.

Diğer taraftan eleştirel yaklaşım, yorumcu sosyal bilim anlayışını aşırı öznel ve göreci olması nedeniyle eleştirir. Bir yandan insanların fikirlerini içlerinde buldukları fiili koşullardan bağımsız daha önemli görmesi açısından eleştirirken diğer taraftan genel ve uzun vadeli bağlamı göz ardı etmekle suçlamıştır.

Genel olarak bakıldığında eleştirel sosyal bilim, insanların koşulları değiştirmesine ve kendileri için daha iyi bir dünya kurmasına yardımcı olmak üzere maddi dünyanın gerçek yapılarını açığa çıkarmak için yüzeydeki illüzyonların ötesine geçen eleştirel bir sorgulama süreci olarak tanımlanır. Şimdi eleştirel paradigmanın özelliklerini inceleyelim (Neumann 2008).

1. Sosyal bilimsel araştırmanın nihai amacı nedir?

Eleştirel sosyal bilimin amacı sadece toplumsal dünyayı incelemek değil ama aynı zamanda onu değiştirmektir. Eleştirel sosyal bilim araştırmacıları, toplumsal ilişkilerin altında yatan kaynakları açığa çıkararak ve insanlara özellikle de daha güçsüz olanlara yetki vererek toplumsal ilişkileri eleştirmek ve dönüştürmek için araştırma yürütür. Yani mitleri açığa çıkarır, gizli gerçekleri aydınlatır ve insanların dünyayı kendileri için değiştirmelerine yardımcı olurlar. Eleştirel sosyal bilimde amaç, bir toplumsal düzeni, bizzat kendisinin bu toplumsal düzenin dönüşümüne yol açacak katalizör haline geleceği bir şekilde açıklamaktır. Diğer bir deyişle bilimin amacı gerçekte bütün öğrenmenin amacı, anlayışlarımızı değiştirip genişletmek ve yanılsamayı azaltmaktır.

2. Toplumsal gerçekliğin doğası nedir?

Eleştirel sosyal bilim anlayışı pozitivist sosyal bilimcilerin kabul ettiği bizim algılarımızdan bağımsız dışsal bir ampirik gerçeklik bulunduğu öncülünü kabul eder. Yine Yorumcu sosyal bilim anlayışının gerçek olarak kabul ettiğimiz şeyin kendi öznel deneyimlerimizden, kültürel inançlarımızdan ve toplumsal etkileşimlerimizden inşa ettiğimiz öncülünü bazı açılardan kabul eder. Eleştirel sosyal bilim anlayışı gerçekçi bir yönelim ile gerçekliğin üç katmanı olduğunu kabul eder: ampirik, gerçek ve fiili. Gerçekçi yönelim, gerçekliğin birçok düzeyi olduğunu ve yüzeyde gözlemlenenin kolaylıkla daha derin düzeylerdeki önemli yapıları ya da nedensel mekanizmaları ortaya çıkarmadığını varsayan toplumsal gerçekliğe dönük bir yönelimdir. Ampirik gerçeklik duyularımızla gözlenebilir olandır ama yüzeydeki bu ampirik katman daha derin gözlenemeyen katmanlarda işleyen yapılar ve nedensel mekanizmalar tarafından üretilir. Sistemik araştırmalar ve kuramlarla gerçek düzlemde işleyen yapılar ve yapıları üreten değiştiren fiili düzlemde işleyen nedensel mekanizmalar anlaşılır.

Gerçek düzlemdeki yapılar, doğrudan gözlenebilir ve sabit değildir ama evrilebilir ya da değiştirilebilirler. Örneğin toplumsal cinsiyet rolleri insanların yüzeyde görebileceğimiz belirli eylemlerini biçimlendirir. Kuramsal inceleme ile bu yapı açığa çıkarılır ama araştırma zordur çünkü daha derin düzeydeki yapılar ampirik düzlemde hemen ve doğrudan bir yüzey görüntüsü üretmezler.

Fiili düzlemdeki nedensel mekanizmaların iç tutarsızlıkları olabilir ve paradoksal biçimde işleyerek yapısal çelişkiler yaratabilirler. Birbirine karşıt ya da çelişkili gibi görünen ama aslında daha büyük ve tek bir sürecin parçaları olan güçler ya da süreçler içerebilirler. Örneğin doğum ve ölüm olguları birbirine karşıtmış gibi görülebilir ama ölüm doğduğumuz gün başlar bedenimiz her geçen gün yaşlanır. Bu tür paradoksal süreçleri keşfetmeye ve anlamaya diyalektik adı verilir ve eleştirel sosyal bilim anlayışının merkezinde yer alır.

Eleştirel sosyal bilim anlayışı, gözlemlerimiz ve ampirik gerçeklik deneyimlerimizin saf yansız ve aracısız olmadığını kabul eder. Tam tersi sahip olduğumuz fikirler, inanışlarımız ve yorumlarımız neyi ve nasıl gözlemlediğimizi etkiler ya da onun rengine bürünür. Ampirik gerçekliğe dair bilgimiz şeylerin gerçekte nasıl olduklarının bilgisini içerebilir ama tamamlanmamış bir biçimdedir. Çünkü gerçekliğe dair deneyimlerimiz inanç ve fikirlere dayanır. Böylelikle ampirik gerçekliğe dair bilgilerimizin kuram ya da kavramlara bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Zaman içinde yeni kuramsal kavrayış ve kavramlarla birlikte gerçekliğe ilişkin deneyimlerimiz ve anlayışımız değişir.

Sonuçta eleştirel sosyal bilim anlayışı, gerçekliğin insanlar üzerinde nasıl işlediği ile ilgilenir oysa yorumcu yaklaşım gerçekliğin algılanmasındaki öznel deneyimleri vurgular. Yani dışımızda bizim tarafımızdan icat edilmemiş bir gerçeklik var. Bu gerçeklik insanların düşünme ve davranma biçimleri üzerinde etkilidir.

3.İnsanların temel doğası nedir?

Pozitivist sosyal bilim insanları akılcı davranan bireyler olarak gördüğü için davranışlarına odaklanır. Yorumcu anlayış, insanları toplumsal anlam yaratan ve bunları sürdüren toplumsal varlıklar olarak görür. Eleştirel sosyal bilim ise insanların toplumsal yapı tarafından biçimlendirilen, akılcı kararlar alan, anlam ve toplumsal yapılar inşa eden yaratıcı varlıklar olarak kabul eder. Toplum insanlardan önce insanlardan ayrı var olur ama insanların aktif katılımı ile varlığını sürdürebilir. İnsanlar toplumu yaratır ve toplum insanları yaratır bu devam edegelen bir süreçtir.

Eleştirel sosyal bilim, insanların yanlış yönlendirilebileceğini ve gerçekleştirilmemiş potansiyelleri olduğunu kabul eder. Bunun gerçekleştirildiği biçimlerden birisi şeyleştirmedir. Şeyleştirme, kendi yarattığımız bir şeyle olan bağımız ya da ilişimizi kaybettiğimizde ve ondan koptuğumuzda gerçekleşir. Kendi yarattıklarımızla bağlantıları kopararak, artık kendimizi yarattıklarımızla tanıyamayız ve onları üzerimizde denetim sahibi olan yabancı, dış güçler olarak görürüz. İnsanlar muazzam bir potansiyele sahiptir ama çoğunlukla gerçekleşmeden kalır, çünkü kendi yarattığımız inançlardan, koşullardan ve

durumlardan kurtulmayı zor buluruz. O zaman halihazırdaki potansiyelini tamamen gerçekleştirebilmek için insan hâlihazırda yüzeydeki görünümünün ötesine bakmalı ve şeyleştirdiklerinden koparak nasıl durumları değiştirme kapasitesinde olduğunu görmelidir.

4. İnsanın eylemi nasıldır?

Eleştirel sosyal bilim, determinizmle iradeciliği bir arada ele alarak sınırlı özerkliğe ya da faillik ve yapının nasıl işlediğine odaklanır. Sınırlı özerklik, özgür istem, seçenekler ve karar almanın sınırsız ya da açık uçlu olmadığını ileri sürer. Bunun yerine, kısıtlı seçenek sınırları, kültürel, maddi kısıtlarla çevrili olduğumuzu kabul eder. İnsanlar seçim yaparlar ama seçenekler mümkün olduğunu düşündükleri şeylerle sınırlıdır. Maddi etkenler örneğin doğal kaynaklar, fiziksel beceriler ve kültürel unsurlar örneğin inançlar, değerler, normlar insanların olanaklı ya da olanaksız görme tarzlarını belirler.

5. Bilim ve sağduyu ilişkisi

Eleştirel sosyal bilim anlayışının sağ duyuya yönelik kavrayışı yanlış bilinç kavramına dayanır. Buna göre, insanlar çoğunlukla yanılır ve objektif gerçeklikte tanımlanan kendi gerçek çıkarlarına karşı hareket eder. Objektif gerçeklik mit ve yanılısamanın arkasında yatar. Bir araştırmacı yüzeydeki ilişkilerin altına inmek, kriz ve yoğun çelişki dönemlerini gözlemlemek, bağıntıları incelemek, geçmişe bakmak ve gelecekteki olanakları değerlendirmek için kuramı kullanmalıdır. Daha derindeki gerçeklik düzlemini açığa çıkarmak güçtür ama zorunludur. Çünkü yüzeydeki gerçeklik ideoloji, mit, çarpıtma ve sahte görünümle doludur. Sağduyu, toplumsal fenomenleri kabul etme ve neyse o olması gerektiğini varsayma eğimi gösterir. Eleştirel olmadan sağduyuya dayalı bir sosyal bilim ise ancak bu hataları yeniden üretir.

6. Toplumsal gerçeklik açıklaması nasıldır?

Tümden gelim ve tümevarımın ötesinde eleştirel sosyal bilim açıklayıcı eleştiriler oluşturmak için dışaçekimi kullanır. Dışaçekim, Charles Peirce tarafından diğer uslamlama biçimleri genişletilerek oluşturuldu. Pek çok gözlem ya da kuramla başlamak yerine dışaçekim, potansiyel bir kuralı prova eder ve sorar; bu kuraldan ne çıkabilir? Hem fikirler hem de gözlemler alternatif çerçevelere yerleştirilir sonra incelenir ve “ya eğer” sorusu sorulur. Dışaçekim kullanan bir araştırmacı birden çok çerçevenin etkisini ardışık olarak değerlendirir, uygular ve yaratıcı biçimde hem süreçteki fikirleri hem de hem de verileri yeniden bağlama oturtur ya da yeniden tanımlar. Tıpkı bir dedektifin

verileri ya da ip uçlarını alıp onları suça neden oluşturabilecek senaryolar içinde kullanılmasına benzer.

7.Açıklamaların doğruluğu ya da yanlışlığının belirlenmesi

Pozitivist sosyal bilim, tümdengelimle hipotezler elde eder, testleri yinelenen gözlemlerle test eder ve sonra sonuçları birleştirerek nedensel yasaları doğrular. Yorumcu sosyal bilim anlam sisteminin ve davranış kurallarının incelenenlere anlam ifade edip etmediğini sorar. Eleştirel sosyal bilim ise altta yatan yapılar tarafından üretilen koşulları doğru biçimde tarif ederek ve sonra o bilgiyi toplumsal ilişkileri değiştirmek için uygulayarak kuramı test eder. Bu bağlamda bir eleştirel bilim kuramı insanlara kendi deneyimleri hakkında bilgi verir, onların tarihsel rollerini anlamalarına yardım eder ve koşulları geliştirmek için kullanabilir.

8.Gerçeklere dayalı bilginin doğası

Pozitivist bilim anlayışı bütün rasyonel insanların üzerinde uzlaştığı tartışılmaz nötr olgular olduğunu varsayar. Toplumsal olguları nesnelere gibi görür. Yorumcu bilim anlayışı toplumsal dünyayı yaratılmış anlamdan oluşuyor olarak görür; bu bağlamda insanlar anlamları yaratmakta ve üzerinde anlamaktadır. Özne olana vurgu yapar. Eleştirel yaklaşım, nesne-özne arasında bir köprü kurar. Maddi koşullar ile ilgili olgular öznenin bağımsız vardır ama olgular kuramdan bağımsız değildir. Bu bağlamda olguların bir değerler, kuram ve anlam çerçevesinde yorumlanması gerekir.

9.Bilimsel bilginin rolü

Eleştirel bilim için bilgi, insanların manipüle edeceği bir araç değildir ve yine insanların iç, öznel dünyalarını anlamak da değildir. Bilgi insanları geçmiş düşünce biçimlerinin zincirlerinden kurtarabilir ve çevrelerindeki olayların denetimini ele almalarına yardımcı olabilir.

10.Sosyo-politik değerler ve bilim

Eleştirel bilimin eylemci bir yönelimi vardır. Toplumsal araştırma araştırmacının bir değer konumuna bağlanmasını gerektiren bir ahlaki politik etkinliktir. Tüm toplumsal araştırmalar zorunlu olarak bir değer ya da ahlaki bir bakış açısıyla başlar. Objektiflik değerden bağımsız olmak değil gerçeğin çarpıtılmaması doğru resmi demektir.

Bazı spor pedagojisi araştırmacıları beden eğitimi ve spora özgü ayrıcalık ve adaletsizlikleri ortaya çıkarmaya ya da bunlara dikkat çekmeye çalışmıştır (örneğin beden eğitimi öğretmenlerinin marjinalleştirilmesi ve düşük statüsü).

Diğerleri ise spor salonunda meydana gelen eşitsizlikleri daha geniş toplumsal beden eğitimi ve sporun eşitsizlikleri (örneğin ırkçılık, cinsiyetçilik, elitizm gibi yapılar ve tutumlar) teşvik etmeye ve sürdürmeye yardımcı olmasıyla ilişkilendirmeye çalışmıştır. Araştırmacılar ister mikro ister makro bir bakış açısı benimsemiş olsunlar, amaçları öğretmenler, antrenörler, öğretmen eğitimcileri, öğrenciler ve oyuncular için daha iyi öğrenme, çalışma ve oyun koşulları üretmek olmuştur.

Spor pedagogları nispeten yakın zamana kadar eleştirel araştırmalar yapmaya başlamamışlardır (Smith 2005). Bu nedenle eleştirel paradigma, spor pedagojisi araştırmacılarının çalıştığı üç paradigma arasında en az gelişmiş olanıdır. Schempp ve Choi (1994) bunun temel nedeninin, spor pedagoglarının diğer bazı alanlarda araştırma yapanlara kıyasla nispeten muhafazakâr olma eğiliminde olmaları olduğunu öne sürmektedir.

Schempp ve Choi'ye (1994) göre, eleştirel araştırma yapmaya yönelik ilgi ilk olarak 1980'lerin ortalarında ve 1990'ların başlarında Kirk ve Tinning (1990), Scraton (1992) ve Dewar (1987) gibi tanınmış spor pedagojisi araştırmacılarından oluşan küçük bir grubun yazılarıyla başlamıştır. Son on yılda, bu alanda üretilen eleştirel araştırmaların hacminde kademeli bir artış olmuştur ve şu anda bu paradigmayı destekleyen spor pedagoglarının sayısına bakılırsa bu eğilimin devam etmesi muhtemeldir (bkz. Fernandez-Balboa, 1997). Bu araştırmacılar tarafından incelenen konular arasında okul politikaları (örneğin Fernandez-Balboa, 2000), cinsiyet eşitliği (örneğin Evans, Davies ve Penney, 1996), etnik köken ve ırkçılık (örneğin McGuire ve Collins, 1998) ve din (örneğin Macdonald ve Kirk, 1999) yer almaktadır.

Yine, bu tür araştırmaların hacmindeki artışın katalizörü, spor pedagojisi camiasının eleştirel paradigmanın beden eğitimi ve sporun iyileştirilmesi veya reforme edilmesi için yeni olanaklar sunabileceğini genel olarak kabul etmesi ve bir dizi derginin (en önemlisi Sport, Education and Society) eleştirel araştırma raporlarının sunulmasını teşvik etmesi gibi görünmektedir.

Griffin (1984, 1985), beden eğitimi derslerinde cinsiyet eşitliği ve öğrencilerin katılım stillerini incelediğinde spor pedagojisindeki en erken eleştirel araştırmalardan bazılarını gerçekleştirmiştir. Griffin (1985), ortaokul beden eğitimi derslerinde erkeklerin katılım stilleri üzerine yaptığı klasik çalışmasında, elli beş takım oyunu dersini gözlemleyerek ve bu derslerin öğretmenleriyle resmi ve gayri resmi görüşmeler yaparak veri toplamıştır. Veri analizi beş katılım tarzını ortaya çıkarmıştır. Bunlar maçolar, küçük maçolar, iyi çocuklar, görünmez oyuncular ve pısırlıklardır.

Maçolar son derece yetenekli, aksiyonun merkezinde, gürlütcü, agresif, genellikle akranlarıyla alay eden, ancak diğer öğrenciler tarafından lider olarak

görülen kişilerdi. Küçük maçolar ise daha küçük, daha az yetenekli ve maçoların bir kademe altında olduklarının farkında olmaları dışında benzerdi. Buna ek olarak, küçük maçolar genellikle yüksek becerili kızları aşağılarken, maçolar onları görmezden geliyordu. İyi çocuklar genellikle maçolar kadar becerikliydi, kızlara eşit davranma eğilimindeydi ve diğer öğrencileri fiziksel veya sözlü olarak taciz etmiyorlardı. Görünmez oyuncular oyunlarda yer alıyor gibi görünse de aslında oyuna katılmıyordu. Dahası, diğer öğrencilerle nadiren etkileşime girerler ve onlara pas verilmez ya da işaretlenmezlerdi. Pısrıklar beceriksizdi, oyunlarda periferik roller alırlardı ve maçolar, küçük maçolar ve bazı kızlar tarafından alay edilirdi.

Bu bulgulara dayanarak Griffin, geleneksel erkek özellikleri (örn. sert, rekabetçi) sergilemeyen erkek çocukların da kızlar gibi cinsiyet rolü kalıp yargılarının kurbanı olduğunu gözlemlemiştir. Dahası, özsaygıları farklı olanları aşağılamaya bağlı olan çocukların da en az eziyet görenler kadar yardıma ihtiyaç duyduklarını ileri sürmüştür. Bu yardım olmadan, beden eğitiminin düşük becerili erkek ve kız çocuklarının sefalet ve başarısızlığa maruz kaldığı ve yüksek becerili erkek çocuklarının sapkın bir üstünlük duygusu kazandığı bir yer olacağını belirtti.

Fernandez-Balboa (2000), yeni beden eğitimi öğretmenlerinin okullarda hayatta kalabilmek için eğitmen olmanın yanı sıra makul ölçüde yetenekli politikacılar olmaları gerektiğini kabul ederek, okul politikaları hakkında ne bildiklerini ve işe girdikten sonra bir okulun politik sistemi içinde nasıl faaliyet göstermeyi düşündüklerini öğrenmek amacıyla dokuz öğretmen adayı ile görüşmüştür. Temel bulgular, öğretmen adaylarının okul siyasetindeki ana aktörler ve konular hakkında belli belirsiz bir anlayışa sahip oldukları, ancak genel olarak siyasi beceriler, stratejiler ve bilgi açısından yetersiz olduklarıdır. Fernandez-Balboa bu nedenle öğretmen eğitimi programlarının, dersler sırasında okul siyasetine daha fazla önem vererek öğretmen adaylarını güçlendirmeye yardımcı olabileceğini savunmuştur.

Sonuçta şunu söyleyebiliriz; bugüne kadar spor sosyolojisi ve pedagojisi araştırmacıları pozitivist, yorumlayıcı ve eleştirel paradigmalara çerçevesinde çalışmışlardır. Bu paradigmalardan her biri sosyal dünyaya farklı bir mercekle bakmayı ve farklı türde soruları yanıtlamaya çalışmayı içerir. Pozitivist araştırmacılar nicel yöntemler kullanma eğilimindeyken, yorumlayıcı ve eleştirel araştırmacılar nitel yöntemler kullanma eğilimindedir.

Şimdi nitel araştırma yöntemlerini inceleyelim. Nitel araştırma, veri toplamak ve raporlamak için istatistiksel yöntemler gerektirmeyen herhangi bir yöntemdir. Gözlem ve açık uçlu görüşmeler sosyologlar tarafından kullanılan nitel yöntemlerden ikisidir. Bu yöntemler, toplumsal hareketlerden kültürel

uygulamalara, insanların yaşadıkları deneyimlere ve duygularına, kuruluşların işleyiş biçimlerine ve uluslar arasındaki etkileşimlere kadar son derece geniş bir yelpazedeki sosyal olgular hakkında tanımlayıcı bilgiler elde etmek için kullanılır. Bu yöntemle az sayıda grup ve bireyden bilgi toplanarak, genellikle sosyal dünya hakkında zengin veriler üretilir ve belirli sosyal süreçleri derinlemesine anlamak mümkün olabilir. Bazen çok az araştırma yapılmış yeni alanlar hakkında iç görü sağlamaya yardımcı da olabilir. Bununla birlikte, nitel yöntemler genellikle küçük örneklem boyutlarına dayandığından, bulgular daha geniş bir nüfusa genellenemez; bunun için de sosyologlar nicel yöntemler kullanma eğilimindedir. Şimdi bu yöntem içinde kullanılan tekniklere bir göz atalım:

Gözlem; nitel yöntemlerin başında, doğal bir sosyal ortamda belirli bir süre boyunca olup bitenleri sistematik olarak izlemeyi, dinlemeyi ve kaydetmeyi içeren gözlem gelir. Sosyologların gözlem teknikleri, gözlerini ve kulaklarını açık tutarak konuları hakkında çok şey öğrenen araştırmacı gazetecilerin çalışmalarına benzer. Sosyologlar arasında en yaygın gözlemsel yöntemler katılımcı ve katılımcı olmayan gözlemdir.

Sosyolojide her türlü gözlemin birkaç temel özelliği vardır:

1. Gözlemlenen kişilerin gözlemlendiklerinin farkında olma derecesi. Bu boyut, araştırmaya dahil edilen herkesin araştırma hakkında tam olarak bilgilendirilmesinden, uzaktan veya gizli kameralar, tek yönlü aynalar ve benzerleri aracılığıyla gözlemlenmeye kadar değişebilir.
2. Gözlemcinin varlığının gözlenenlerin yaptıklarını etkileme derecesi. Özellikle gözlemlendiklerinin farkında olduklarında, insanlar genellikle gözlemcinin beklediği veya bekleyeceğini düşündükleri şekilde davranma eğiliminde olurlar. Gözlem yapan araştırmacının varken yasadışı faaliyetlerde bulunmayan çete üyeleri buna örnek olarak verilebilir.
3. Sürecin yapılandırılma derecesi. Yüksek düzeyde yapılandırılmış gözlemsel araştırmalar, gözlemleri yönlendirmek için önceden belirlenmiş kategoriler veya bir kontrol listesi kullanabilir. Diğer tarafta ise, bazı gözlemler herhangi bir kategori belirlenmeden tamamen açık ve yapılandırılmamış tarzdadır.

Sosyoloji tarihindeki en ünlü araştırmalardan bazıları gözlemsel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Örnekler arasında Philadelphia'da Zenciler (Du Bois 1899), Köşe Başı Çetesi (Whyte 1943).

Katılımcı ve katılımcı olmayan gözlem. Başlıca iki tür gözlemsel yöntem vardır. Bunlardan biri, araştırmacının gözlemlenen grup veya ortamda genellikle küçük bir rol oynadığı katılımcı gözlemdir. İkinci gözlemsel yöntem ise

sosyoloğun gözlemlenen şeyde çok az rol oynadığı ya da hiç rol oynamadığı katılımcı olmayan gözlemdir.

Etnografya. Sosyologlar zaman zaman geleneksel olarak antropoloji ile ilişkilendirilen gözlemsel bir yöntemle de ilgilenirler. Etnografi, genellikle geleneksel sosyolojik gözlemden çok daha yoğun ve uzun gözlem süreleri gerektiren, bir grup insanın ne yaptığına ve nasıl yaşadığına dair bir açıklama oluşturmaktır. Araştırmacı yıllarca gruplarla, kabilelerle veya alt kültürlerle birlikte yaşayabilir.

Netnografi. İnternet sosyal bir dünyadır. Sosyologların en temel ilgi alanlarından olan iletişim, ilişkiler ve gruplar internetin temel unsurlarıdır. İnternetin sosyologları ilgilendiren en belirgin yönleri çevrimiçi tartışma forumlarının yanı sıra Facebook, Myspace ve Twitter gibi sosyal ağ siteleridir. Bu siteler sayesinde tartışmalara, sosyal ilişkilere ve sosyal gruplara erişim genişlemiştir. Günümüzde netnografi ya da çevrimiçi ortamda olup bitenlerin incelenmesi, sosyolojik araştırmalar için oldukça kullanışlı bir yöntem haline gelmektedir.

Görüşme/Mülakat. Gözlemciler inceledikleri kişilerle sık sık gayri resmi bir şekilde ve anlık olarak mülakat yapsalar da araştırmalarda çoğunlukla ya da sadece, araştırma yapılmadan önce en azından bir dereceye kadar belirlenmiş bir dizi sorunun sorulduğu katılımcılardan (yanıt verenlerden) bilgi alınan görüşmeler yapılır. Mülakatlar genellikle yüz yüze yapılır, ancak telefonla da yapılabilir ve giderek artan bir şekilde internet üzerinden de yapılmaktadır.

Bir mülakatta sorulan sorular tamamen önceden yapılandırılmış olabilir, böylece katılımcıların katılıyorum ve katılmıyorum gibi önceden seçilmiş bir dizi cevap arasından seçim yapması gerekir. Ya da görüşme, gözlemciler tarafından sorulan sorularda olduğu gibi yapılandırılmamış ve tamamen açık uçlu olabilir. Yapılandırılmamış bir mülakat mevcut cevaplar sunmaz, katılımcılar söylemek istedikleri her şeyi söylemekte özgürdür.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPORDA BEDENİN İNŞASI

Bedenler çeşitli şekillerde, boyutlarda ve renklerde olabilir. Bazı bedenler sağlıklı, bazıları ise hastadır. Bazı bedenler spor gibi faaliyetlerde diğerlerinden daha iyi performans gösterir (Kirk 2016:78-91). Bazı bedenler engellidir. Bedenlerimizi, insan olduğumuzu sürekli hatırlatan şekillerde deneyimleriz. Kimi zaman kendimizi güçlü, rahat, kötü, tedirgin, gergin hissederiz. Diğer bedenleri çekici, çirkin, seksi, şişman olarak deneyimleriz. Bedenler her yerededir.

İnsan olma deneyimlerimizin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu, sadece içinde ve onlarla yaşadığımız için bedenler hakkında çok şey bildiğimiz anlamına gelir.

Bedenlerin performansı spor, egzersiz ve fiziksel rekreasyon için çok merkezi olduğundan, beden eğitimcileri ve spor bilimcileri de bedenleri profesyonel bir perspektiften tanımaya çalışırlar.

Bu profesyonel perspektiften bakıldığında, beden eğitimcileri en azından on sekizinci yüzyıldan beri bedeni, performans kapasiteleri ölçülebilen, analiz edilebilen ve geliştirilebilen 'kesin bir hesaplama nesnesi' olarak görmektedir. 1880'lerden 1940'lara kadar okullardaki ilk fiziksel eğitim biçimleri, ABD'de 'jimnastik' olarak bilinen çeşitli rasyonel jimnastik sistemlerine dayanıyordu. Bu beden eğitimi biçimleri, bedenin kesin bir hesaplama nesnesi olduğu fikrini desteklemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sporda performansı anlamak için bilimin kullanımındaki gelişmeler bu görüşü daha da destekledi. 1940'lar ve 1950'lerde biyomekanik, egzersiz ve spor fizyolojisi ve beceri kazanımı gibi yeni bilgi alanları ortaya çıktı. Bu yeni bilimsel araştırmalar kısa süre içinde sporculara antrenman ve müsabakalarına bilimsel bir temel sağlayarak performanslarını geliştirmelerine yardımcı olmaya başladı. 1940'lardan bu yana, bedene ilişkin bu bilimsel bakış açısı, sporda performansı artırma açısından giderek daha başarılı ve beden eğitimcilerinin beden hakkındaki düşüncelerini şekillendirme açısından çok güçlü hale gelmiştir.

Profesyonel bakış açısı, deneyim yoluyla geliştirdiğimiz günlük sezgisel anlayıştan çok farklı bir beden görüşü sağlar. Popüler kültürde ve reklamlarda bedenlerin giderek daha fazla ön plana çıkması, sağlık ve zindelik gibi bedenle ilgili konularda artan kaygılar ve koroner kalp hastalığı, AIDS ve kanser gibi hastalıklar, insanların bedenlere ilişkin sezgisel anlayışları konusunda farkındalıklarını artırmıştır. Bu eğilim, beden eğitimi ve spor çalışmaları alanındaki birçok akademisyeni, bedene ilişkin nesnel, bilimsel görüşün öğretmenlerin ve antrenörlerin yaptığı iş için yeterli ya da uygun olup olmadığını sorgulamaya sevk etmiştir. Andrew Sparkes (1999) öğretmenlerin ve sporcuların bedenlerine ilişkin deneyimlerini araştırmak için anlatı yöntemlerini kullanmıştır. Kathleen Armour (1999) okullarda beden eğitimi için yeni bir mantığın beden odaklı olması gerektiğini savunmuştur. Jan Wright (2000) beden eğitimcilerinin beden ve fiziksel aktivite üzerine alternatif bakış açıları bulmak için spor dışındaki hareket biçimlerine bakmaları gerektiğini öne sürmüştür.

Bu yayınlar, geleneksel, nesnel bakış açısını eleştirme ve geliştirme aracı olarak beden üzerine sosyolojik bir bakış açısına odaklanan beden eğitimi ve spor alanındaki akademik çalışmaların yalnızca küçük bir bölümünü temsil

etmektedir. Bedenin sosyal inşası, beden eğitimi ve spor sosyologları tarafından yapılan tüm bu araştırma ve yazıların içinden geçen temel bir kavramdır.

Beden. Sosyolojide bedene yönelik ilginin artması büyük ölçüde Fransız sosyal teorisyen Michel Foucault'nun çalışmalarına dayanmaktadır. Beden, Foucault'nun en önemli eserlerinin birçoğunda merkezi bir konudur. Örneğin “Disiplin ve Cezalandırma: Hapishanenin Doğuşu”, başlıklı eserinde en azından başlangıçta, suçlunun bedeninin cezalandırılmasıyla ilgili görüşleri yer almaktadır. Kitap, hapishanede hüküm giymiş bir katile verilen cezanın tasviriyile açılır. Foucault, cezalandırma tarihinin bu noktasında odak noktasının beden olduğunu ifade eder. 1757 ve 1830'lar arasında, suçlulara ve bedenlerine yönelik kötü muamele, yerini hapishanede daha insancıl görünen muamelenin yükselişine bırakmıştır. Orada mahkumların bedenleri işkence görmek yerine kontrol altında tutuluyordu. Ancak Foucault, hapishane sisteminin bazı açılardan daha önceki fiziksel işkence sisteminden çok daha az insani olduğunu savunur. Hapis cezası ve bununla bağlantılı sürekli gözetim, Foucault'nun mahkûmun ruhu olarak adlandırdığı şeye yönelik sürekli zihinsel eziyet de içeriyordu. Bugün, gözetimin çok daha yaygın olması nedeniyle hem mahkumların hem de mahkûm olmayanların ruhlarına giderek daha fazla eziyet yapıldığı söylenebilir. Çünkü her yerde bulunan video kameralar, havaalanlarındaki tarayıcılar ve Google ve diğerlerinin, ziyaret ettiğimiz web sitelerini takip ettiği bilgisayarlar aracılığıyla izleniyoruz.

Kliniğin Doğuş’unda (1975) Foucault incelemesine, on dokuzuncu yüzyıldan önceki tıbbın analiziyle başlar. Bu dönemde, bir hastalığı teşhis etmek için doktorlar hastalık listelerine ve bunlarla ilişkili semptomlara odaklanıyordu. Ancak on dokuzuncu yüzyılda doktorların bakışı bu listelerden insanlara, özellikle de bedenlerine ve onları etkileyen hastalıklara kaymıştır. Hastalıklı ya da ölü bedenleri görebilmek ve onları inceleyebilmek büyük önem taşımaya başlamıştır. İkincisi açısından odak noktası, hastalıkları, bunların seyrini ve bu bedenler ve organları üzerindeki etkilerini öğrenmek için otopsi yapmaya, bedenleri ve vücut parçalarını kesmeye kaymıştır.

Günümüzde geçmiş dönemlere nazaran-yakın dönemde yaşadığımız pandemi sürecini de hatırlarsak- daha refleksif bir toplumda yaşadığımızı söyleyebiliriz. Sağlık bağlamında düşünömsellik/reflexivity, insanların bedenleri ve daha genel olarak kendileri hakkında artan bir farkındalığı içermektedir. Bu aynı zamanda bireylerin kendine bakma, özellikle de hasta olmaktan ve ölmekten kaçınmak için mümkün olan her şeyi yapma sorumluluğunu da beraberinde getirmektedir. Beden ve onun sağlığı, sürekli üzerinde çalışılması gereken bir nevi “proje” haline gelmiştir. Buna rağmen, sağlığın ve bedenin arka planda kaldığı

zamanlarda fastfood restoranına gitmek de sık görülen bir davranıştır. Yaşamı boyunca bedenini şekillendirme ve hatta değiştirme eğilimleri gelişmiş ülkelerde artarken özellikle de ergenlik çağındaki genç kızlarda karakteristik bir özellik olmaktadır. Düşünümsellik, çoğu zaman özellikle de medya tarafından tasvir edilenlerle karşılaştırıldığında kişinin bedeninden memnuniyetsizlik duymasına da yol açabilmektedir. Bu durum özellikle kendilerini yeterince zayıf görmeyen kadınlar için daha fazla geçerli olmaktadır. Ergenlik çağındaki kızlar genellikle bedenlerinden memnun değildir. Bu eğilimle ilgili yaş döneminin giderek daha aşağılara kaydığı da söylenebilir. Birçok insan, sağlıklarının yanı sıra görünüşlerini ve fiziksel uygunluklarını da tehlikeye atan riskli davranışlarda bulunabilmektedir. Diğer birçoğu ise kendilerini fit, çekici ve sağlıklı kılacağını umdukları bir yaşam tarzı oluşturmaya odaklanmaktadır.

Güzellik. Güzellik konusu, Naomi Wolf'un (1991) "Güzellik Miti" adlı kitabının yayınlanmasından sonra toplumda ve sosyolojide çok daha popüler bir konu haline gelmiştir. Wolf, medyanın insanların büyük çoğunluğunu ulaşılamaz bir güzellik standardıyla karşı karşıya bıraktığını savunmaktadır. Michael Kimmel (2009) bu güzellik standardını erkek bakışı olarak adlandırır, çünkü medyaya hâkim olan erkeklerdir. Bu standart, ataerkil ve Avrupa merkezci güzellik ve çekicilik ideallerine dayanmaktadır. Yine de güzel olmanın ödülleri o kadar büyüktür ki, pek çok kişi en azından ellerinden geldiğince bu ideale ulaşmak için çalışmaya devam etmektedir. Örneğin kozmetik ürünlere, fitness egzersizlerine ve fitness merkezlerine, kıyafetlere ve en önemlisi de her türden estetik ameliyatlara harcanan muazzam miktarlardaki paralar bunu açıkça göstermektedir.

Güzelliğe yapılan vurguyla yakından ilişkili olarak hem kadın hem de erkeklerin fiziksel aktivite, fiziksel uygunluk, spor ve vücut geliştirmeye odaklanması da giderek yaygınlaşmaktadır. Tüm bunlar, en azından kısmen, sadece daha güzel bir vücuda değil, aynı zamanda daha sağlıklı bir vücuda sahip olmanın ya da en azından öyle görünmenin yolları olarak görülmektedir.

Bununla birlikte, sağlıklı bir vücuda ulaşmak için kullanılan yöntemler arasında ayırım yapmak önemlidir. En net bağlantı fiziksel aktivite ve sağlıklı vücut arasındadır. Yürümek, bisiklete binmek ve koşu yapmak kişinin sağlığı için açıkça faydalıdır. Bu sporlar genellikle rekabet içermez. Sporla uğraşmanın bir sonucu olarak daha iyi görünen bir vücut geliştirilebilirken, birçok sporun giderek artan rekabetçi doğası aslında sağlığı olumsuz etkileyebilmektedir. Bu tür sporlar büyük efor gerektirmekte ve genellikle de şiddet içermektedir; vücuda zarar verebilmekte, hatta yaşam tehlikesi de olabilmektedir. Sporda, özellikle de temas sporlarında (contact sports) egzersize bağlı yaralanmalarda bir artış söz

konusudur. Bu durum, başta profesyonel futbol olmak üzere çeşitli spor dallarında yaşanan beyin sarsıntıları ile ilgili durumlarda açıkça görülmektedir.

Güreş ve boks gibi bazı temas sporları, yarışmacıların çok kısıtlayıcı beden ağırlığı sınıflarına girmelerini ve bu sınıflarda kalmalarını/korumalarını gerektirir. Bu, kiloya ulaşmaya çalışmak açlık ve susuzluk nöbetlerine yol açabilir. Bu durum, daha ince bir vücuda sahip olmak için çoğunlukla kadınlarda görülen anoreksiyanın erkeklerde görülen bir benzeri olan manoreksiya olarak adlandırılan duruma da dönüşebilmektedir. Ayrıca bigoreksiya veya Adonis kompleksi olarak bilinen bir fenomen de vardır. Bu, örneğin Arnold Schwarzenegger'in vücut geliştirici fotoğraflarıyla büyümüş ve benzer fiziklere sahip olmayı arzulayan erkekleri tanımlayan bir kavramdır. Egzersiz, spor ve fiziksel aktivite genellikle vücudun ve daha genel olarak kişinin sağlığının iyileştirilmesini hedef alır. Ancak kilo vermek ve kasları güçlendirmek gibi sonuçlara giderek daha fazla odaklanılmaktadır. Diğer bir deyişle egzersizle ilişkili eğlencenin önemi unutulmaktadır. Örneğin spor ya da egzersiz yaparken kendini iyi hissetmek, iyi zaman geçirmek gibi.

Birçok sosyal araştırmacı toplum içindeki bireyi kabul etmiştir. Ancak görece çok azı analizlerini, bedenlerin toplumsal pratiklerin üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde oynadığı rolü de içerecek şekilde genişletmiştir. Bu ihmalin bir nedeni de biyolojik ve fiziksel bilimlerin beden yapısı ve işlevine dair açıklamalar getirmedeki başarısıdır. Bedenlerin et, kan ve kemikten ibaret olduğunu kabul etme eğilimindeyiz. Bedene ilişkin biyofiziksel açıklamaların önemi apaçık ortadadır. Biyofizik biliminin başarısı, bedeni biyolojik ve fiziksel bir olgu olarak gören bir görüş olan natüralist beden görüşüne katkıda bulunmuştur.

Sosyal bilimcilerin dikkatlerini bedene yönelttikleri durumlarda, teorileri bu natüralist görüşü yansıtmaya eğiliminde olmuştur. Bu görüş, örneğin, kadınlar ve erkekler arasındaki spor performansı farklılıklarının yalnızca güç gibi biyolojik faktörler ("erkekler daha güçlüdür") ve motivasyon gibi psikolojik faktörler ("erkekler daha agresiftir") açısından açıklanabileceği iddialarına yol açmıştır. Benzer argümanlar spor performansındaki irksal farklılıkları açıklamak için de kullanılmaktadır. Vücudun natüralist görüşünü kabul eden araştırmacılar, biyolojik farklılıkların davranıştaki varyasyonları açıkladığını varsaymaktadır. Diğer bir deyişle, cinsiyet, renk, boyut ve bedenlerin diğer fiziksel özelliklerindeki farklılıklar, insanların nasıl davrandıklarının ve neye inandıklarının nedeni olarak görülmektedir.

Bedene ilişkin bu natüralist görüş son zamanlarda sorgulanmaktadır. Araştırmacılar, insanların bedenlerine ilişkin anlayışlarının içinde yaşadıkları

toplum tarafından geliştirildiğini savunmaktadır. Bedenlerin biyolojik ve fiziksel olduğu kadar aynı zamanda sosyal olduğunu da iddia etmektedirler.

İnşacı bir bakış açısıyla bedenler, insanların bireyler ve gruplar olarak nasıl ve neden bu şekilde davrandıklarını anlamak açısından önemlidir. Beden mesajlar iletir. Bazen bu süreç 'beden dili' olarak adlandırılır. Tüm bu durumlarda ve örneklerde sosyal ve biyolojik faktörler etkileşim halindedir. Bedene ilişkin natüralist bir bakış açısı sürecin yalnızca bir yönünü vurgular ve sosyal davranışı biyolojiye 'doğal' olarak bağlamış gibi sunar. Ancak, bedenlerimiz hakkındaki gündelik sezgisel bilgimizin de gösterdiği gibi, bedenler kültürde ve doğada eş zamanlı olarak var olurlar.

Kültürde beden. Batı kültürlerinde bedene ilişkin natüralist görüşlerin hakimiyeti göz önüne alındığında, kültürdeki beden kavramının anlaşılması potansiyel olarak zor bir kavramdır. Kaza kurbanlarının, organ nakli yapılan hastaların ve estetik ameliyat geçiren diğer kişilerin bedenleri cerrahlar tarafından her gün kelimenin tam anlamıyla ve fiziksel olarak yeniden inşa edilmektedir. Bu tür sıradan uygulamalar, bedeni bir makine gibi düşünmeyi nispeten kolaylaştırır. Tıpkı makineler gibi, bedenler de bir noktaya kadar parçalara ayrılabilen ve yeniden birleştirilebilen bileşenlere sahiptir. Bedenin işleyişi, diğer makine benzeri nesnelere benzer şekilde incelenebilir ve arızalar teşhis edilip giderilebilir. Mary Shelley'nin Dr. Frankenstein tarafından kelimenin tam anlamıyla inşa edilen canavarı, makine olarak beden fikrinin klasik işleyişidir. Beden hakkında düşünmenin bu yolları o kadar tanıdık ki, bazılarımıza beden sosyal inşası ve kültürdeki beden fikirleri saçma gelebilir.

Kültürde beden kavramını anlamamanın önündeki bu engeli yıkmaya başlamanın iyi bir yolu, farklı beden şekillerine atfedilen değerleri göz önünde bulundurmadır. Bilinçli ve derinlemesine düşünme düzeyinde, çoğu insan bir kişinin değerini fiziksel görünümüne göre yargılamanın adil olmadığını ve muhtemelen yanlış olduğunu kabul eder. Yine de Joanne Finkelstein'in (1991) işaret ettiği gibi, karakterin dış görünüşe yansıdığı düşüncesi yaygındır ve başkalarıyla olan günlük etkileşimlerimizde güçlü bir etkiye sahiptir.

Fiziksel görünüm sadece bir kişinin karakterini özetlemek için yaygın olarak kullanılmamaktadır. Daha genel olarak vücut şekilleri zaman içinde belirli sosyal değerleri ifade eden semboller olarak işlev görmeye başlamıştır. Günümüzde İngiltere'de ve başka yerlerde, ince ve kaslı vücutlara genellikle olumlu gözle bakılmaktadır. Bunların sağlık, yetenek, özdenetim ve cinsel çekicilik anlamına geldiği düşünülmektedir. Ancak bazı insanlar çok fazla kası ya da aşırı obeziteyi rahatsız edici bulabilir.

Başka bir deyişle, ete kemiğe bürünmüş bedenler belirli anlamlar üstlenir. Bir senaryo gibi, bedenler de vücut buldukları kişi hakkında bir hikâye anlatır. Bedenlerin fiziksel görünümü fikirleri ve değerleri aktarır. Senaryolar gibi, bedenler de okunur. Her birimiz gündelik hayatımız boyunca onların yaydığı işaretleri yorumlarız.

Beden şekli, bedenın aynı anda hem kültürde hem de doğada yer aldığı pek çok yoldan yalnızca bir tanesidir. Ten rengi ve yüz hatları, biyolojik olgular olmalarının yanı sıra aynı zamanda kültürel öneme de sahip olan beden özellikleridir. Belirli yürüme biçimleri, yürüyüş ve davranışlar, her türlü bedensel hareket günlük durumlarda yorumlanır ve anlamlandırılır. Çoğu zaman, bedenlerin yaydığı işaretler ne bilinçli olarak iletilir ne de bilinçli olarak yorumlanır. Bedeni anlamlandırmak rutin, kanıksanmış sosyal davranışların bir parçasıdır.

Bu ayrımı, yani bedenın kültürde ve doğada aynı anda var olduğunu, bir ikili, zıt kutuplar olarak düşünmememiz önemlidir. Bedenlerimiz olmadan var olabileceğimizi düşünmek nasıl inanılmaz görünüyorsa, bedenlerimizi de okunamayan ya da yorumlanamayan biyolojik varlıklar olarak hayal etmek zordur. Bedenlerin toplumsal anlamını okuduğumuz ya da yorumladığımız önemli alanlardan biri de medyadır.

Beden ve Medya. Hemen hemen her dergiyi açtığınızda veya televizyonu açtığımızda, genellikle modelin vücut şeklini en iyi şekilde gösteren kıyafetler içinde sergilenen vücutlarla düzenli olarak karşı karşıya kalırsınız. Çoğu zaman bu vücut görüntüleri, bir ürünü satmak için reklamlarda yer alır. Bazen, televizyon ekranında görünen vücut ile satılan ürün arasında, spor kıyafetleri veya ayakkabı reklamlarında olduğu gibi, bariz bir bağlantı vardır.

Ancak bazen görüntü ile ürün arasında belirgin bir bağlantı olmadığında bedenler dikkatimizi reklama çekmek için kullanılır. Ayrıca belirli vücut şekilleriyle ilişkilendirilen değerleri ürüne bağlarlar. Bir otomotive şirketinin reklamındaki fit ve kaslı atlet görüntüsü buna bir örnek olabilir. Bu durumda, reklamcılar fit, başarılı, güçlü ve yetenekli bir vücutla ilişkilendirdiğimiz değerleri otomotive şirketine bağlamaya çalışıyor olabilir.

Bir ürünün satış aracı olarak ortaya çıktıklarında bedenlerin çeşitli şekil ve boyutlarıyla bağlantılı olan tüm toplumsal değerler birbirine karışmakta ve daha sonra ürünü satmak için yeniden paketlenmekte ya da yeniden inşa edilmektedir. İşte bedenler ve toplumsal değerler arasında yeni ilişkiler kuran bu süreç “temsil” olarak adlandırılabilir.

Tüketim toplumlarında, bireyler kendilerini toplumun bir üyesi olarak algılamak istediklerinde sürekli bir seçim yapma ve karar verme faaliyetiyle

karşılaşmaktadırlar. Böylelikle değişen toplumsal koşullar içinde aktif bir benlik oluşumuna zorlandığımızı söyleyebiliriz. Edinme, tüketme ve atma eylemleri, karmaşık bir benlik oluşumu sürecinin merkezinde yer alır. Reklamlar, istekleri harekete geçirdiği ve aralarından seçim yapılabilecek alternatif kişilik ve yaşam tarzları sunduğu için bu süreci biçimlendirme konusunda son derece önemli bir konuma sahiptir.

Medyanın sunduğu malzemeler izleyiciler ya da okurlar tarafından pasif bir şekilde özümsemez. Her birimiz kendimizi ve sosyal dünyadaki yerimizi anlamlandırmak için bu malzemeyi aktif olarak kendimize mal ederiz. Medya aynı zamanda geleceğe dair umutlarımızı ve beklentilerimizi de yeniden üretir ve deneyimlerimizi ifade etmek için bizlere bir araç sağlar. Tüketim kültüründe medya, öz kimliklerimizin oluşumunda çok önemli bir rol oynar. Bedenin görsel temsilleri, benlik oluşumu sürecinde de önemli kaynaklar sunar.

Reklamların, birbiriyle ilgisi olmayan fikirlerin ilişkilendirilmesi ve birbirine bağlanması yoluyla gizli ya da örtük bir düzeyde ideolojik bir işlevi vardır. Reklamlar aslında anlam yapıları yaratır ve bunu da ürün satma işlevleri aracılığıyla gerçekleştirirler. Aslında her birimizin bir reklamı farklı yorumlaması mümkündür. Ancak, reklamın ürün satışında etkili olabilmesi için “belirli bir şekilde” yorumlanması gerekir. Reklamların yaratıcıları, reklamı belirli bir okuyucu grubunu hedef alarak okuyucunun/izleyicinin niyetini yanlış anlama olasılığına karşı kontrol altına alır. Yani yanlış anlama olasılığını azaltır. Dahası, reklamların işe yaraması için, kelimesi kelimesine inanılmaması önemlidir. Örneğin, "X deterjanı Daha Beyaz Yıkıyor" sözlerine inanmak zorunda değilsiniz. Reklamlar bunun yerine, göstergeler düzeyinde, mevcut olan anlam zincirlerinin çağrışımları arasında bağlantı kurmak suretiyle çalışır.

Çerçeveleme, bir reklama dahil edilmek üzere neyin seçildiğini ve neyin dışarıda bırakıldığını ifade eden bir kavramdır. Reklamlar, belirli bir ürün için potansiyel müşteri olan insan gruplarını hedefler ve bu bağlamda planlanır. Reklamların beden imajımız üzerinde böylesine güçlü bir etkisi olabilir çünkü reklamcılar, reklamlara o grup tarafından benimseyeceklerini düşündükleri bilgi, fikir ve imajları dahil ederler.

Bedenlerin medya temsilleri ile ilgili olarak bedenin natüralist bir bakış açısıyla ele alınmasını savunan araştırmacılar, bu durumun söz konusu yapıları 'yapay' hale getirdiğini ileri sürmektedir. Sosyal inşacılar, medyanın bedenlerin sosyal olarak inşa edildiği diğer alanlardan sadece biri olduğunu ve toplumda öne çıkan bedenlere ilişkin fikirlerin birçok alanın etkileşiminin sonucu olduğunu ileri sürmektedirler. Medyanın yanı sıra, bedenlerin inşası ve anlamlandırılması için bir diğer kilit alan da eğitim ve okuldur.

Beden ve spor. Spor, bedenlerin sosyal inşasının iyi bir örneğidir. Çünkü bireylerin belirlenen şekillerde performans göstermelerini sağlayan fiziksel becerilerde ustalaşmaları ile ilgilidir. Tüm sporlar bunu açık ve seçik olarak yapar. Çünkü tüm spor dalları bireylerden gerekli teknikler, kural bilgisi ve stratejik anlayışla ilgili bilgilere sahip olmasını ister. Foucault'nun zaman ve mekânda bedensel düzenleme kavramlarını, sporun bedenlerin inşasında oynadığı rolü göstermenin bir yolu olarak takım oyunlarına uygulayabiliriz.

Takım oyunları, Foucault'nun “disiplin teknolojisi” olarak adlandırdığı şeyin bir örneğidir. Foucault'ya göre disiplin teknolojileri hem bedenleri kısıtlamayı ve etkinleştirmeyi hem de davranışlarını normalleştirmeyi ve düzenlemeyi amaçlayan uygulamalardır. Oyun teorisyenlerine göre oyunlar kurallara bağlı faaliyetlerdir. Bir oyuna kendine özgü karakteristik biçimini veren kurallardır. Bu kurallar oyunun amacını, oyuncuların ne tür hareketler yapabileceğini ve diğer oyuncularla ilişkilerinde nasıl davranacaklarını tanımlar. Bu kurallar bağlamında, oyuncular ve antrenörler oyunu kazanmalarına yardımcı olabilecek teknikler ve stratejiler geliştirirler.

Çoğu oyunda, oyun alanını çevreleyen sınır çizgilerinin çizilmesinden, oyun alanı içinde eylemlere veya oyuncuların tanımlanan alana girmesine veya bu alanı işgal etmesine izin veren veya yasaklayan işaretlere kadar, alan açıkça düzenlenir. Zaman da oyunun ne zaman başlayıp biteceğini tanımlayan zamansal bir sınırın çizilmesinden belirli eylemlerin zamanlamasına kadar açık bir şekilde düzenlenmiştir.

Bir oyunu iyi oynamayı öğrenen oyuncular kendilerini zaman ve mekân koşullarına uygun olarak bedenlerini düzenlenmiş olurlar. Oyun tekniklerinde bir dereceye kadar ustalaşmak için tekrarların yapılması gereklidir. Bu durum bir kez öğrenildikten sonra oyuncuda kalıcı olabilen hareket kalıpları yaratır. Örneğin bir squash oyuncusunun tenis vuruşunda yaşadığı zorluklar gibi bireylerin diğer hareketlerini etkileyebilir ve zaman zaman bunları engelleyebilir ya da zorlaştırabilir. Tekrarla iyi öğrenilmiş tekniklerin ve hareket stratejilerinin, bir kişinin oyun dışındaki hareketleri üzerinde de baskın özellikler haline gelebilmesi nadir görülen bir durum değildir.

Bir oyun ile ilgili ekipman tasarımı, oyunun oynandığı mekânın yüzeyleri ve diğer teknolojik gelişmeler, bedenlerin nasıl hareket edebileceğini ve oyunlara katılabilecek beden türlerini daha da belirler. Takım oyunları, aynı taraftaki ve karşı taraftaki oyuncular arasında diğer etkileşim tipleri üzerinde etkili olabilecek belirli sosyal ilişki biçimlerini gerektirir.

Biyomekanik, fizyoloji ve beceri edinimi bilgisi, sporda performansın iyileştirilmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Aynı zamanda, beden eğitimi akademisyenleri bu bilimsel bakış açısının bedeni nesneleştirdiğini

belirtmişlerdir. Bazıları daha da ileri giderek, bedenın yalnızca bilimsel olarak anlaşılmasının beden eğitimi ve sporda öğretim ve koçluk için en uygun temeli sağlamayabileceğini öne sürmüştür.

Biyofiziksel bilginin güçlü kullanım alanlarından biri, insanların sağlık ve esenliğin biyolojik ve fiziksel kaynaklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmak olmuştur. Bu süreçte bilim, düzenli egzersizin bireylerin soğuk algınlığına yakalanmasını önleyebileceğine dair eski moda fikir gibi yanıltıcı veya yararsız mitleri yapı bozumuna uğratmıştır. Sosyolojik bir bakış açısı da benzer şekilde bedenle ilgili kültürel mitleri yıkabilir. Örneğin, okul beden eğitimi, gençlerin, ince bir bedenın herkes için mutlaka sağlıklı, çekici ve hatta ulaşılabilir olduğu fikri gibi, bedenlerin tehlikeli veya yanıltıcı medya temsillerini yapı söküme uğratacak bilgi ve becerilerle güçlendirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu süreçte beden eğitimi, gençlerin eril ve dişil olma biçimleri de dahil olmak üzere çeşitli bedenlenme biçimlerinin normal ve kabul edilebilir olduğunu öğrenmelerine yardımcı olabilir.

Sonuçta bedenlerin aynı anda hem doğanın hem de kültürün içinde olduğunu söyleyebiliriz. Her iki durumda da bedenlerin sosyal olarak inşa edildiği fikrinin beden eğitimcileri için önemli çıkarımları vardır. Medya, ürün satmak için düzenli olarak spor ve egzersiz ortamlarındaki bedenleri öne çıkarmaktadır. Beden eğitimcilerinin, gençlerin vücut şekli, boyutu ve yeterliliği hakkındaki bazen zararlı kültürel mitleri yıkmalarına yardımcı olmak ve kendi fiziksel benliklerini daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için bedenlerin sosyal olarak inşa edildiği fikrini geliştirmeleri önerilmektedir.

SOSYALLEŞME VE SPOR

Spor hakkında düşündüğümüzde aklımıza şu sorular gelebilir; neden bazı insanlar spor faaliyetlerine katılır da diğerleri katılmaz, neden sporda bazıları başarılı oluyor da diğerleri olamıyor gibi. Spora katılım ve davranışlarda öğrenme mi önemlidir yoksa kalıtsal fiziksel ve psikolojik kapasiteler mi daha belirleyicidir? Bu, daha önce yukarıda bahsedilen 'doğa-yetiştirme'-kültür tartışması olarak bilinir (Stroot 2005:128-146).

Bir insan doğduğunda hiçbir sosyal ya da kültürel bilgiye sahip değildir. Ancak 5 yaşına geldiğinde çoğu kişi, konuşma dili, okuma ve yazmanın temelleri, yemek yeme adabı gibi uygun davranış biçimleri, sabahları bir kişinin nasıl selamlanacağı ve birçok ailede spor hakkında anlamlı konuşmaların nasıl yapılacağı gibi birçok şeyi öğrenmiş olmaktadır. Çocuklar büyüdükçe, sosyal olarak kendilerinden ne beklendiğini ve toplumun başarılı ve mutlu bir üyesi olmak için ne gibi hedefleri olabileceğini sürekli olarak öğrenmeleri gerektiğinin farkına varacaklardır. Dolayısıyla tüm toplumlarda, çocuklar veya genç

yetişkinlerin (veya yeni gelen göçmen toplulukların) toplumun bir üyesi olmalarını sağlayacak bilgileri günlük yaşam içinde informal olarak öğrenirler. Bu süreç sosyologların sosyalleşme olarak adlandırdığı süreçtir.

Sosyalleşme: Bir birey, bir parçası olduğu bir grubun veya toplumun değerlerini, normlarını, davranış ve düşünce kalıplarını öğrenir ve genellikle kabul eder. Sosyalleşme bu sürecin adıdır. Sosyalleşme neredeyse her zaman, bilgi ve deneyime sahip olanların, bu bilgiyi edinme ya da diğer deneyimlerden öğrenme ihtiyacı olanlara öğrettiği bir etkileşim sürecini içerir. Sosyalleşme sürecinde çocuklar, örneğin genelleştirilmiş öteki rolünü üstlenme ihtiyacını öğrenirken bir benlik geliştirirler. George Herbert Mead (1863-1931) genelleştirilmiş öteki kavramını ya da tüm grubun veya topluluğun tutumunu geliştirmiştir. Bireyler genelleştirilmiş öteki rolünü üstlenirler; kendilerine ve yaptıklarına grubun veya topluluğun perspektifinden bakarlar. Genelleştirilmiş öteki, oyun aşamasında benlik gelişiminin merkezinde yer alır. Beyzbol örneğinde, genelleştirilmiş öteki, herhangi bir zamanda beyzbol sahasındaki dokuz oyuncunun tamamının tutumudur. Sınıf örneğinde ise, ortak bir proje üzerinde çalışan grubun üyelerinin tutumudur. Başka bir örnek vermek gerekirse, ailede, ailenin tüm üyelerinin tutumudur.

Jean Piaget de Mead gibi bir gelişim aşaması teorisine sahiptir. Piaget, Mead'den çok daha ayrıntılı bir gelişim teorisine sahiptir ve çocukların doğumdan ergenliğe kadar geçirdikleri aşamalardan daha fazlasını kapsar. Mead'in aşamaları doğası gereği sosyolojik iken, Piaget'ninkiler çok daha bilişseldir ve çocukların kendileri için düşünmeyi öğrendikleri, daha soyut düşündükleri ve çocuklarla başa çıkmayı öğrendikleri süreçlerle ilgilidir.

Kohlberg en çok cinsiyet rolü sosyalleşmesi ya da çocukların kendilerini erkek ya da kız olarak hissetme süreci ile ilgilenmektedir. Bu, 3 yaşına gelindiğinde oldukça iyi anlaşılır ve yaklaşık 6 yaşına gelindiğinde cinsiyet rolleri oldukça sıkı bir şekilde sabitlenir. Bu roller başkalarıyla, özellikle de ebeveynlerle sembolik etkileşim yoluyla öğrenilir. Bu konuda en önemli şey, cinsiyet kimliğinin kazanılmasının çocuğun tutumlarını, değerlerini ve faaliyetlerini güçlü bir şekilde etkilemesidir.

Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, çocukluk dönemindeki sosyalleşme, bir ömür boyu sürecek olan süreci belirler ve araştırmacılar için merkezi bir odak noktası olmuştur. Bununla birlikte, araştırmacılar sosyalleşmenin yaşam boyu devam ettiğini giderek daha fazla kabul etmektedir.

Bu bağlamda spor sosyalleşmesi ise bireyin spora katılımı yoluyla, gerekli olan bilgi, değer ve normları öğrenmesi ve pekiştirmesini ifade eden bir süreçtir.

Daha önce de belirtildiği üzere, modern topluma dair sosyolojik anlayışın temel unsurlarından biri, toplumu karmaşık ve dinamik bir "sosyal sistem" olarak

görmektir. Günlük sosyal dünyanın (algılanan gerçekliğinin) rutin ve oldukça öngörülebilir doğasının psikolojik sonuçlarından biri, onu bozacak bir şey olmadığı sürece, sosyal çevrenin nesiller boyunca devam eden oldukça tutarlı bir yapıya (çeşitli kurumsal biçimler: aile, okul, spor vb.) sahip gibi görünmesidir. Aile içinde çeşitli üyeler, anıları ailenin ortak kimliğinin bir parçası haline gelen spor etkinliklerini anlatabilir. Bu şekilde, birçok aile belirli bir sporla uzun süreli bir ilişki geliştirir. Aynı durum okul deneyimi için de geçerlidir. İnsanlar bir okula girdiklerinde, duvarlarda okulun tarihini, sportif başarılarını ve koridorlarında yürüyen, spor salonlarında ve oyun sahalarında spor yapan nesilleri temsil eden okul takımlarının resimlerini göreceklerdir. Bununla birlikte, bu gelenekleri nasıl deneyimlediğiniz aracılığıyla, belirli sporların (ve bunları yapanların) okul içinde statü sahibi olduğunu, diğerlerinin ise olmadığını da öğrenmiş olacaksınız. Bugün bir okula, özellikle de teneffüs saatlerinde yapacağımız bir gezi, bazı şeylerin değişmekte olduğunu da gösterecektir. Oyun alanında hala ebelemece ve hatta küçük gayri resmi top oyunları oynayan çocuklar olacaktır, ancak aynı zamanda oturup FIFA gibi bilgisayar oyunlarında son başarılarını ve oyuncu kazanımlarını tartışan çocuklar da (genellikle erkek çocuklar) olacaktır. Bu durum, daha geleneksel davranışların devam eden yeniden üretimiyle bir arada var olan yeni ve gelişen sosyalleşme biçimlerinin gerçekleştiğini kanıtlamaktadır.

Sosyolojinin kurucu teorisyenleri (Comte, Durkheim), her toplumun, o topluma kendine özgü ulusal kimliğini veren bir dizi nispeten istikrarlı ve birbirleriyle ilişkili sosyal oluşumla karakterize edilen tanımlanabilir bir sosyal yapıya sahip olduğunu kabul etmişlerdir. Bunlara örnek olarak, ailelerin nasıl örgütlendiği; bir toplumun yönetim biçimleri, ekonomisi ve üretim sistemi; eğitim sistemi ve sporu verilebilir. Sosyologların bu sosyal yapıları tanımlamak için geliştirdikleri terim daha önce incelediğimiz 'sosyal kurum'dur. Sosyal kurumlar, insanların etkileşimde bulunduğu gündelik yaşam düzenlemelerini yapılandıran ve koşullandıran 'sosyal yaşamın çimentosu' olarak görülebilir.

Sporla sosyalleşme, toplumun geri kalanından soyutlanarak gerçekleşmez. "Spor tarihsel, sosyal ve kültürel güçlerin sosyal bir temsilidir ve aynı zamanda bu aynı koşulları onaylar, meşrulaştırır ve yeniden üretir. Başka bir deyişle, spor sosyal gerçekliği yeniden üretir ve toplumun sosyal, politik ve ekonomik düzeni; cinsiyet, ırk ve sınıf ilişkileri; beden ve fiziksel aktivite hakkında anlamlar taşıyan kültürün bu yönlerini aktarır.

Eitzen ve Sage (1987) sosyalleşmeyi 'belirli bir sosyal sistemi öğrenme ve bu sisteme uyum sağlama süreci' olarak tanımlamıştır. Sosyalleşme, Coakley (2001) tarafından 'birbirimizle etkileşime girdikçe ve içinde yaşadığımız sosyal dünyayı tanıdıkça ortaya çıkan aktif öğrenme ve sosyal gelişim süreci' olarak tanımlanmaktadır. Sosyalleşme ve sporu incelerken, sosyalleşme sürecinin

birbiriyle ilişkili iki yönü vardır: (a) çocukların spora dahil olma yollarını etkileyen faktörleri inceleyen spora sosyalleşme ve (b) spora katılımın spor katılımcıları da dahil olmak üzere diğerlerini nasıl etkilediğini inceleyen spor yoluyla sosyalleşme.

Spora sosyalleşme; dahil olma. Sosyalleşme araştırmalarına rehberlik etmek için kullanılan ilk teorilerden biri, Bandura'nın (1977) işlevselci bir yaklaşım altında yer alan ve başkalarını gözlemlemenin ve modellemenin önemini vurgulayan sosyal öğrenme teorisidir. Bu teorinin temel ilkeleri şunlardır:

- 1.Öğrenme davranışsaldan ziyade zihinsel bir değişim içerir: Sosyal bilişsel kuramcılar gözlem yoluyla öğrenme ile öğrenilmiş olanın eyleme dökülmesi arasında bir ayrım yaparlar. Bu ayrımı desteklemek için Bandura, bazı insanların sıklıkla gözlemledikleri ancak taklit etmedikleri bir davranışı sözlü olarak tanımlayabileceklerini bundan dolayı da davranışları değişmese bile yeni bir şey öğrendiklerini ifade eder. Aynı zamanda bir modelin davranışını gözlemleyen insanlar, bir gerekçelerinin olduğu bir başka zamanda bu davranışı sergileyebilirler.
- 2.Öğrenmenin gerçekleşmesi için belirli bilişsel işlemler gereklidir: Sosyal bilişsel kuramcılar, insanlar modelden öğrendiklerinde ortaya çıkan belirli bilişsel süreçleri tanımlamışlardır. Bunların arasında modelin yaptığına ne olduğuna dikkat etme, modelin davranışlarının bilişsel provasını yapma, modelin yaptığına bilişsel sembollerini yani hafıza kodlarını oluşturma vardır.
- 3.Öğrenenler, var olan tepki-sonuç olasılıklarının farkında olmalıdır. Sosyal bilişsel kuramcılara göre insanlar öğrenme sürecinde tepki-pekiştirme ve tepki-cezanın zihinsel farkındalığına sahip olmadıkça ceza ve pekiştireç öğrenme üzerinde çok az etki yaratır. Pekiştireç, yalnızca öğrenen bireyin belirli türden bir tepkinin pekiştireçle sonuçlanacağını fark etmesi durumunda davranış olasılığını artırır. Benzer şekilde hangi tür davranışın cezalandırılacağını önce bilmelidir ki davranışın azalma eğilimi ortaya çıksın. Örneğin bir öğrencinin hazırladığı ödevine not olarak yetersiz yazılmış notunu düşündüğümüzde öğrenci hangi konuda yetersiz olduğunu bilemeyecektir.
- 4.Öğrenenler, gelecek için tepki-sonuç olasılıkları ile ilgili beklentiler oluştururlar: Sosyal bilişsel kuramcılara göre insanlar daha çok karşılığını ör pekiştireç gibi. Bekledikleri davranışları gerçekleştirirler. Yine öğrenenler beklentilerini başkalarının belirli davranışları için ödüllendirildiklerini ya da cezalandırıldıklarını görerek de oluşturabilir ve buna göre davranırlar. Sosyal bilişsel kuramda gelecekteki olası bir pekiştireç beklentisi davranışı öncesinde etkiler.

5.Öğrenenler, çeşitli davranışları ortaya koya bilirlıklarına dair inançlar oluştururlar. İnsanlar yalnızca çeşitli davranışların olası sonuçları hakkında beklenti oluşturmaz, aynı zamanda yeterlik beklentileri yani belirli davranışları başarıyla sonlandırıp sonlandırmayacaklarına dair kendi inanışlarını da oluştururlar.

6.Sonuç ve yeterlik beklentileri öğrenmenin temelinde yatan bilişsel süreçleri etkiler: Öğrenenin öğrenme için gerekli olan bilişsel süreçleri (dikkat etme, hafıza kodları oluşturma gibi) etkin bir şekilde kullanması, öğrenilen şeylerin pekiştirileceği sonuçlanacağına olan inanışlarına dayanır. İnsanlar onu öğrendiklerinde bir kazançları olacağına inanmadıkları şeyleri öğrenmek için daha az dikkat göstermek eğilimindedir.

7.Beklenen sonuçların gerçekleşmemesi, kendi başına etkileyici bir sonuçtur: Sosyal bilişsel görüşe göre, beklenen pekiştirecin gerçekleşmemesi cezalandırıcı, beklenen cezanın gerçekleşmemesi ise ödüllendirici olabilir. Bu ilkelerin ikisi de sonuç beklentilerine ulaşılmadığı durumu içerir.

Sporun sosyalleşmesi alanında Kenyon ve McPherson, sosyal öğrenme teorisine dayanan sosyal sistemler yaklaşımını popüler hale getirmiştir. Sosyal sistemler yaklaşımı, spora sosyalleşmeye katkıda bulunan üç ana unsur içerir: önemli diğerleri, sosyalleştirici ajanslar ve kişisel özellikler (Kenyon ve McPherson, 1973; Sewell, 1963). Önemli diğerleri bireyin tutum ve davranışlarını etkileyen önemli kişilerdir, sosyalleşme durumları sosyalleşme kurumları veya kültürleridir ve kişisel özellikler her bireyin ilgili kişisel özellikleridir. Bu modelde, uygun spor rollerinin öğrenilmesi her üç yönden de kaynaklanmaktadır: seçimi etkileyen önemli diğer kişilerin modellenmesi ve davranışları, sosyalleşme durumları veya kurumları ve katılımcının kişisel yetenekleri.

Çekirdek aile: ilk sosyalleştirici etki. Sporda sosyalleşme sürecini incelerken, bireylerin spor toplumundaki rollerine ilişkin mesajları nasıl aldıklarını anlamak için kullanılan çerçeve sosyal öğrenme teorisidir. Sosyalleşme süreci bebeklikle başlar ve çocukluk boyunca devam eder. Çocukların spora katılımı üzerindeki ilk ve görünüşe göre en önemli etki ailedir. Ebeveynler, çocuklarının fiziksel aktivitelere katılma becerileri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Küçük bir çocuk için aile, çocuğun faaliyetlerinin türü ve kapsamı hakkında karar vermekten sorumludur. Ebeveynler, çok küçük çocukların resmi ve gayri resmi fiziksel faaliyetlere katılmaları için fırsatlar düzenler ve katılımlarını teşvik etmek için maddi ve duygusal destek sağlar. Buna ek olarak, sosyal öğrenme teorisine tutarlı olarak, çocuk spora katılımı gözlem, taklit ve ebeveyn katılımını modelleme yoluyla öğrenir. Bu nedenle, spor fırsatı, destek ve teşvik sağlayan ve

fiziksel aktivitede rol model olan önemli bir aile üyesine sahip olan çocukların spora katılma olasılığı daha yüksektir.

Ailenin küçük çocukların spora katılımı üzerinde önemli bir etkisi olduğuna dair çok sayıda kanıt bulunmaktadır. Lewko ve Greendorfer (1978) kendi çalışmalarında ve kapsamlı bir literatür taraması sonucunda, ailenin hem erkek hem de kız çocukları için spora katılımın birincil belirleyicisi olduğunu ve babanın en önemli sosyalleşme aracı olduğunu bildirmişlerdir. Snyder ve Sprietzer (1973) de ebeveynlerin önemli bir etkiye sahip olduğunu, ancak daha büyük etkinin aynı cinsiyetten ebeveynler tarafından yapıldığını bulmuştur (örneğin, anneler kızları, babalar da erkekleri etkilemiştir). Sage (1980), hem erkek hem de kadın sporcuların ebeveynlerinin sporla ilgilenme eğiliminde olduğunu, ancak erkek sporcuların ebeveynlerinin çeşitli sporlarla daha fazla ilgilendiğini belirterek ebeveynlerin önemli etkisini pekiştirmiştir. Buna ek olarak, babaların oğullarını kızlarından daha fazla destekledikleri görülürken, annelerin oğullarını ya da kızlarını desteklemelerinde çok az fark bulunmuştur. Weiss ve Knoppers (1982) tarafından yapılan bir başka çalışmada, üniversiteli kadın voleybolcular spora katılımlarını değerlendirmiş ve ilk katılımlarından ailelerinin sorumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Ebeveyn etkisinin çocukların sosyalleşmesinde ve spora katılımında kilit bir faktör olduğu açıktır. İlk katılım için ebeveynler çocuğun erişimini kontrol eder. Ebeveynlerin kendileri ve çocukları için spor deneyimlerine ilişkin inançları, tutumları ve değerleri, küçük çocuğun fırsatlarını ve deneyimlerini doğrudan etkileyecektir. Ebeveynler aktif olarak dahil olmazlarsa ya da çocuk için kasıtlı olarak spor deneyimleri sağlamazlarsa, çocuğun erken yaşta spor dünyasına maruz kalma şansı sınırlıdır.

Kardeşlerin spesifik etkisi üzerine çok az araştırma olmasına rağmen, kardeşlerin de spora sosyalleşmede bir rol oynadığı görülmektedir. Sutton-Smith ve Rosenberg (1970), sosyal öğrenme teorisiyle tutarlı olarak, küçük kardeşlerin büyük kardeşleri rol model olarak gördüklerini tespit etmiştir. Ayrıca doğum sırasının da bir fark yarattığını, ikinci doğan kardeşlerin sporda daha fazla temsil edildiğini biliyoruz (De Garay ve ark., 1974). Mantıksal olarak kardeşlerin küçük çocukların sosyalleşme süreci üzerinde önemli bir etkisi olacağı düşünülse de bu bakış açısını kanıtlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Öğretmenler ve koçlar. Kenyon (1968) tarafından yapılan bir çalışmada, beyzbol, basketbol ve futbol gibi geleneksel seyirci sporlarında hem erkek hem de kadın sporcuların spora ilgi duymasında öğretmen ve antrenörlerin etkili olduğu (%16) ve atletizmde daha da etkili olduğu (%25) bildirilmiştir. Higginson (1985) da antrenör/öğretmen etkisinin özellikle 13 yaşından sonra kadınlar için önemli olduğunu bulmuştur. Kenyon ve Higginson'ın çalışmalarındaki bulgular

öğretmen ve antrenörlerin etkisini bir araya getirmiştir, bu nedenle öğretmenlerin mi yoksa antrenörlerin mi daha büyük etkiye sahip olduğunu bilmek zordur. Beden eğitimi öğretmenlerinin spesifik etkisini ele alan sadece bir çalışma tespit edilmiştir. Greendorfer ve Lewko (1978) beden eğitimi öğretmenlerinin erkekler için önemli bir sosyalleşme aracı olduğunu ancak kızlar için böyle bir etkisinin olmadığını bildirmiştir. Belki de beden eğitimi öğretmenlerinden daha sık bahsedilmemesinin nedenlerinden biri çocukların beden eğitimi derslerinde geçirdikleri zamanın sınırlı olmasıdır.

Antrenörler, oyuncular tarafından çoğunlukla saygı ve hayranlık duyulan kişiler olduklarından, önemli bir etki olarak kabul edilirler. Birçok araştırmacı, oyuncular ve antrenör arasındaki ilişkinin önemini tespit etmiştir (Martens, 1987; Seefeldt ve Gould, 1980; Smoll ve Smith, 1989). Antrenörler spor ortamında merkezi bir rol oynama eğiliminde olduklarından, sahip olabilecekleri özel etkiyi anlamamız önemlidir. Smith ve Smoll (1990) antrenörlerin destekleyiciliği ile sporcuların benlik saygısı arasında önemli bir etkileşim tespit etmiştir. Özellikle özsaygısı düşük olan çocuklar, antrenörlerin teşvik ve destekleyici davranışlarına karşı duyarlıydı. Eğer sportif bağlamda yüksek öz saygı oluşturmaya çalışıyorsak, antrenörler çocukların öz değer duygularını geliştirecek davranışlar sergilemeye hazır olmalıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi, işlevselci yaklaşımı temel alan ilk araştırmaların çoğu, çocukların çekirdek ailelerinin (ebeveynler ve kardeşler) etkisiyle spora dahil olduklarını göstermiştir. İşlevselci yaklaşıma getirilen en önemli eleştirilerden biri, sosyalleşmenin 'tek yönlü' bir süreç olduğu ve öğrenenin grubun davranışlarını, tutumlarını ve normlarını model alan kişi tarafından sağlanan bilgileri pasif bir şekilde özümlediği iddiasıdır. Katılımcıların yeteneklerinin, çevrenin ve önemli diğer kişilerin etkisinin spora yönelik sosyalleşme sürecini şekillendirdiği bu nispeten basit tek yönlü süreç, toplumun bir ürünü olduğumuzu, dış faktörler tarafından şekillendirildiğimizi öne sürmektedir.

Sosyalleşme sürecine daha yakından baktığımızda, spor katılımcısının spora dahil olma seçiminde önemli bir rolü olduğunu görebiliriz, özellikle de katılımcı yaşlandıkça ve fırsatları deneyimledikçe.

Spora devamlı katılım. Sosyalleşme süreci, spora dahil olup olmama konusunda bir dizi çoklu deneyim ve çoklu karardan oluşur ve her yeni deneyim, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel bağlamın süzgecinden geçer. Spora ilk girişten sonra, çocuklar fiziksel aktiviteye kendi katılımları hakkında algı geliştirmek için gerekli deneyimleri kazanmış olurlar. Sosyalleşmeyi, sosyal öğrenme teorisinde olduğu gibi tek yönlü bir süreç olarak görmek yerine, iki yönlü bir etkileşim sporun anlamını katılımcının bakış açısından anlama fırsatı

sunar. Bu kavramı destekleyen, spor sosyalleşmesinde yaygın olarak tanınan bir teori olan sembolik etkileşim teorisidir. Sosyal etkileşim yoluyla, bir birey bir kültürün (veya grubun) önemli yönlerini iletmek için kullanılan etkileşimler ve semboller hakkında bilgi toplar. Birey bu yeni bilgiyi geçmiş deneyimlerine ve yeni deneyime getirdiği bakış açılarına göre filtreler. Birey, başkalarıyla sosyal etkileşim yoluyla deneyimlerini yorumlar ve her duruma anlam verir. İnsanlar bir duruma ilişkin ortak anlamlar geliştirdiklerinde, belirli durumlarda nasıl davranacaklarına ilişkin varsayımları etkileyen ortak anlayışlar geliştirirler. Sosyal etkileşim teorisini kullanarak, katılımcıların nasıl sosyalleştiğini anlamaya çalışırken, katılımcıların deneyimlerine ve algılarına daha fazla önem verilir.

Sembolik etkileşimcilik hakkında bildiklerimizin çoğu, değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkileri göstermek için verilerin toplandığı büyük ölçekli anketlerden ziyade, nitel araştırmalar veya bireylerle yapılan görüşmeler ve gözlemler yoluyla toplanan veriler yoluyla elde edilmiştir.

Çocukların spora devam eden katılımlarını anlamaya başlarken, sosyal ve psikolojik alanları, yani kültürel ve sosyal bağlamları ve bunların bireyin benlik algısını nasıl etkilediğini birlikte ele almak da faydalı olacaktır. Bu disiplinler arasındaki ilişkiyi anlayarak, çocukların spora giriş ve spora devam etme süreçlerinin tamamını daha iyi anlayabiliriz. Birden fazla disiplin bir çocuğun spordaki deneyimlerine ilişkin algılarını etkileyebilse de katılımcının spordaki rolüne ilişkin bakış açısını oluşturan, iki yönlü süreç olan spor bağlamındaki sosyal etkileşimidir. Başka bir deyişle, bir kişinin spordaki rolüne ilişkin algısı önemli diğer kişilerden etkilenir, ancak bir toplum içinde yaşayan birey ile etkileşimde bulunduğu sosyal bağlam arasında süregelen bir etkileşim yoluyla oluşur.

Hem sosyal hem de psikolojik değişkenleri içeren Eccles (Parsons) Beklenti Modeli (1983), spora katılımı incelemek için kullanılmıştır (Eccles (Parsons) vd., 1983). Eccles'in modeli, ebeveynlerin kendi inanç ve tutumlarına, ilgili kültüre, yeteneklere ve sportif faaliyetlerdeki önceki deneyimlerine dayanarak çocuklarının spora katılımı ve başarısı için beklentiler geliştirdiği kavramını ön plana çıkarmaktadır (Eccles ve Harold, 1991). Sonunda, çocuk kendi beklentilerini geliştirecek ve böylece çeşitli faaliyetlere katılım ve beklenen başarı için seçimleri etkileyecektir. Bir kişinin spora dahil olma kararı şu şekildedir: bir kişiye spora dahil olma fırsatı sunulduğunda, algıları toplumsal faktörlerden (örneğin kültürel ve toplumsal cinsiyet kalıpları, değerler ve beklenen davranışlar), kişisel özelliklerden (örneğin inançlar, yetenekler ve beceriler) ve geçmiş deneyimlerden etkilenir. Her bireyin bakış açısı kendi inançlarından etkilenir, geçmiş deneyimlerin yorumlarıyla şekillenir ve önemli

diğer sosyalleştiriciler (ebeveynler, akranlar, öğretmenler, vb.) tarafından şekillendirilir. Katılımcı bu bilgileri filtreleyerek her yeni fırsatın kişisel hedeflerine ve başarı beklentilerine uygun olup olmadığını belirler. Pozitif (teşvikler) veya negatif (maliyetler) motivasyon faktörleri de etkilidir. Tüm bu faktörler, her bireyin spora mevcut veya gelecekteki katılımı ve başarısı için seçimini etkiler.

Çocukların spora katılımını inceleyen çalışmalar ebeveyn katılımı, ilgisi ve teşviki arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Butcher, 1983; Higginson, 1985; Melcher ve Sage, 1978). Biri 8-14 yaşındaki yüzücüleri (Woolger ve Power, 1988), diğeri ise 15-18 yaşındaki spor katılımcılarını inceleyen iki çalışmada yazarlar, katılımcıların heves, katılım ve spordan aldıkları zevkin ebeveyn desteği ve katılımıyla olumlu yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Moore ve arkadaşları (1991), aktif iki ebeveynin çocuklarının fiziksel aktiviteye katılma olasılığının, aktif olmayan iki ebeveynin çocuklarına göre altı kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Brustad (1996) çocukların ebeveynlerinin fiziksel aktivitelerine ilişkin algıları ile kendi fiziksel aktiviteleri arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur ve beklentilerin aksine, bu çalışmada ebeveynlerin fiziksel aktiviteye katılımı teşvik etmeleri açısından cinsiyetler arasında bir fark bulunmamıştır. Modern toplumdaki değişimler, ebeveynlerin hem kız hem de erkek çocuklarının katılımını teşvik eden görüşlerini etkiliyor olabilir. Açıkçası, çocuklar spora katılmaya devam ettikçe ebeveyn katılımı ve desteği önemli bir etki olmaya devam etmektedir.

Çocuklar büyüdükçe, başkaları aileden daha büyük bir etkiye sahip olmaya başlar. Horn ve Hasbrook (1986; 1987) ve Horn ve Weiss (1991) tarafından yapılan ilginç çalışmalar, 8 yaşındaki çocuğun fiziksel yeterliliği değerlendirmek için bilgi kaynakları için yetişkinlere güvendiği, ancak 10 ila 14 yaşları arasında çocuğun aynı bilgi için akran kaynaklarına geçtiği gibi gelişimsel değişimin kanıtlarını sunmaktadır. Daha sonraki yaşlarda, çocuklar ve ergenler kendi fiziksel yeterliliklerini akranlarıyla karşılaştırır ve akranlarına karşı nasıl 'ölçüldükleri' hakkında yargıda bulunurlar. Akranlar daha önemli hale geldikçe, çocuklar ve ergenler onların algılarına değer vermeye başlar ve fiziksel yeterliliklerine ilişkin kendi algılarını oluşturmaya yardımcı olmak için akranlarının girdilerini kullanırlar. Bu karşılaştırma yoluyla, sosyal bir bağlamda etkileşimde bulunurken, çocuklar akranlarınıninkine kıyasla kendi güçlü yönlerini ve sınırlılıklarını değerlendirirler.

Fiziksel yeterliliğin çocuklar ve ergenler için çok önemli olduğu görülmektedir, çünkü çocukların akranları tarafından sosyal olarak kabul edilmelerine katkıda bulunan başlıca kriterlerden biridir. Çocuklar sadece kendi yeterliliklerini akranlarının tepkilerine göre değerlendirmekle kalmaz, aynı

zamanda akranları da onları yargılar. Akranlar sosyal kabulün ölçüsü haline gelir ve sosyal kabul büyük ölçüde çocuğun akranları tarafından değer verilen faaliyetlere başarılı bir şekilde katılma becerisinden etkilenir (Asher, 1983). Başka bir deyişle, çocukların bir gruba kabul edilebilmeleri için grup tarafından değer verilen alanlarda yetkin olmaları gerekir.

Çocuklar ve ergenler için akran kabulünün spordaki yetenekleri ile arttığını söyleyebiliriz (Adler ve ark., 1992). Duda (1981) akran kabulü ve öz değerın fiziksel alandaki yeterlilikten etkilendiğini bildirmiştir. Dolayısıyla, çocukların bir grubun parçası olabilmelerinin başlıca yollarından biri fiziksel olarak yeterli olarak algılanmaktır. Chase ve Dummer (1992), çocukların ve ergenlerin sporda yetkinliğe ve başarıya büyük değer verdiklerini ve yetkin olan çocukların daha yüksek benlik kavramlarına sahip olduklarını ve diğer çocuklarla olumlu sosyal ilişkiler geliştirebildiklerini gösteren bilgiler sağlamıştır. Bazı araştırmacılar, altı yaşından küçük erkek çocukların spordaki başarılarının başkaları tarafından sevimlerine katkıda bulunduğunu fark ettiklerini bildirmiştir (Buchanan vd., 1976; Eccles ve Harold, 1991; Stein vd., 1971). Benzer şekilde, Weiss ve Duncan (1992) bir yaz kampı programında akran kabulü daha yüksek olan çocukların fiziksel olarak daha yetkin olan çocuklar olduğunu belirtmiştir.

Fiziksel yeterliliğin ve sosyal kabulün hem bir çocuğun kendine değer verme duygusu hem de bir grubun parçası olma becerisi açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılar çocukluktan ergenliğe geçerken, Klint ve Weiss (1987) Harter'in (1982) yeterlilik motivasyon teorisini, yeterlilik algıları ile spora katılım güdüleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek test etmiştir. Harter, bir katılımcının yetkinlik algısının spora devam etmek için bir motivasyon kaynağı olarak hareket edeceği kavramını desteklemektedir. Klint ve Weiss'in çalışmasından elde edilen bulgular, algılanan fiziksel yeterlilikte yüksek puan alan sporcuların, fiziksel beceri gelişimini, algılanan fiziksel yeterliliği düşük olan sporculardan daha önemli bir katılım nedeni olarak değerlendirdiklerini bulduklarında bu fikri desteklemiştir. İlginç bir şekilde, sosyal yeterlilik algıları yüksek olan sporcular, takım atmosferi veya arkadaşlarının katılımı gibi sosyal bağlar nedeniyle fiziksel aktiviteye katılmaya motive olmuşlardır. Dolayısıyla, sporcuların kendilerini en yetkin olarak algıladıkları kategoriler, bir faaliyete sürekli katılım için motivasyon kaynağı olarak işlev görecek kategorilerdir. Kendilerini fiziksel alanda yüksek olarak algılayanlar fiziksel performans fırsatları ile motive olacaklardır; kendilerini sosyal alanda yüksek olarak algılayanlar ise sosyal bağlılık fırsatları ile motive olacaklardır.

Sporcu kimliği ve spora bağlılık. Çocukların bir faaliyete katılmaya devam etmek istemeleri için, bu deneyimden keyif almaları gerekir. Gould (1987) çocuk sporlarında yıpranma üzerine çalışmış ve hem kişisel hem de durumsal nedenler

bulmuştur. Bu nedenlerden bazıları oyun zamanı eksikliği, eğlence eksikliği, can sıkıntısı ve rekabete aşırı vurgu yapılmasıdır. Burada verilen olumsuz örnekler, genç oyuncularını daha yaşlı oyuncularından daha fazla etkiliyor gibi görünmektedir, ancak çocukların katılmak istemelerinin başlıca nedenleri akranlarıyla sosyalleşmek, eğlenmek ve beceriler öğrenmektir. Eğer bu faktörler mevcut değilse, çocuklar ve gençler spor programlarını bırakmaktadır. İlginç bir şekilde, bir çocuk ergenlik dönemine ulaştığında, sporla ilgili faaliyetlerde çok az zaman harcanmaktadır (Kırshnit ve ark., 1989; Rekers ve ark., 1988). Bu, bu eğilimin arkasındaki nedenlerin daha iyi anlaşılması için daha fazla araştırma yapılması gereken bir alandır.

Çocuklar ve ergenler spora katılmaya devam ettikçe, sosyalleşme araçlarından biri de spor kültürünün kendisi haline gelir. ABD'de, spora katılmayı öğrenmek eğitimsel olarak kabul edilir ve 'tüm çocuğu' eğitmek okulların bir işlevi olduğundan, beden eğitimi neredeyse her okul müfredatının bir parçasıdır. Atletizm (spor) okulun merkezi bir parçası olarak görülmektedir. Toplumun okullarıyla özdeşleşmesinin bir yolu da atletizm (spor) programlarıdır. Lise ortamlarında, ergenler genellikle devam ettikleri liseye ve okulu temsil eden maskota göre tanımlanır- örneğin 'Sen Kuzey Lisesindensin. Bir Kaplan olmalısın! Bu durumda, okul sosyal bir kurum haline gelir ve öğrenciler okula ait olabilmek için kendilerini okulla özdeşleştirirler; dolayısıyla, öğrencilerin kimliklerinin bir kısmı devam ettikleri okulla bağlantılıdır. Atletizm (spor) ABD'deki çoğu lisenin büyük bir parçası olduğu için, başarılı sporcular, özellikle de erkekler, okulda yüksek bir statüye sahiptir. Eğer öğrenciler sporcu olarak tanımlanmak istiyorlarsa, diğerleri tarafından sporcu olarak kabul edilmeli ve tanınmalıdırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sporlarında oldukça yetkin olan sporcular, diğerleri tarafından okullardaki daha popüler öğrenciler olarak görülürler.

Donnelly ve Young (1999) bir spor kültürüne kabul edilmenin dört aşamasını tanımlamıştır:

1. spor hakkında bilgi sahibi olma
2. zaman geçirmek ve spora katılan insanlarla ilişki kurmak
3. diğer katılımcıların beklentileri ve davranışları hakkında bilgi edinmek
4. diğer katılımcılar tarafından gruba kabul edilmek.

Ergenlik dönemlerinde spora devam eden çoğu çocuk, sürekli pratik yapmayı ve oyun ortamlarına katılmayı içeren bir katılım taahhüdü geliştirmiştir. Pratik yapmaya devam ettikçe, daha yetkin hale gelmeye devam ederler. Bu sırada, başkaları tarafından tanımlanırlar ve kendilerini sporcu olarak tanımlarlar ya da daha spesifik olarak, kendilerini seçtikleri spora göre veya oynamayı seçtikleri pozisyona göre tanımlarlar (örneğin basketbol oyuncusu veya oyun kurucu).

Oyuncular kendilerini belirli bir sporla özdeşleştirdiklerinde, sporun kültürü kişiyi etkilemeye başlayabilir. Oyuncular, ait oldukları spor kültüründeki kişileri ve sporla ilişkili belirli davranışları tanımlayan belirli bir stil veya marka spor ayakkabısı ya da belirli kıyafet türleri giymeye başlayabilir. Bu, sporla olan bağlantılarını sergilemenin ve kimliklerini alenen göstermenin bir yoludur. Oyuncular daha yetkin hale gelmeye devam ettikçe, spora katılımında daha rekabetçi seviyelere ulaşacak ve böylece sporcu olarak kimliklerini uzatacak ve güçlendireceklerdir.

Spora katılımın katılımcılar üzerinde olumlu bir etki yaratacağına dair uzun süredir devam eden bir inanç vardır. Ancak Curtis ve arkadaşları (1999) bu varsayımı araştırırken daha fazla olumlu sonuç (fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve kültürel) olduğunu ve 'katılımın aşırı sık, çok sıkı veya aşırı rekabetçi olduğu durumlar dışında' çok az olumsuz sonuç olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, araştırma bulguları, yetişkinlerin fiziksel aktiviteye katılımının, çocukken fiziksel aktiviteye erken katılım ve okulla ilgili fiziksel aktivitede erken deneyimlerle doğrudan ilişkili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Curtis vd., 1999; Howell ve McKenzie, 1987; Kelly, 1980; Malina, 1996; Powell ve Dysinger, 1987).

Cinsiyet. Erkeklerin kızlardan daha aktif olması gerektiğine ve spor faaliyetlerinin erkeklere kızlardan daha uygun olduğuna dair basmakalıp varsayımlar nedeniyle, spora sosyalleşme genellikle cinsiyete dayalıdır ve ilgili süreç erkekler ve kızlar için farklılık gösterir. Lewko ve Greendorfer (1978) oyun tarzları, oyun ve oyuncak seçimi ve fiziksel aktivitelerin cinsiyete göre etiketlenmesinin toplumda kız ve erkek çocuklar için var olduğunu, erkek çocukların fiziksel aktiviteye katılmak için daha fazla fırsattan ve daha fazla teşvikten yararlandığını belirtmiştir.

Akran kabulü tüm çocuklar ve ergenler için eşit derecede önemli olsa da, fiziksel yeterliliğin erkekler ve kadınlar için oynadığı rolde yine farklılıklar vardır. Aslında, ilk araştırmalar spor ve oyunların genç erkeklerin sosyal konumlarını akranlarıyla karşılaştırmak için kullandıkları en önemli faktörler olduğunu göstermiştir (Veroff, 1969). Yine 1981'de Duda, kız ve erkek çocukların sporda başarılı olmayı çok önemli bulduklarını, ancak sportif bağlamda başarılı olmanın erkekler için kızlardan daha önemli olduğunu bildirmiştir. Eitzen 1976'da fiziksel yeterliliğin ergen erkekler için en önemli statü kriteri olduğunu bulmuştur. Görünüşe göre erkekler ve kızlar için farklı fırsatlar mevcuttur ve akranlar bireyin spordaki yeterlilik ve başarı algıları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu faktörlerin her ikisi de erkeklerin ve kızların spora devam etmeleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir.

Sosyal sınıf. Sosyal sınıf, spordaki fırsatları incelerken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer faktördür. Ailesinin geliri sınırlı olan bir

çocuğun tenis ve golf oynamak, okyanusta sörf yapmak, dağlarda kar kayağı yapmak veya yeni teknenin arkasında su kayağı yapmak için 'kulübe' katılma fırsatının daha az olacağı açıktır. Bu tür faaliyetler sadece bu alanlara ve gerekli ekipmana erişecek parası olanlara açıktır. Daha az parası olan insanlar, kamu tarafından finanse edilen tesislerle ya da sadece sınırlı ekipman ve küçük katılım ücretleri gerektiren tesislerle sınırlıdır.

Sonuç olarak Greendorfer ve Bruce'un (1991) toplum içinde spor tanımını kullanarak başladık ve ardından sosyalleşmeyi 'belirli bir sosyal sisteme öğrenme ve uyum sağlama süreci' (Eitzen ve Sage, 1987:77) ya da 'birbirimizle etkileşime girdikçe ve içinde yaşadığımız sosyal dünyayı tanıdıkça ortaya çıkan aktif öğrenme ve sosyal gelişim süreci' olarak tanımladık. Sporda sosyalleşme süreci daha geniş bir toplum içinde gerçekleştiğinden, toplumda karşılaşılan aynı sorunlar genellikle spor bağlamına da yansır.

Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi, spor katılımcılarının gruplarının kabul gören bir üyesi olmayı nasıl öğrendiklerini tanımlamak için kullanılmıştır. Çocukların spora girişinde en önemli sosyalleştirici güçlerden biri çekirdek aile, özellikle de ebeveynlerdir. Öğretmenler ve antrenörler de ilk sosyalleşmede etkilidir. Ancak çocuklar büyüdükçe, akranlar aileden daha önemli bir etki haline gelir. Çocuklar 10 yaş civarında kendilerini başkalarıyla kıyaslamaya başlar ve fiziksel yeterlilik bu kıyaslamalar için önemli bir kriter haline gelir. Fiziksel becerilerde daha yetkin olan çocuklar, olmayanlara göre akranları arasında daha popüler olma eğilimindedir. Çocukların kendileri hakkındaki algıları, başkalarının yeteneklerine verdikleri tepkilerden etkilenebilir. Çocuklar ve diğer etkili sosyalleşme faktörleri arasındaki karşılıklı etkileşim yoluyla, çocuklar yeterlilikleri hakkında öz algılar geliştirmeye başlarlar. Bu sosyal karşılaştırmaya dayanarak, çocuklar yeteneklerine güveniyorlarsa, gelecekte spora katılma olasılıkları daha yüksektir. Çocuklar spora katılmaya devam ederse, yetkinlikleri artar ve kendilerini belirli bir sporla özdeşleştirmeye başlarlar. Toplum veya okul takımlarına dahil olabilirler ve katılımları görünür hale geldikçe, diğerleri de onları seçtikleri sporla özdeşleştirir. Katılımcı, kimliği bilinir hale geldikçe 'basketbolcu' ya da 'kısa mesafe koşucusu' olarak tanınabilir.

Farklı sosyal faktörler bir çocuğun spora erişimini büyük ölçüde etkileyebilir. Cinsiyet, sosyo-ekonomik statü, ırk ve etnik köken gibi bu faktörler spora katılım fırsatlarını artırabilir veya engelleyebilir. Tıpkı geniş toplumun diğer yönlerinde olduğu gibi, bir kişinin spora katılımı da sosyal bağlamdaki deneyimlerine ve bu deneyimlerin her birey için taşıdığı anlama dayanır. Bir tür müdahale gerçekleşmediği sürece, çocukların ebeveynleriyle benzer fiziksel aktivitelere katılma fırsatlarına sahip olmaları muhtemeldir, dolayısıyla farklı sosyo-

ekonomik ve ırksal veya etnik gruplardan kız ve erkek çocuklar için eşitsiz erişim devam edecektir.

MODERN TOPLUM

Sosyoloji modern toplumları analiz eden, anlamaya çalışan bir bilim dalıdır ve günümüzdeki spor olgusu da modern toplumlarda yaygınlaşmıştır. Yani günümüz dünyasında spor düzenlenme ve yapılanma şekli ile modern dünyanın bir ürünüdür. O zaman şimdi modern toplumu daha önceki geleneksel toplumlardan ayıran temel özellikler nelerdir sorusuna cevap arayalım.

Modern terimi sosyologlar tarafından günlük dilde kullanıldığı şekli ile “çağdaş” anlamında değil de geleneksel toplum tiplerinden farklılığı vurgulamak için kullanılmaktadır (Craig 2016: 22). Modern toplumdaki yaşam biçimleri ile toplumsal kurumlar en yakın geçmişteki toplumlarla karşılaştırıldığında bile önemli farklılıklar göstermektedir (Giddens 2008:67). Modern toplumların birinci özelliği endüstrileşme/sanayileşmedir. Endüstrileşme/sanayileşme sosyolojik bir bakış açısıyla birbiri ile ilişkili organize edilmiş karmaşık üretim sistemlerini tanımlamaktadır. Endüstrinin geliştiği toplumlarda akılcılık/rasyonalite temel düşünce haline gelmiştir (Zencirkıran 2019:21). Geleneksel toplumlarda tarımsal üretim aile üyelerinin katılımı ile yapılırken endüstri toplumlarında üretim fabrikalar, büyük işyerleri ya da imalathanelerde gerçekleştirilir. Çok sayıda çalışanın çalışma saatleri ve çalışma düzeni rasyonel bir şekilde belirlenmiştir.

Yaşamları bu şekildeki rutinlerle belirlenmiş olan milyonlarca insan işlerinin zorluklarından uzakta dinlenme ve eğlenme biçimleri aradıkça özellikle hafta sonları spor olgusu da daha çok yaygınlaşmaya başlamıştır. Diğer taraftan endüstrileşme ile fabrikalarda kitlesel/çok sayıda üretilen ürünler uygun fiyatla satışa sunulmuş, giderek insanların yaşam standartları yükselmiş, özellikle kentlerde tüketime dayalı bir yaşam tarzı da şekillenmeye başlamıştır.

Endüstri toplumunu şekillendiren tek bir olay değil (ağırlıklı olarak üretimin fabrikalarda yapılıyor olması) birbiriyle ilişkili birçok unsurun gelişmesiyle bir sistemin ortaya çıkmasıdır (Ritzer 2015:5). Bu bağlamda kapitalist ekonomik sistem endüstrileşme ile kol kola gitmiştir diyebiliriz. Kapitalist sistem sermaye birikimine dayanan, özel mülkiyetin var olduğu, insanların kar elde etmek için ekonomik faaliyetlerde bulunmasının desteklendiği bir ekonomik modeldir. Kapitalist ekonomik sistemin iyi işleyebilmesi için serbest ürün ve iş gücü piyasalarına ihtiyaç vardır.

19. ve 20. Yüzyıllar boyunca devletin bireylerin günlük yaşamlarını düzenleme gücü ve kapasitesi artmıştır. Günümüzde hem ulusal hem de yerel düzeyde demokratik seçilmiş bir hükümet sistemi, yargı, polis gücü, silahlı

kuvvetler, sağlık ve eğitim hizmetlerine sahip ulus-devletler içinde yaşıyor olmamız modern yaşıamın bir gerçeğidir. Sporun gelişimi devlet tarafından desteklenmiş ve ulusal ve uluslararası spor örgütleri de spor politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda devletin şiddetin kurumsallaşmış kontrolünü sağlama rolü de önemlidir. Kontrollü koşullar altında spor müsabakaları yapılırsa dahi kimi zaman şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar (futbolda holiganlar gibi) görülebilmektedir. Bu ve benzeri durumlarda hükümet ve federasyon yetkilileri şiddetin kontrolünü sağlamak için kurallar ve cezalandırma sistemi oluşturabilmektedirler.

Modern toplum ve spor bağlantısı içinde endüstrileşme, kapitalist ekonomik sistem ve ulus-devletten bahsettik. Modern toplum ve sporu şekillendiren özellikler arasında şunları sayabiliriz (Craig 25-26):

1.Kentleşme: Kentleşme olgusu, insanların kırsal kesimde yaşıamayı bırakıp kasaba ve kentlere doğru taşınma sürecini tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, bir toplumun nüfusunun artan bir yüzdesinin nispeten yoğun nüfuslu kentsel alanlarda yer almaya başlaması sürecidir. Diğer taraftan spor tesislerinin, antrenörlerin kentsel yaşıamda var olması ve kentlerde ulaşım olanaklarının gelişmesi de sporun çoğunlukla kentlerde yaygınlaşmasının nedenlerindedir.

Dünya çok yakın zamana kadar ağırlıklı olarak kırsaldı; 1800'lerde bile dünyada sadece bir avuç büyük kentsel alan vardı. 1850 gibi geç bir tarihte dünya nüfusunun sadece yüzde 2'si 100.000'den fazla kişinin yaşadığı şehirlerde yaşıyordu. Kentsel alanlar elbette o zamandan bu yana hızla büyümüştür. Bununla birlikte, dünya ulusları arasında kentsel gelişim dereceleri açısından büyük farklılıklar vardır: Birleşik Krallık'ta nüfusun yüzde 90'ı, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise yüzde 79'u kentlerde yaşarken, Ruanda nüfusunun sadece yüzde 5'i kentlerde yaşamaktadır.

Klasik sosyoloji teorisyenlerinden George Simmel, kentteki yaşıam biçimine dair sosyolojik kavrayışlar sunmuştur. şehri para ekonomisinin merkezi olarak görmüş ve paranın, gerçek insan ilişkilerindeki düşüşü de dahil olmak üzere birçok şey üzerinde derin bir etkisi olduğunu söylemiştir. Rasyonellik ve hesaplanabilirlik, kentte sosyal ilişkiler de dahil olmak üzere pek çok şeye hükmetmeye başlar. şehirde neredeyse her şeyin çok fazlası mevcut olduğu için, insanlar oldukça umursamaz olma eğilimindedir. Onlara göre her şey eşit derecede donuk ve gri bir renk alır. Kentliler için hiçbir şey şu ya da bu şekilde çok önemli değildir. Her şeyi görmüşlerdir, herhangi bir şey için çok heyecanlanmak ya da çok depresyona girmek için bir neden yoktur.

Dahası, para ekonomisinde hemen her şey satın alınabildiği (ve satılabildiği) için, gerekli fonlara sahip olanlar hayata karşı son derece alaycı bir tutum

geliştirirler. Önemli olan bir nesnenin ya da ilişkinin niteliği değildir (örneğin güzel ya da çirkin); gerçekten önemli olan tek şey ne kadar mal olduğudur. Bu şekilde şehir, her şeyin maliyetine indirgendiği korkunç bir eşitleyicidir.

İnsan ilişkileri de her birinden ne kadar çok ya da ne kadar az kazanılabileceğine dair kasıtlı hesaplamalara indirgendiği için sıradanlaşmıştır. İnsanlar bu pozisyonları işgal eden bireylerden ziyade pozisyonlarla -polis memuru, X mağazasında tezgahtar- ilgilenme eğilimindedir. Şehrin kalabalık doğası, insanların çevrelerindeki insanlara karşı çok çekingen bir duruş geliştirmek de dahil olmak üzere çeşitli şekillerde buna uyum sağlamalarına da yol açıyor. Şehirde karşılaşılan insanların çoğuyla ilişki kurmaya izin vermeyecek kadar çok sayıda insan vardır. Her halükârda, böyle bir ilişki de zaten çok zaman alıcıdır ve yardım talebinde bulunanlar gibi küçük risklerin yanı sıra, örneğin gaspçılar tarafından maruz kalınabilecek büyük riskleri de beraberinde getirir.

Ancak Simmel, şehirdeki yaşamın olumlu yanlarına da dikkat çekmiştir. Örneğin, insanlar küçük bir kasabada ya da kırsal bir bölgede genellikle oldukça kısıtlanmış durumdadır. Birçok kişi tarafından tanınmaları ve eylemlerinin yakından izlenmesi muhtemeldir. Herhangi bir hatalı davranışın çok hızlı bir şekilde yaygın olarak bilinmesi muhtemeldir. Öte yandan, modern şehirlerde insanlar çok daha özgürdür çünkü temas ettikleri insanların çok azını şahsen tanırlar. Aralarında geçenlerin, bırakın ülkenin ya da dünyanın başka yerlerini, şehrin diğer bölgelerindeki aile üyeleri ya da yakın arkadaşlar tarafından bilinmesi bile pek olası değildir.

Simmel'in kent üzerine çalışmasından birkaç on yıl sonra Louis Wirth, kent üzerine "Bir Yaşam Biçimi Olarak Şehircilik" başlıklı bir başka klasik yazdı. Wirth, Simmel'den güçlü bir şekilde etkilenmiştir ve kent yaşamını tanımlamak için Simmel'in kente daha eleştirel bakışına benzer çeşitli terimler kullanır. Böylece Wirth, kentsel sosyal ilişkileri yüzeysel ve anonim olarak tanımlar. Kentliler kayıtsızlık, çekingenlik ve Simmel'in savunduğu gibi umursamaz bir tavırla karakterize edilirler. Ancak Simmel gibi Wirth de kentin olumlu bir yanını, içsel farklılaşma ve rekabete yol açan çeşitliliğini görmektedir. Bu ortamdaki en azından oldukça özgün ve yaratıcı bazı insanlar ortaya çıkmaktadır. Şehrin rasyonelliği, orada yaşayanların çoğunun hayatlarını ve özellikle de işlerini çok verimli bir şekilde sürdürmeleri gerçeğiyle de ilişkilidir.

Wirth, 1920'ler ve 1930'larda gelişen Chicago sosyoloji okulunun bir üyesiydi. Bu okulun daha da ünlü diğer iki üyesi, Robert Park ve Ernest Burgess, şehir çalışmalarına çeşitli katkılarda bulunmuşlardır. Park bir gazete muhabiri idi ve bu geçmişiyle öğrencilerini dışarı çıkmaya ve şehirdeki yaşamın çeşitli yönlerini gözlemlemeye teşvik etti. Öğrenciler, kentin doğasına büyük ölçüde

ışık tutan çok çeşitli etnografik çalışmalar ürettiler. Burgess aynı zamanda şehrin sosyal coğrafyasıyla da yakından ilgilenmiş ve şehrin mekânsal karakterini incelemiştir. Kendisi en çok kente ilişkin eşmerkezli bölge teorisiyle tanınır. Kentin ve eşmerkezli bölgelerinin kalbinde kentin merkezi iş bölgesi yer alır.

Ondan yayılan bir dizi eşmerkezli uzamsal alan vardır. Bu alanların her birinin özel bir işlevi vardır. Merkezi iş bölgesine en yakın alan sanayiye ayrılmıştır. Bunun ötesinde işçi sınıfının, orta sınıfın ve işe gidip gelenlerin yaşadığı bölgeler yer alır. Günümüzde şehir yaşamı Burgess'ın araştırma yaptığı dönemlere nazaran değişim göstermiştir ama eşmerkezli bölge teorisi hala geçerliliğini sürdürmektedir.

2.Ulusal kimliğin desteklendiği ulus-devletler sistemi: Günümüz dünyası ulus devletlere bölünmüştür ve ulus devlet, ulusal vatandaşları, ulusal bir bölgesi ve ulusal bir yönetimi olan siyasi bir birim olarak tanımlanabilir (Fulcher 1999:451). Ulus devletler, vatandaşlarının bir ulusun üyeleri olduğu fikrine dayanır. Ulus, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yaşayanlar olarak kabul edilir. Bu bölge, resmi olarak tüm vatandaşlara aynı şekilde davranan birleşik bir yönetim altında yer alır. Hepsi bu yönetimin yasalarına tabidir, hepsi bu yönetimin korumasından yararlanır ve hepsi aynı hak ve sorumluluklara sahiptir. Devletin bu ulusal niteliği, yani bir ulusun siyasi cisimleşmesi olduğu iddiası, meşruiyetinin temel bir unsurudur. Dolayısıyla, hükümetin hem vatandaşlarına hem de diğer hükümetlere yönelik eylemleri genellikle hükümetin ulusu temsil ettiği iddiasıyla meşrulaştırılır.

Küresel spor etkinliklerinde örneğin Olimpiyatlar gibi, milli takımlar arasındaki rekabet bir taraftan ulusal sınırların, diğer taraftan da bireysel kimliklerin bir işareti olabilmektedir. Bu bağlamda spor takımlarının başarısı ya da başarısızlığı ulus düzeyinde önemli olmaktadır.

4.Sekülerleşme: Günlük yaşamı sürdürme pratikleri içinde bilimsel bilginin diğer bilgi türlerinin yerini aldığını vurgulamak için kullanılan bir terimdir. Modernite öncesinde birçok spor biçimi dini ya da yarı dinsel festivaller kapsamında iken giderek bilimsel ve ölçülebilir değerlendirmelere açık, rasyonelleştirilmiş tarzda yürütülmeye başlamıştır.

4. Fırsat Eşitliği: Bireylere dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın aynı ve eşit haklar tanınması anlamına gelmektedir. Amerikan ve Fransız devrimlerinde savunulan bir ilkedir. Özellikle eğitim hizmetlerinden yararlanmak konusunda fırsat eşitliği önemli bir kavram olmaktadır.

Spor modernleştikçe spor etkinliklerine katılım açısından ırk, cinsiyet ve toplumsal sınıf farklılıkları da azalmıştır. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'nin web sitesinde (www.olimpic.org/ioc) birçok spor dalı için her milletten, ırktan, sosyal sınıftan, cinsiyetten engelli olan bireylere yönelik sporcular için aktif katılım desteklenmektedir.

5. Uzmanlaşma: Sosyolojinin kurucu isimlerinden olan Karl Marx ve Weber, modern toplumların karmaşık yapısının şekillenmesinde artan iş bölümü ve uzmanlaşmanın oynadığı rol üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda modern sporun gelişmesinde de uzmanlık ve iş bölümünün etkileri görülmektedir. Pek çok spor dalında farklı statü ve roller ortaya çıkmıştır. Örneğin futbolda kaleci, sağıbek, ön libero, orta saha oyuncusu, forvet, menajer, başkan, hayran kitlesi, yarış organizatörü vb. Yine tek bir dalda yarışan sporcular olduğu gibi farklı yetenekleri gerektiren spor dalları örneğin dekathlon (onlu yarış), oktathlon (kapalı alanda erkek sporcular sekizli yarış), modern penthatlon (beşli yarış) ortaya çıkmıştır.

6. Rasyonelleşme: Spor eğitimi artan rasyonellikle tanımlanabilir. Artık spor bilimi olarak tanımlanmakta ve diyet, fizyoloji, ilaç ve psikoloji gibi alt disiplinler sporcu ve antrenörlere katkıda bulunmaktadır. Rasyonelleşme kavramı sosyolog Max Weber'in çalışmalarında karşımıza çıkmaktadır; yapılacak işler ve bireylerin görevleri mantığa uygun, kurallı, öngörülebilir ve kontrol edilebilir olmalıdır. Birçok spor dalının rasyonelite temelinde şekillendiğini görebiliyoruz. 20. yüzyılın ilk yarısında Bilimsel Yönetim anlayışının ilkelerini Taylor zaman-hareket etüdüleri ile belirlemiştir; işin nasıl yürütüleceğinin yöneticiler tarafından belirlenmesi, iş bölümünün yapılması ve her işe uygun insanların seçilmesi, işe yönelik eğitim verilmesi ve işin amaca uygun yapılar yapılmadığının denetlenmesi. Ford Otomobil Firması'nın kurucusu ve yöneticisi olan Ford'da Taylor'un ilkelerini kendi fabrikasında uygulamıştır. Her ne kadar Taylorizm eleştirilse de günümüzde spor eğitiminde, sınavlara hazırlanmada, işyerlerinde yapılacak işlerin planlanmasında uygulanmaktadır.

7. Bürokrasi: Weber'e göre bürokrasi, her biri uzmanlaşmış bir işlevi yerine getiren çok sayıdaki birey arasındaki iş birliğinin sürekli örgütlenmesidir. Bürokratik örgütlerin ortaya çıkması ve gelişmesinin nedeni teknik açıdan üstün olmalarıdır. Weber genelde bürokrasiyi düzenli çalışan bir makineye benzetmiştir. Yani bürokratik memuriyetin emir-komuta zincirine dayalı mekanizması, makine çarklarının işlevini temsil etmektedir. Doğruluk, hız, kesinlik, dosya bilgisi, süreklilik, gizlilik, birlik, tam bağımlılık, kişiler arası

sürtüşme ve maddi maliyetlerin azaltılması da bürokratik yönetimin en belirgin özellikleridir.

Bürokrasi, mevcut düzenin geçerliliğinin sağlanması için politik iktidarın yasalarıyla ortaya çıkmıştır. Bir düzenin meşruiyeti ancak yasalarla güvence altına alınabilir. Sosyal örgütlenmenin düzenliliği bu yasaları uygulayacak belli yetkilerle donatılmış kurumlarla sağlanabilir. Bürokrasinin temel özellikleri şunlardır;

a. İş bölümü Temelinde Yapı: Organizasyon içerisinde kurallar genellikle yasalar, yönetmeliklerce düzenlenmiştir. Buna göre; Bürokratik olarak yönetilen yapının amaçlarını gerçekleştirmesi için yapılacak resmi görevler iş bölümü anlayışına uygun olarak dağıtılmıştır. Bu görevlerin düzenli ve sürekli yürütülmesi için genel kurallara bağlanmış nitelikleri taşıyan kişiler istihdam edilmiştir. İş bölümüne uygun dağıtılan bu görevlerin yerine getirilmesi için görevleri yürütecek olan kişilere emir verme yetkisi ise dengeli bir biçimde dağıtılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde Weber örneğın Cermen ve Moğol İmparatorluklarında görev yetkilerinin tam olarak belirlendiğı, sürekli bir statünün olmadığı belirtilmiştir. O dönemlerde ortaya çıkan şartlara bağılı olarak geçici olarak görev yapan ve yine görev sınırlarının tam olarak tespit edilmediğı hizmetkarlar tarafından yürütölen görevler olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda görev ve yetkilerin belirlendiğı bunlara uygun nitelikteki kişileri iş başına sürekli çalışmak üzere getirilmesi anlayışı çağdaş modern bürokrasilerin bir özelliğı olmaktadır.

b.Hiyerarşik Yetki Kullanımı: Bürokratik organizasyonlarda görevlerin ve yetkiler iyice tanımlanmış hiyerarşik bir sıralama içindedir. İlkeler göre rütbece küçük yani ast durumunda olan çalışan rütbece büyük statüde olan üst konumdaki çalışan tarafından denetlenmektedir. Böyle bir sistem üst durumunda olan memurların kararlarının önemini kesinleştirmektedir. Bürokratik yapılı organizasyonlarda hiyerarşik yapılanma en gelişkin aşamasına ulaştığında tek merkezli bir sistem ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda hiyerarşik yapılanma tüm organizasyon tiplerinde görölmektedir; devlet, siyasi partiler ve özel sektör vb.

c.Yazılı Kayıt Tutma ve Dosyalama Sistemi: Çağdaş bürokrasi yönetimi tüm yapılan faaliyetlerin yazılı olarak kayıt altına alındığı ve daha sonra bunların dosyalar içinde saklandığı bir işleyiş içeresindedir. Bu nedenle bu tip organizasyonlarda bu yazışma ve dosyalama işlerini yapacak, takip edecek çok sayıda kişinin istihdam edilmesini gerektirmektedir. Bürokratik yönetim içerisinde resmi bir görevi yürütmekle sorumlu memur kadrosu, faaliyetlerle ilgili

maddi araçlar ve ilgili dosyaların tümüne "daire" denilmektedir. Özel sektörde ise daha çok buna "büro" denilmektedir. Bu bağlamda kural olarak resmi faaliyet ile özel yaşam alanı birbirinden ayrılmıştır. Örneğin kamu fonları ve kamunun malzemesi ile çalışanın özel mülkleri arasında bir bağ bulunmamaktadır. İlke olarak resmi makam evden, iş yazışmaları özel yaşamdan, kamuya ait ticari varlıkların öze servetten ayrı tutulması gereklidir. Weber modern iş yönetiminin iyi yerleşmiş olduğu organizasyonlarda bu ayrımların oldukça netleşmiş olduğunu belirtmiştir.

d. Rasyonel Kurallara Bağlı Bir Personel Yönetimi: Çağdaş iş yönetimi ister kamuda isterse de özel sektörde olsun genellikle bir uzmanlık eğitimi gerekli kılmaktadır. Geçmişte bireylerin bağlı oldukları aile ya da sınıf bağları böyle bir görevde bulunmak için yeterli koşul iken, günümüzde ise, bireylerde yapılması gereken işlere uygun bilgi, beceri ve eğitim aranmaktadır. Aynı durum terfi ve tayin aşamalarında da yeterlilik şartlarının olmasını gerektirmektedir.

e. Organizasyona Bağlılık: Çalışanların ilgili oldukları görevleri yerine getirmesi ile ilgili olarak tüm çalışma kapasitesini kullanması beklenir. Çalışma saatleri içinde olduğu kadar bu belirlenen saatler dışındaki zamanında başka bir işte çalışmamalıdır. Weber bu konunun hem özel sektörde hem de kamu sektöründe uzun bir gelişmenin sonunda yerleştiğini, başlangıçta ise resmi işlerin yürütülmesinin ikincil bir etkinlik olarak yürütüldüğünü belirtmiştir.

f. Bürokratik Kural ya da Kaidelerin Uygulanması: İşyeri yönetimi belli bir istikrarı ve düzeni sağlamaya yönelik öğrenilebilir genel kurallara bağlı olarak işlemektedir. Bu kurallar işyerindeki görevlilerin hukuk, kamu yönetimi ve iş idaresi alanlarında teknik bir bilgiye sahip olmasını gerekli kılmaktadır.

Modern sporun en önemli özelliklerinden birisi bürokratik örgütlerdir. Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nden uluslararası federasyonlara, ulusal spor kurullarından ulusal hükümetlere, bölgesel örgütler, yerel spor kulüplerine kadar spor bir dizi örgütler ve bunların yaptığı düzenlemelere bağlı olarak yürütülmektedir.

Spor bürokrasileri, oyun alanlarının büyüklüğü, zeminin yapısı, oyuncu sayısı, kurallar, iyi hareketler ve cezalar konusunda mevzuat farklılıklarını düzenler. Modern spor küresel ölçekte olduğu için yerel, ulusal, uluslararası düzeyleri vardır. Bu farklı düzeyler var olduğu için spor karmaşık yapısını koruyabilmektedir.

Sonuç olarak sosyolojinin spor dünyasına nasıl baktığı konusunu genel olarak incelediğimizde gördük ki modern spor, modernite aracılığı ile toplumsal inşanın

dışında var olamaz. Modern haliyle spor ikili bir yapı göstermektedir; bir tarafta özgürlük, eşitlik, çeşitlilik, deneySELLİK varken diğer tarafta ise kontrol, disiplin ve otoritenin, geleneklerin ve kısıtlamaların pasif kabulüne dayanmaktadır. Spor hakkında sosyolojik olarak düşündüğümüzde sporun modern dünyanın önemli bir parçası olduğunu kabul ederiz.

KÜRESEL SPOR VE KÜRESEL MEDYA

Küreselleşme çağında spor ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkiyi anlayabilmemiz için, günümüz dünyasında medyanın organizasyon yapısı ve rolü/işlevini incelememiz gerekmektedir. Medya, toplumun işleyiş biçiminin merkezinde yer almaktadır. Televizyon, gazeteler ve radyo, insanların bilgi edindiği başlıca araçlardır. Gerçekten de eğer medya bir olayı ya da konuyu ele almazsa, olayla doğrudan ilgili olanlar dışında kimsenin bu konu hakkında bir şey bilmesi olası değildir (Fulcher 1999:275). Medya bizi sadece olaylar hakkında seçici bir şekilde bilgilendirmekle kalmaz; aslında onları şekillendirir. Politikacılar, halkla ilişkiler ajansları ya da reklamcılar olayları, medyada yer almalarını en üst düzeye çıkaracak ve belirli türden bir imaj yaratacak şekilde kurgularlar. Medya kültürel, ekonomik ve siyasi faaliyetlerde önemli bir rol oynamaktadır. Popüler kültürü büyük ölçüde onlar yaratmaktadır.

Sanayi toplumları sadece mal ve hizmet üretip dağıtmakla kalmaz; aynı zamanda bilgi ve eğlence de üretip dağıtırlar. Sanayileşme sadece kitlesel üretimi değil, aynı zamanda popüler basın, film, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarını da yaratmıştır. Baskı teknolojisinin gelişimindeki en önemli adım, 1450 yılı civarında Almanya'da hareketli metal harf tipi kullanan bir matbaanın icat edilmesidir. Bu icat genellikle Johannes Gutenberg'e atfedilir, ancak pek çok icat gibi onun matbaası da aslında kademeli bir teknik gelişim sürecinin son adımıydı. Baskı makineleri zaten mevcuttu ve Gutenberg'in en önemli katkısı hareketli yazının yaratılmasıydı. Matbaacılık aslında bir Avrupa icadı değildi ve uzun zamandır Uzak Doğu'da mevcuttu.

Ancak baskı devrimi Avrupa'da gerçekleşti. Bu da Avrupa kapitalizminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir, zira matbaacılığı bir icat olmaktan çıkarıp bir endüstriye dönüştüren de bu olmuştur. En başından itibaren kitap basımı ve yayıncılığı kapitalist çizgide örgütlendi. Matbaacılığın ilk etkisi, el yazması olarak zaten popüler olan eserlerin dolaşımını artırmak, daha az popüler olan eserleri ise dolaşımdan kaldırmak oldu. Yayıncılar yalnızca üretim maliyetlerini karşılayacak ve kar elde edecek kadar hızlı ve yeterli sayıda satılacak kitaplarla ilgileniyorlardı. Böylece baskı, ucuz ve yüksek hacimli üretimi mümkün kılarak kitaplara erişimi muazzam ölçüde artırırken, seçenekleri de azalttı. Bu, yazılı kelimenin seri üretimine giden yolda atılan ilk adım oldu.

Sanayi Devrimi'yle birlikte gelişen basım teknikleri ile 19. Yüzyılda kitap ve gazete endüstrisi hızla gelişti. Dağıtım ve dolaşım olanakları hızla arttı, okur-yazar oranındaki artışla birlikte kitap ve gazeteler, sanayileşmiş toplumlarda nüfusun giderek artan kesimlerine ulaştı. Radyo ve televizyon yayıncılığı ise 20. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Yayıncılığın teknik alt yapısı Marconi ve diğerlerinin çabaları ile 1890'larda ve 1900'lerin başında geliştirildi ve geniş ölçekli radyo yayıncılığı 1920'lerde başladı. Televizyon yayıncılığı 1940'ların sonunda başladı ve giderek yaygınlaşarak en popüler iletişim araçlarından biri oldu. Bugün pek çok toplumda ulusal ve uluslararası olaylarla ilgili bilginin en önemli kaynağı haline gelmiştir (Thompson 2008:423-424).

Sosyolojide kitle iletişim araçlarını sistemli bir biçimde inceleyenler Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün ilk dönem eleştirel kuramcıları olmuştur. Max Horkheimer (1895-1971) ve Theodor Adorno (1903-1969) aralarında bulunduğu araştırmacılar "kültür endüstrisi" adını verdikleri şeyin doğası ve etkileri ile ilgilenmişlerdir. Kitle kültürünü üreten kültür endüstrisi, eleştirel düşünörlere göre gerçek şeyden çok yönetilen, doğal olmayan, şeyleşmiş kültür olarak tanımlanır. Bu endüstri hakkında iki açıdan kaygı duyarlar; birincisi kitlesel olarak üretilen ve medya tarafından kitlelere dağıtılan önceden paketlenmiş bir fikirler dizisi olması. İkincisi insanlar üzerindeki sakinleştirici, baskıcı, sersemleştirici etkisini eleştirdiler.

Kitle iletişim araçlarına ve etkilerine ilişkin olumsuz yaklaşımlar daha çok sosyolojide Marksizm'den etkilenen kuramlarda görölmektedir. Birçok Marksist kuramcı kitle iletişim araçlarını öncelikle ideolojinin aracı olarak görmüşlerdir. Yani kitle iletişim araçlarına hâkim grup ya da sınıfların kendi çıkarlarını destekleyen fikirleri yayınlamalarına imkân veren ve dolayısıyla da var olan statükoyu korumaya hizmet eden mekanizmalar olarak bakmaktadırlar. Örneğın Fransız Louis Althusser kitle iletişim araçlarını devletin ideolojik aygıtlarının ayrılmaz bir parçası olarak ele almıştır.

Kitle iletişim araçlarının doğasını ve toplumsal yaşamdaki önemini inceleyenler arasında Kanadalı Harold Innis (1894-1952) ve Marshall McLuhan (1911-1981)'ı gösterebiliriz. Medya kuramcıları olarak da tanınan Innis ve MacLuhan iletişim aracının bizzat şeklinin, toplumsal yapının biçimlenmesi ve insan duyarlılığının doğasını etkileyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Innis'e göre iletişim teknolojileri, zaman ve mekân özellikleri ile kültür ve bilginin taşınma biçimlerine ve "bilgi tekellerine" etkide bulunurlar. Innis, her iletişim aracının ya zamansal kalıcılığa ya da mekânsal harekete yöneldiği fikrini ileri sürmüştür. Toplumda hâkim olan iletişim aracı taş ya da kil gibi zamansal kalıcılığa yönelirse toplumlar küçük ve ademi merkezîyetçi bir yönetim anlayışı ile biçimlenir. Toplumda hâkim iletişim aracı papirüs ya da kâğıt ile mekânsal

hareketliliğe yöneldiğinde ise büyük ve emperyal yönetim biçimi ile şekillenir. Innis'in çalışmaları, iletişimin gelişme sürecini zaman, mekân ve iktidar kavramları ile açıklaması çığır açıcı olarak nitelendirilmiştir.

McLuhan, medya teknolojilerinin bireylerin duyuları ve bilişsel yetenekleri üzerinde etkili olduğunu ileri sürmüştür. İkel toplumlarda iletişimin sözlü olarak yapılması yaygındı, yazının ve sonrasında matbaanın gelişmesi ile görme duyusunun ve problem çözmeye analitik bir yaklaşımın hâkim olduğu kültür yapısı şekillenmiştir. Bu ise bireylerin daha bağımsız, akılcı ve uzmanlaşmış olmasını sağlamıştır. Sonrasında modern elektronik medyanın gelişimi ile bireyler küresel ağlarla birbirine bağlanmış ve küresel bir köy ortaya çıkmıştır.

Kitle iletişim araçlarının iki temel rolü vardır: insanlar ve olaylar hakkında bilgi iletmek ve tüketicilerine eğlence sağlamak (Sage 2005:211-233). Bu rolleri yerine getirirken medya, daha az belirgin ancak yine de önemli iki rolü daha yerine getirmektedir: sosyal bütünleşme ve sosyal değişim. İletişim medyası paylaşılan değerleri ve normları teşvik ettiği ölçüde toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunur. Ancak geleneksel bilgeliğin ve endüstrinin iddialarının aksine, medya hiçbir biçimde mesajların tarafsız iletişimcileri değildir. Endüstri, kitlesel kültür ürünlerinin günlük üretim ve pazarlamasında yer almaktadır.

Kitle iletişim araçlarının organizasyonu. Dünyadaki her ulusun kendi kitle iletişim sistemi vardır. Bazıları yalnızca hükümetin yetkisi altında olan ve dolayısıyla kamu tarafından finanse edilen bir kitle iletişim aracına sahiptir; diğerleri ise medya kuruluşlarının özel mülkiyette olduğu ve işletildiği ticari bir sisteme sahiptir. Bazılarında ise kamu ve özel sektör karma bir kitle iletişim sistemine sahiptir. Diktatörlükler ve tek partili ülkelerdeki medya, hükümet kontrolü altında olma eğilimindedir. Demokratik temelli ülkeler ise ticari ya da karma kitle iletişim sistemlerine sahip olma eğilimindedir. Örneğin hem Büyük Britanya hem de Avustralya, kamu tarafından finanse edilen sistemler olarak başlayan ancak daha sonra ticari sektörler eklenen karma iletişim sistemlerine sahiptir. ABD'de, Kamu Yayın Sistemi (PBS) ve Ulusal Kamu Radyosu (NPR) hariç, tüm büyük kitle iletişim araçları özel mülkiyete aittir.

Çoğu ülkedeki eğilim, kitle iletişim araçlarının kamusal kontrolünden ziyade ticari kontrolün giderek daha baskın hale gelmesi yönündedir. Medya akademisyenleri Herman ve McChesney (1997), medya gücünün mevcut yoğunlaşmasının 'süre gelen ticarileşme ve buna bağlı olarak kamu yayıncılığının göreceli önemi ve kamu hizmeti standartlarının uygulanabilirliğindeki düşüş' üzerine inşa edildiğini savunmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının gelişimi, toplumları etkilemek için muazzam potansiyele sahip örgütler yaratmıştır. Endüstriyel teknikler gazete ve filmlere

büyük bir üretim kapasitesi kazandırırken, dağıtım ağları da çok sayıda insana aşağı yukarı aynı anda ulaşmalarını sağlamıştır.

Medya kuruluşlarının özel mülkiyete geçmesi yönündeki eğilime eşlik eden, giderek daha az sayıda şirketin medya şirketlerini kontrol etmesiyle mülkiyetin yoğunlaşması yönünde bir eğilim olmuştur. Bu durum gazete endüstrisinde açıkça görülebilir. Yirminci yüzyılın başında, özel mülkiyetin var olduğu her yerde, gazetelerin çoğu şahıslara ya da ortaklıklara aitti ve yayıncılar çok zengin değildi. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Batı ülkelerinde günlük gazetelerin yüzde 80'inden fazlası hala bağımsız olarak yayınlanıyordu. Ancak 1999'da yüzde 20'den daha azı bağımsız olarak sahiplenilmiştir. Şu anda gazeteler için hâkim olan model şirket sahipliğidir. Gerçekten de ABD'deki yaklaşık 1.500 günlük gazeteden on beş büyük gazete zinciri, ABD gazete tirajının yüzde 50'sinden fazlasına sahip ve kontrol etmektedir.

Yayıncılık sektörü de benzer bir şekilde mülkiyetin giderek yoğunlaştığı bir yapıya bürünmüştür. Çoğunluğu Amerikan kökenli olan dev şirket holdingleri televizyon ve radyo ağlarına sahiptir. NBC'nin sahibi General Electric, Amerika'nın en büyük beş şirketinden biridir ve CNBC ve MSNBC kablo kanallarının da sahibidir; ABC'nin sahibi Walt Disney Corporation da eğlence sektöründe liderdir; CBS'in sahibi Viacom Corporation ülkenin en büyük medya holdinglerinden biridir. CNN'in sahibi Time Warner, eğlence ve perakende satış alanlarında çok geniş girişimleri olan en büyük medya holdingidir. Milyarder Rupert Murdoch'ın News Corporation'ı, Fox ağının ve İngiliz merkezli BskyB ve Hong Kong merkezli Star gibi çeşitli ücretli uydu hizmetlerinin sahibi olan ulusötesi bir medya holdingidir.

ABD'de gazete, dergi, radyo istasyonu, televizyon kanalı, kitap yayıncısı ve film şirketi gibi 25.000 kadar kitlesel medya kuruluşu olmasına rağmen, insanların gördükleri, okudukları ve duyduklarının kontrolü küçük ve güçlü bir avuç şirketin elindedir. Medya analisti Ben Bagdikian'a göre, medya şirketlerinin çoğu dev holdinglere aittir ve şu anda sadece altı şirket ülkenin medya gelirlerinin çoğunu sağlamaktadır. Gazete, dergi, kitap yayıncılığı, radyo ve televizyon kuruluşlarının mülkiyeti teoride herkese açık olsa da gerçekte kitlesel medya iletişim şirketlerinin mülkiyeti, ilgili maliyetleri karşılayabilecek mali imkanlara sahip olanlarla sınırlıdır. Günümüzde gerekli mali kaynaklara sahip olanlar, son derece varlıklı birkaç birey ve giderek daha büyük şirket holdingleridir.

Toplu olarak bakıldığında, küresel kitle iletişim sistemine ABD merkezli ulusötesi şirketler hakimdir ve otuz ila kırk kadar çok büyük, çoğunlukla Kuzey Amerika ve Batı Avrupa kökenli şirket de "niş ve bölgesel" olarak adlandırılan pazarları işgal etmektedir (Herman ve McChesney, 1997; Cohen, 1997). Bu küresel kitle iletişim araçları en güçlü şirket çıkarları için bir forum niteliğindedir.

Sosyal analist Noam Chomsky (1987), "medyanın devleti ve özel ekonomiyi kontrol eden aynı çıkarları temsil ettiğini ve bu nedenle genellikle kamusal tartışma ve anlayışı güçlü ve ayrıcalıklıların ihtiyaçlarıyla sınırlandırmak için hareket ettiklerini keşfetmenin çok şaşırtıcı olmadığını" belirtmiştir... Üst yönetimleri (editörler, vb.), doğal olarak ayrıcalıklı ve güçlülerin algılarını paylaşma eğiliminde olan ve egemen elitlerin ihtiyaçlarına hizmet etme görevinde verimliliklerini kanıtlayarak konumlarını elde eden ve koruyan zengin profesyonellerin saflarından seçilmektedir. Küresel medya, kendi sosyal gerçeklik tanımlarını iletirken, kendi çıkarlarını herkesin çıkarı olarak benimseyen bir toplum ve dünya imajı inşa etme eğilimindedir.

Kitle iletişim araçları ve spor, kapitalizmin en kazançlı birlikteliklerinden birinin ortak yararlanıcıları haline gelmiştir. Kitle iletişim şirketlerinin ilk hedefi kârdır ve kâr, basılan ya da yayınlanan ürünün tüketicilere ve reklamcılara satılmasıyla elde edilir. Bir iş endüstrisi olarak kitle iletişim araçlarının ticari spor endüstrisiyle doğuştan gelen bir ilgisi yoktur. Dünyanın dört bir yanındaki insanlar çok sayıda spor haberi okuduğu, dinlediği ve izlediği için, spor endüstrisi medya endüstrisi için kârlı bir kazanç aracıdır. Gazeteler ve dergiler için spor haberleri bu yayınların satışına yardımcı olur çünkü birçok insan spor hakkında okumaktan hoşlanır. Radyo ve TV için durum farklıdır; spor etkinlikleri (Ulusal Futbol Ligi maçları veya Manchester United maçları gibi) satılan üründür. Spor kuruluşları, spor etkinliklerini radyo ve televizyon ağlarına 'yayın hakları ücreti' şeklinde satmaktadır. Aslında, yayın hakları gelirleri arayışı, profesyonel spor endüstrisinin gelir arama yapısını domine eder hale gelmiştir.

Medya kuruluşları belirli spor etkinliklerinin yayın haklarını satın aldıktan sonra, yayınlanan spor etkinliklerini periyodik olarak kesen 'reklam araları' sırasında mevcut olan reklam süresini, ürünlerinin reklamını yapmak isteyen şirketlere satmaktadır. Bazı medya analistleri, radyo ve TV kanallarının aslında reklamcılara sattıkları şeyin izleyici kitleleri olduğunu, bunların tahmini büyüklük ve demografik özelliklerine medya tarafından parasal bir değer atandığını ve kurumsal reklamcılara satıldığını iddia etmektedir. Bir spor müsabakası için beklenen izleyici kitlesi ne kadar büyükse, kanallar tarafından alınan yayın hakları ücretlerinin de o kadar büyük olduğu doğrudur. Nedeni ne olursa olsun, spor etkinlikleri sırasında kurumsal reklamcılığın popüler olduğu her yerde, radyo ve TV ağı gelirlerinin önemli bir kısmını ve medya endüstrisi için bol miktarda karı oluşturmaktadır.

Şirketler, ürünlerine talep yaratmak için spor etkinlikleri sırasında reklamlara büyük harcamalar yapmaktadır. Yayınlanan spor etkinlikleri büyük izleyici kitlelerini çeker çünkü birçok insan spor etkinliklerinin güzelliği ve dramasıyla ilgilenir ve bu etkinlikler diğer yayın programlarının çoğundan daha heyecan

verici ve merak uyandırıcıdır. Yayınlanan reklamları duyan ve gören izleyiciler, ürünlerin tüketicisi haline gelebilir ve böylece reklam verenlerin kar elde etmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle spor, kurumsal reklamcılık için doğal bir ortamdır.

Spor yayınlarının popülaritesinin farkında olan spor endüstrisi, etkinliklerin yayın hakları için medya kuruluşlarıyla büyük sözleşmeler müzakere etmekte başarılı olmuştur. Bu da ticari sporların kârlı hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin NBC, 2000 Sydney Yaz Olimpiyat Oyunları için 705 milyon dolar, Atina'daki 2004 Yaz Olimpiyatları için 793 milyon dolar ve 2008 Yaz Olimpiyatları için 894 milyon dolar yayın hakkı ücreti ödemiştir.

Görüldüğü üzere, ağlar, süper kanallar, kablolu spor kanalları ve yerel TV istasyonları, ticarileşmiş takım sporları için önemlidir. Bu gibi sözleşmeler ticari spor endüstrisini çok karlı hale getirmiş, bu da endüstrideki birçok kişi için genişleyen imtiyazlar, daha yüksek maaşlar ve çok yönlü lüks yaşam tarzları ile sonuçlanmıştır (Quirk ve Fort, 1999).

Medya ve ticari sporlar arasındaki mali ilişki, yayın hakları ücretleri ve reklam gelirlerinin ötesine geçmektedir; medya ve sporlar arasında yakın mülkiyet bağlantıları da vardır. Profesyonel spor takımlarının birçok sahibi aynı zamanda medya şirketlerinin de sahibi ya da büyük hissedarıdır.

Kitle iletişim araçları ve spor arasındaki doğrudan finansal ilişkinin ötesinde, başka dolaylı finansal bağlantılar da vardır. Ticari spor, medya aracılığıyla muazzam miktarda ücretsiz tanıtım alır. Medyada yer alan haberlerin kendisi de spor- ligleri, takımları, sporcuları ve antrenörleri- destekleme eğilimindedir; zira tipik spor haberleri, sporculara ve takımlara olan ilgiyi artırmak için tasarlanmış, açıkça destekleyici bir şekilde yayınlanır. Gazetelerin spor bölümleri, üstü kapalı bir şekilde, ticari sporlar için bir reklam bölümüdür. Spor haberleriyle ilgili radyo ve televizyon bölümleri esasen ticari sporların reklamıdır (Lowe, 1999; Rowe, 1999).

Spor ve medya arasındaki bağlantıların uzun bir geçmişi vardır. Birçok yönden iletişim teknolojisindeki ilerlemeler modern sporun yükselişinde önemli faktörler olmuştur. Spor etkinliklerini tanıttıkları, etkinlikleri yayımlayacak ve sonuçları geniş kitlelere duyuracak kitle iletişim araçları olmasaydı, modern ticari sporun popülaritesinin artması pek mümkün olmazdı. Öte yandan, hakkında yazılacak ve yayınlanacak spor olmadan, kitle iletişim ürünlerinin kamu tüketimi daha sessiz olurdu.

Bazı tarihçilere göre, sporla ilgili gazete haberleri on sekizinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Sporun profesyonelleşmiş biçimleri on dokuzuncu yüzyılın ortalarında daha geniş kitlelerin ilgisini çekmeye başladıkça, gazeteler spor etkinliklerine periyodik olarak yer vermeye başlamış ve 1890'lara gelindiğinde

ayrı bir spor bölümü birçok gazetenin düzenli bir özelliği haline gelmiştir. Yirminci yüzyıl boyunca gazetelerin spor haberleri artmıştır. Günümüzde, dünyanın en popüler gazetelerinden bazılarında spor haberleri, yerel, ulusal ve uluslararası haberlere ayrılan alanın yüzde 50'sini oluşturmaktadır. İngiltere'de 1991 yılında günlük olarak yayın hayatına başlayan Sport ve 1998 yılında ulusal bir Pazar gazetesi olarak yayın hayatına başlayan Sport First gibi tüm spor gazetelerinin popülaritesi dünya çapında artmaktadır. Avustralya ve ABD'de yapılan araştırmalar, spor gazetecilerinin gazetecilik sektöründeki büyük tek uzmanlık alanı olduğunu göstermektedir (Henningham, 1995; ayrıca bkz. Salwen ve Garrison, 1998).

Saha sporları, at yarışları ve popüler oyunlarla ilgili kitaplar 200 yılı aşkın bir süredir yayınlanmaktadır. Bunların en ünlülerinden biri 1801 yılında yayınlanan Joseph Strutt'un Sports and Pastimes of the People of England adlı kitabıdır. Çocuk oyunlarından inanılmaz çeşitlilikteki yetişkin oyunlarına ve sporlarına kadar her şeyi açıklayan 300 sayfadan fazla bir cilttir. İlk büyük spor kitabı dalgası on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başladı. Her popüler spor aktivitesiyle ilgili nasıl yapılır kitapları ortaya çıkmış ve spor aktivitelerine odaklanan bir gençlik edebiyatı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ergenler arasında spora olan ilgiye önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Sloan ve Startt, 1999). Amerikan gençlik edebiyatı yazarlarının en üretkeni, hayali bir sporcu olan Frank Merriwell hakkında bir dizi kitap yazan Gilbert Patten (gerçek adı Burt L. Standish) olmuştur. Yirminci yüzyılın başlarında Merriwell hikayeleri haftada yaklaşık 135,000 kopya satmıştır.

On dokuzuncu yüzyılın başlarında spor konusunda uzmanlaşmış şaşırtıcı sayıda dergi ve gazete yayınlanıyordu; neredeyse her spor dalının kendi yayını vardı ve dergilerin çoğu sporcuların ve spor takımlarının faaliyetlerini anlatma konusunda uzmanlaşmıştı. Bu yayınlar çoğalmaya devam etti, öyle ki dergilerin satıldığı her yerde rafların üçte biri ile yarısı spor dergileri tarafından kaplanıyor. ABD'de ilk önemli spor dergisi olan Spirit of the Times 1831 yılında yayınlanmaya başlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın bir diğer spor dergisi olan Sporting News ise 1886 yılında yayın hayatına başlamış ve günümüzde de en başarılı spor dergilerinden biri olmayı sürdürmektedir. 1954 yılında kurulan Sports Illustrated, haftalık yaklaşık 3,5 milyon adetlik tirajıyla şu anda dünya çapında en çok satan spor dergisidir.

Sporla ilgili kitaplar, spor dergileri ve gazetelerin spor bölümleri kitle iletişim araçlarıyla önemli bağlantılara sahip olmaya devam etse de artık medya-spor bağlantısına hâkim olan radyo ve televizyon, özellikle de televizyondur. 1890'larda kablosuz yayıncılığın icadı ile 1920'lerde radyo spor yayınlarının ortaya çıkışı arasında sadece birkaç on yıl vardır. Spor etkinliklerinin yayınları

ve ma sonrası sonuç raporları kısa sürede radyonun en popüler iŐlevlerinden biri haline geldi. Ancak radyonun spor bilgisi ve eğence aracı olarak popülaritesi, 1950'lerde televizyon ağının devreye girmesiyle ciddi bir darbe aldı. Bununla birlikte, ABD'de hala yılda 500.000 saatten fazla spor yayını radyo aracılığıyla yapılmaktadır. 1998 yılında ABD'de 237 spor sohbet radyo istasyonu vardı ve bu sayı her yıl artmaktadır (Goldberg, 1998; McCallum ve O'Brien, 1998).

Günümüzde, kitle iletişim araçları ve spor arasındaki baskın ilişki televizyon aracılığıyla gerçekleŐmektedir. Televizyon yayıncılığı 1930'larda geliştirilmiş, ancak ticari kullanımı İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar ertelenmiŐtir. 1950'lerin başında ticari televizyon spor üzerinde ani ve dramatik bir etki yarattı. O zamandan bu yana iki endüstri birlikte büyüdü ve güçlendi. Son derece başarılı ticari spor endstrisininin televizyon olmadan var olamayacağı ve ticarileşmiş spor endüstrisi olmadan televizyonun karlı gelirler elde etmekte daha zorlanacağı sıklıkla iddia edilmektedir.

Seyirciler sporu, etkinliklere kişisel olarak katılmaktan çok daha büyük ölçüde televizyon aracılığıyla tüketmektedir. ABD'de, büyük ticari ağlar tarafından yılda 2,500 saatten fazla televizyonda spor programı yayınlanmaktadır. EĞence ve Spor Programlama AĞı (ESPN, ESPN2) gibi kablolu TV ağları, kablolu TV ile Amerikan evlerinin yüzde 75'inden fazlasına ulaŐmakta ve her yıl 8.000 saatten fazla canlı spor yayını yapmaktadır. Bölgesel spor kablo ağları ve doğrudan uydu yayınları (rneğin Madison Square Garden, Turner Broadcasting System, Golf Channel) hızla büyümekte ve her yıl sayısız binlerce saat spor yayını yapmaktadır. Son olarak, izleme başına deme (PPV) giderek daha popüler bir spor yayıncılığı biçimi olmaya aday görünmektedir. Tüm spor haber kanalları spor televizyonculuğundaki en son yeniliktir. ESPNNews ve CNN/SI 1996 sonbaharında bu tür yirmi dört saatlik spor yayınına başladı. Bu kanallar canlı spor karŐılaŐmalarını yayınlamazlar. Bunun yerine sadece spor haberleri yayınlıyorlar.

Tüm zamanların en çok izlenen yirmi beş televizyon programının yarısı spor etkinlikleridir. 1996 Atlanta Yaz Olimpiyat Oyunlarının televizyon yayınlılarının en azından bir kısmını dünya çapında tahminen altı milyar kişi izlemiŐtir. Dünya Kupası'nın oynandığı yıllarda, bir ay süren futbol turnuvası dünya çapında toplam kırk milyar izleyiciye ulaŐmaktadır.

TV kanalları Őirketlerden beklenen izleyici sayısına göre reklam creti talep ettiğinden- ne kadar çok izleyici, o kadar büyük reklam creti- kanallar, haklarını satın aldıkları spor etkinliklerinin büyük izleyici kitlelerini çekmesini beklemektedir. Medya ağları, izleyici ve dolayısıyla daha fazla hak creti peşinde koŐarken, profesyonel spor liglerini daha fazla sayıda izleyici çekme umuduyla kuralları ve programları değiştirmeye ikna edebilmiŐtir. Profesyonel spor

sahipleri ve ligler yayın hakları ücretlerini beklenen izleyici sayısına göre belirledikleri için, izleyici sayısını artırma umuduyla kuralları ve programları değiştirmeye istekli olmuşlardır. Böylece hem medya sporları hem de ticari spor endüstrileri, izleyicilerin ilgisini artırmak ve programlama ihtiyaçlarını karşılamak için sporun yapı ve süreçlerini manipüle etmişlerdir. İşte bazı örnekler:

NFL futbolunda, oyunların önünü açmak ve televizyon izleyicileri için daha cazip hale getirmek amacıyla yan çizgilerin ve başlama vuruşu noktasının yerinin değiştirilmesi, savunma beklerinin alıcılara temasının azaltılması ve hücum tutuşunun serbest bırakılması gibi kural değişiklikleri benimsenmiştir. Televizyon görevlilerinin takdirine bağlı olarak daha fazla reklam arası verilmesine ve oyunun sonuna yaklaşıldığında iki dakika uyarısının televizyon molası olarak kullanılmasına izin vermek için başka değişiklikler de yapılmıştır. İzleyici ve seyircilerin ilgisini artırmak için NBA basketbolu şut saati, maç ve 3 sayılık atışların benimsenmesine öncülük etmiştir.

Profesyonel teniste, televizyon programlarına uyum sağlamak için tenis yöneticileri, setler her yarışmacı için altı oyuna ulaştığında puanlama için bir eşitlik bozma sistemi oluşturdu, böylece maçların belirlenen bir süre içinde tamamlanmasını kolaylaştırdılar.

Tüm bu değişiklikler, seyircilerin görmekten hoşlandığı ekstra kale vuruşlarını ve sayı koşularını artırmaya yönelik bir ilgiden kaynaklandı. Televizyonun çıkarlarına hizmet etmek için zamanın geleneksel öğleden sonra dünya serileri ve all-star maçları akşam saatlerine alındı.

Futbol, buz hokeyi ve futbolda ani ölümle beraberlik bozma kuralı ve tüm profesyonel spor liglerindeki uzatılmış play-off sistemi, televizyon izleyicilerinin ilgisini artırmak ve spor etkinliklerini hem televizyon ağları hem de profesyonel sporlar için daha karlı hale getirmek için kuralların değiştirilmesine ek örneklerdir.

Son Kış ve Yaz Olimpiyat Oyunları sırasında, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), televizyon kanallarının Amerika'nın prime time saatlerinde gösterme isteğini karşılamak için şampiyona etkinliklerini yeniden planlamayı kabul etti. Dahası, Olimpiyat Oyunları TV yayınlarının çoğu artık etkinlikler tamamlandıktan sonra gösteriliyor, ancak etkinlikler çoğu zaman televizyon izleyicilerine bu gerçek bildirilmeden sunuluyor ve bu da onları gerçekten canlı etkinlikler izlediklerine inandırıyor.

Özetlemek gerekirse, televizyonun spor uyarlamaları, değişiklikleri ve programlaması üzerindeki etkisi doğrudan televizyon izleyicileri için aksiyonu arttırmak ve daha büyük kitlelerin gösterilen reklamları görmesini kolaylaştırmakla bağlantılıdır. Bu da yayın haklarının satışından elde edilen ticari

spor gelirlerini ve reklam satışından elde edilen TV ağırları gelirlerini en üst düzeye çıkarmaktadır.

Halkın ne dinleyeceği ve izleyeceği konusunda birçok seçeneği vardır, bu nedenle dinleyici ve izleyicileri çekmek için çeşitli teknikler kullanılır. Medya yöneticilerinin vermesi gereken en önemli kararlardan biri seçimle ilgilidir- hangi spor etkinliklerinin yayınlanıp hangilerinin yayınlanmayacağına ilişkin kararlar; dinleyiciler ve izleyiciler için spor etkinliğinin belirli yönlerinin vurgulanıp diğerlerinin vurgulanmamasına ilişkin kararlar. Bu kararları verirken, yayın kapsamı dinleyici ve izleyicilerin sporla ilgili ilgilerini, tutumlarını ve inançlarını inşa eder.

Belirli spor etkinlikleri yayınlanmak üzere seçildikten sonra, bir sonraki görev dinleyici ve izleyicileri yayınlara 'bağlamaktır'. Bu, çoğunlukla röportajlar, ağ promosyonları ve gösterişten (örneğin tema oluşturma) oluşan yapmacık bir karışım olan maç öncesi programlarla başlar. Bu programların temel amacı, yapay bir şekilde dramatik gerilim yaratarak ve bağlılıkları pekiştirerek oyunu çerçevelemek ve bağlamsallaştırmak, böylece dinleyicileri ve izleyicileri olayı nasıl duymaları, görmeleri ve anlamaları gerektiğine hazırlarken olayı izlemeye devam etmeye teşvik etmektir. Retorik, dinleyici ve izleyicilerin dikkatini bu özel müsabakanın genel önemi, bireysel sporcuların (ve antrenörlerin) kişilikleri, 'eşleşmeler', istatistikler, rekorlar ve takımların oyun tarzları üzerinde yoğunlaştırır.

Bir spor etkinliğinin heyecanını ve gerilimini arttırmak amacıyla, spor yayıncıları tarafından kullanılan süreçler bazen bir etkinliğin yayını, etkinlik sırasında gerçekte olandan oldukça farklı bir şeyi tasvir edecek şekilde değiştirmeyi içerir. Örneğin, 1996 Atlanta Yaz Olimpiyatları sırasında kadınlar takım jimnastik yarışmasında, Amerikalı jimnastikçilerden biri olan Kerri Strug, atlama yarışması sırasında bir iniş sırasında ayak bileğini sakatlamıştır. Belirgin acıya rağmen Kerri pistte koştu ve ikinci atlayışını tamamladı. Cesurca bir hareketi, ancak ikinci atlayışını yaptığı sırada aldığı puanın yarışmanın genel sonucunu nasıl etkileyeceğini belirlemenin bir yolu yoktu. Ancak, yarışmanın gecikmeli yayınında, NBC yarışma sıralamasını gözden geçirdi ve onun performansını atlamacılar için sonuncu ve dolayısıyla genel yarışmada doruk noktası olarak seçti. Televizyon izleyicileri yalnızca televizyonda yayınlanan etkinliğin canlı olduğuna değil, aynı zamanda yarışmanın tam olarak bu sırayla gerçekleştiğine de inandırıldı (Paige, 1996).

Spor etkinliklerinin gösterilen görüntüler ve yapılan yorumlar aracılığıyla seçilmesi, elenmesi ve filtrelenmesi, spor yayınlarını bir eğlence gösterisi olarak inşa etmektedir. Sonuç olarak, bu sürecin bir sonucu, spor izleyicilerinin güzellik, stil, hareket sanatı, beceri ve sporcuların teknik başarılarının geleneksel olarak

takdir edilmesiyle daha az ilgilenmeleri ve daha çok kışkırtıcı heyecan ve üretken eyleme, genellikle skor ve kazanma anlamına gelen, odaklanmalarıdır. Medya spor yorumculuğunun tanımları, değerleri ve uygulamaları ayrıcalıklı olduğu için, spor yayınlarının üretiminden doğan sporla ilgili 'sağduyu' yapıları haline gelirler.

Spor spikerleri: Radyo ve TV Spor Spikerleri, dinleyici ve izleyicilerin yayınladıkları spor etkinlikleri hakkında ne duymaları, görmeleri ve neye inanmaları gerektiği konusunda 'eğitmen' oldukları için, spor etkinliklerinin yayınlarında son derece önemlidirler. Sonuç olarak, bu kişiler güvenilirlik yetenekleri göz önünde bulundurularak dikkatle seçilirler çünkü medya kuruluşları, dinleyici ve izleyicilerin dikkatini çekmek ve bu ilgiyi canlı tutmak için bu kadın ve erkeklerin kişiliklerine büyük ölçüde güvenmek zorundadır.

Bu nedenle, genellikle isim bilinirliği yüksek eski profesyonel ve elit amatör sporcular seçilmektedir. Spor ünlüleri olarak, dinleyiciler ve izleyiciler nezdinde anında tanınırlık ve güvenilirlik kazanırlar.

İzleyicilerin sıkılmasını önlemek yayın yapımcılarının temel kaygılarından biridir, bu nedenle, yukarıda belirtildiği gibi, Spor Spikerlerinin temel bir görevi dinleyicileri ve izleyicileri yayına bağlı tutmaktır. Bunun için kişisel ilgi hikayeleri, istatistik ve rekorların aktarılması, ne bekleneceğinin tahmin edilmesi, aksiyonun dramatik bir şekilde süslenmesi ve ikinci tahminlerdir. Tüm bu anlatılar, izleyicilerin yayını takip etmesini sağlamak için tasarlanmıştır.

İnternet: İletişimde şu anki en ileri nokta internettir çünkü mesajların ve görüntülerin saniyeler içinde dünyanın her yerine ucuz bir şekilde iletilmesini mümkün kılmaktadır. İnternetin kökeni 1960'ların sonlarında ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan araştırmalara dayanmaktaydı, ancak 1990'ların ortalarında neredeyse tamamen özel iletişim holdingleri tarafından finanse edilmeye başlandı; bunların bazıları başlangıçta internet şirketleri olarak, bazıları ise medya basım ya da yayın şirketleri olarak kuruldu. Hatta bu iki tür şirket arasında birleşmeler bile olmuştur. Örneğin, 2000 yılının başlarında dünyanın en büyük internet servis sağlayıcısı American Online (AOL), dünyanın en büyük medya şirketi Time Warner'ı satın alarak spor dünyasında önemli bir oyuncu haline gelen ilk internet firması oldu.

İnternetin her türlü spor bilgisinin kaynağı olarak etkileri görünüşte sınırsızdır.

Kelimenin tam anlamıyla binlerce web sitesi halkı spor hakkında bilgilendirmek için hizmet vermektedir. Eylül 2000'de <http://www.google.com> arama motorunda 'spor VE web siteleri' kullanılarak yapılan bir web sitesi araması 1.140.000 web sitesinin listesini vermiştir. Spor internet programları haline geldiğinde interaktif olacağı ve bu gerçekleştiğinde sadece sporun

karakterini değil, aynı zamanda medyanın sporu kitlelere sunma şeklini de değiştireceği tahmin edilmektedir.

2000 Sydney Yaz Olimpiyatları internet çağının ilk resmi Olimpiyat Oyunları olarak kabul edilmektedir. IBM'in Olympics.com sitesi dünya çapında 8.7 milyon ziyaretçi ve 11.3 milyar 'hit' (web sitesi öğelerinin görülme sayısı) bildirdi. Diğer web siteleri de milyonlarca ziyaretçi bildirmiştir.

Halen çözülmesi gereken pek çok teknik ve yasal sorun olmasına rağmen, internetin spor bilgisi ve eğlence kaynağı olarak diğer tüm kitlesel iletişim formlarını geride bırakma potansiyeli kesinlikle vardır.

Küresel ekonomi ve küresel medya spor kompleksi. Geçtiğimiz yarım yüzyıl boyunca dünya düzeninde, dünya ulusları arasında artan siyasi, ekonomik ve kültürel karşılıklı bağımlılık olarak nitelendirilebilecek önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu sürecin özelliklerini tanımlamak için en yaygın olarak kullanılan kelime "küreselleşme"dir.

Ekonomide, gelişmiş ve birçok gelişmekte olan ülkenin yanı sıra eskiden merkezi olarak planlanmış ekonomilerin de piyasa temelli bir ekonomiyi benimsemesi ve uluslararası piyasaların açılması, giderek daha fazla küresel ekonomi olarak adlandırılan bir ortam yaratmıştır. Gelişmiş ülkelerde yerleşik 500 kadar ulusötesi şirket dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 75'ini kontrol etmektedir. Bu şirketler, gelişmekte olan bu küresel ekonomiye katkıda bulunan başlıca güçlerdir. Bunun nedeni sadece faaliyetlerinin büyüklüğü değil, aynı zamanda bu dev şirketlerin rasyonelleştirilmiş ekonomik faaliyetler, modern bürokratik örgütlenme, gelişmiş iletişim ağları ve bilimsel veri hesaplamaları yoluyla idari ve üretim sistemlerini dünya çapında entegre etme şekilleridir.

Genişleyen küreselleşmiş ekonominin önemli bir bileşeni de müzik, sanat, spor ve kitle iletişim araçları, özellikle de film ve televizyon gibi dünyanın dört bir yanına yayılan ve dünya düzeninin bütünleşme ve karşılıklı bağımlılık eğilimlerini güçlendiren kültürel ürünlerdir. Filmler, müzik ve televizyon programları dünyanın her yerinde üretilmekte, pazarlanmakta, satılmakta ve tüketilmektedir ve en iyi aktörler, aktrisler ve müzisyenler dünya çapında ünlülerdir (McChesney, Wood ve Foster, 1998).

Ulusal kültürlerde ve topluluklarda uzun süredir var olan spor uygulamaları artık küresel değişimlerden izole değildir. Onlar da küreselleşen ekonomik ve kültürel dünyanın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve genişleyen küresel karşılıklı bağımlılık geleneksel spor uygulamalarını ve değerlerini derinden etkilemektedir. İngiliz spor sosyoloğu Joseph Maguire'ın (1993) belirttiği gibi, 'sporun gelişimi bu hızlandırılmış küreselleşme süreciyle iç içe geçmiştir' (32).

Çeşitli eğilimler, küresel spor gelişimi ile küresel ekonomi arasındaki bağlantıları vurgulamaktadır. Örneğin: artan sayıda uluslararası spor

organizasyonu; MLB, NBA gibi spor liglerinin uluslararasılaşması; sporcular, antrenörler, eğitimci gibi spor personelinin uluslararası göçü; ulusal takımlar arasında artan rekabet, Avrupa Şampiyonaları, İngiliz Milletler Topluluğu Oyunları, Pan Amerikan Oyunları, Asya Oyunları gibi bölgesel şampiyona etkinlikleri; Dünya Kupası ve Olimpiyat Oyunları gibi çok sayıda dünya şampiyonası; spor etkinliklerinin dünya çapında yayınlanması. Tüm bu eğilimler üretim, dağıtım ve tüketimin temel ekonomik unsurlarını sergilemektedir. Hepsi de dünyanın dört bir yanından sporcuları istihdam etmekte, dünyanın dört bir yanından seyirci ve televizyon izleyicilerini çekmekte, dünya çapında üretilen ürünlerin reklamcılarını cezbetmekte ve küresel spor tüketicisi davranışını şekillendirmektedir. Bunlar ve diğerleri, sporda küreselleşmenin çeşitli bileşenlerini vurgulamaktadır.

Küresel medya/spor üretimi, dağıtım ve tüketimi. Küresel spor bağlantısının büyümesini körükleyen baskın güçlerden biri, giderek artan küresel medya/spor üretim kompleksidir (Maguire, 1999; Rowe, 1999). Bu kompleks birkaç kilit gruptan oluşmaktadır: medya kuruluşları ve personeli, özellikle yayıncılar ve gazeteciler; uluslar ötesi ürün/pazarlama/reklam kuruluşları, örneğin Coca Cola, Anheuser Busch, IBM, vb. ve spor kuruluşları. Küresel medya/spor iletişim kuruluşlarının mülkiyeti ve kontrolü, ABD'de kitle iletişiminde hâkim olan General Electric (NBC), Viacom (CBS), Disney (ABC), Time-Warner (CNN), Rupert Murdoch (News Corp. Ltd.) gibi aynı birkaç ulusötesi şirketin elindedir. Fox televizyon ağının sahibi ve uluslararası spor televizyonculuğunun önde gelen oyuncularından biri olan News Corporation'dan Rupert Murdoch, Sporting News tarafından 1994-1999 yılları arasındaki altı yılda dört kez sporun en güçlü kişisi seçilmiş; aynı yayın tarafından yirminci yüzyıl boyunca sporun en güçlü yedinci kişisi olarak değerlendirilmiştir (Sporting News, 2000).

Sonuç olarak küreselleşmenin arttığı bu çağda kitle iletişim araçları ve spor arasında sinerjik bir ilişki bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının başlıca rolleri, insanlar ve olaylar hakkında bilgi iletmek ve kitlesel eğlence sağlamaktır. Dünyadaki her ulusun kendine özgü bir kitle iletişim sistemi vardır, ancak çoğu ülkedeki eğilim, kitle iletişim araçlarının kamusal kontrolünden ziyade ticari kontrolünün giderek daha baskın hale gelmesi yönündedir. Medya kuruluşlarının özel mülkiyetine doğru olan eğilimle birlikte, mülkiyetin yoğunlaşmasına doğru bir hareket olmuş ve giderek daha az sayıda şirket medya firmalarını kontrol eder hale gelmiştir.

KAYNAKLAR

- Evans, J. ve Brian D. (2005) *Theoretical Background*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Craig, P. (2016). *Sport Sociology*. United Kingdom: Sage Publications
- Fulcher, J. ve John S. (1999). *Sociology* . Spain:Oxford University Press
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Kirk, D. (2005). *The social construction of the body in physical education and sport*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Laker, A. (2005). *Culture, education and sport*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Macionis, J.J. (2012). *Sosyoloji*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Neuman, L.W.(2008). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Yayın Odası Yayıncılık
- Ritzer, G. (2013). *Introduction to Sociology*. United Kingdom: Sage Publications
- Sage, G. (2005). *Global sport and global mass media*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Smith, M.C (2005). *Methodological Issues in Research*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Stroot, S. (2005). *Socialisation and participation in sport*. Editör: A. Laker. The Sociology of Sport and Physical Education. USA: Routledge Falmer
- Thompson, J.B. (2008). *Kitle İletişim Araçları*. Editör: William Outhwaite. Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü. İstanbul: İletişim Yayınları